

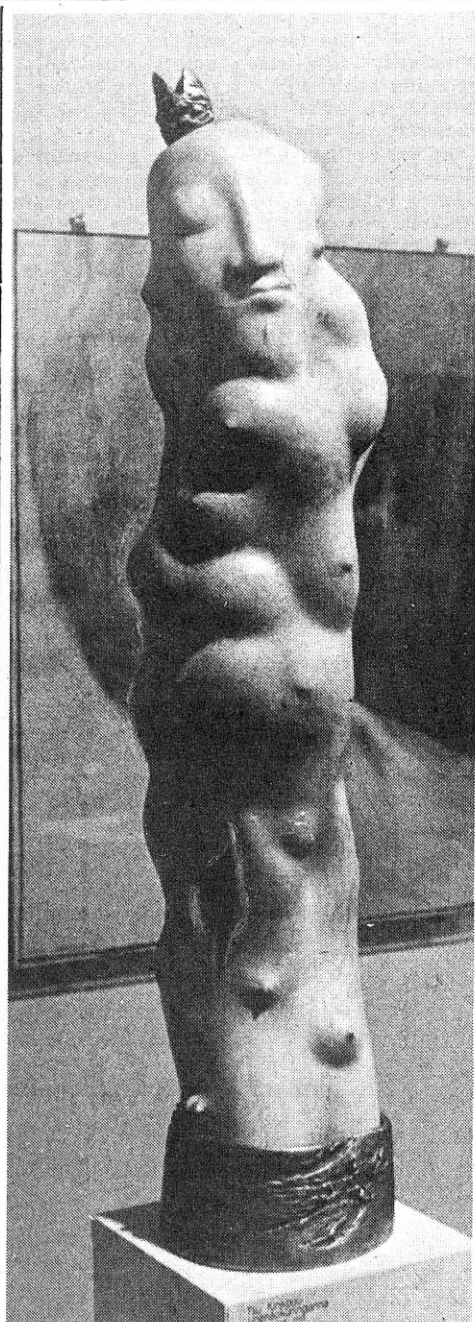
17. MÄRTS
KLAUS 1940. A. OKTOOBRIK

Eesti NSV
Kultuurikomitee
ja loominguliste
liitude häälekandja

11 1989 SIRP ja VASAR

TALLINNA KUNSTNIKE KEVADNÄITUS. SKULPTUUR, GRAAFIKA

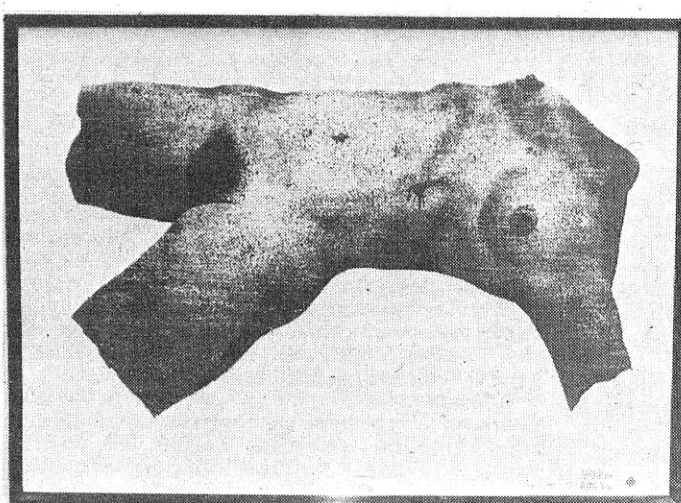
Tiiu Kirsipuu. «Lumekuninganna»
(puu, pronks, 1988)

Rait Prääts. «Pehme mägi» (kivi, klaas, 1989)

Alo Hoidre. «Pidu» (lito, 1988)

Andres Tali. «Haavatud Nike» (siiditrükk, 1989)

Irina Rätsep. «Pühk ja loomus»
(pronks, 1989)

TALLINNA ÜLISKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

LIPPUDEST

Kuni veebruaril lõpuni olin ka mina veidi kõhkleval seisukohal, kas ikka oli iseseisvusepäev õige hetk sinimustvalge heiskamiseks Pika Hermannitorni, aga nüüd, pärast nn. Interliikumise kongressi, veendunud järjest enam, et see oli ülimalt õige tegu. Muidugi rahvuslippuna, veel mitte riigilippuna. Minu suhtumine lippudesse ja sümbolitesse üldiselt on võrdlemisi semiootiline — sümbol on märk, mis tähistab teatud semantilise laenguga mõisteid ning teda ei saa panna tähistama teisi mõisteid, millel see laeng puudub. Samal ajal ei muuda märkide kasutamine kuigi palju mõistete omavahelisi tegelikke suhteid — tegelikkus ei muutu ainuüksi sellest, kas me nimetame teda arenenud sotsialismiks, bürokraatlikuks diktatuuriks, totalitaarseks riigiks või veel kuidagi teisiti. Muidugi on raske tegeleda kirjeldada, kui meil puudub selleks adekvaatne märgisüsteem, aga selle korraldamine on ikkagi ainult esimene faas, midagi tõsisemat võime ette võtta alles siis, kui me täpselt teame, kus me elame. Üks üldistavamaid märke, mis meile seda näitab, on lipp. Ning iga riigilipu semantilise laenguga kuuluvad muu hulgas statistilised andmed tendentsidest ühiskonna arengus, elukeskkonnas, kultuuris ja kodanike õigustes. Rahvusliku semantiline laeng seavast sisaldab rahvust ühendavaid ja elus hoidvaid ideid. Neis paikades, kus rahvuslipp on ühtlasi riigilipp, peavad need ideed automaatselt kuuluma ka riigi ametliku ideoloogia alustalade hulka.

Kitsamas mõttes sümboliseerib riigilipp riigiparaadi ja eriti selle paraadi poolt kehtestatud seadusi, mis võivad muidugi järk-järgult muutuda. Kahtlemata pole õiglane süüdistada riiki (ja temaga koos ka riigilippu) kõrgis väärtustest, mis ühes ühiskonnas esinevad, eriti sellistes, mis on tekkinud seaduste eiramisest. Süüdistuste õigustatus sõltub otseselt riigikorrast: mida rohkem korraldavaid ja reguleerivaid funktsioone riik oma kompetentsi võtab, seda enam vastutab ta igasuguste väärtustest, muu hulgas ka ebaseaduslike eest — viimaste eest seotõttu, et ta on kehtestanud seadused, mille täitmist ta ei suuda garanteerida.

Sellest mõttingist lähtudes tahaksingi nüüd küsida, keda või mida sümboliseerib tegelikult praegune Eesti NSV riigilipp ning kellel on õigus seda kasutada. Võimalik vastus, et lipp sümboliseerib sotsialismi või nõukogude korda Eestis, on taolooloogiline, sest nende mõistete tähendust pole siiani veel ammendavalt lahti mõtestatud. Mulle tundub, et loogiliste vastustena tuleksid arvesse ainult järgmised kaks:

- lipp sümboliseerib Eesti NSV-d kui riiki koos kõigi tagajärgedega, mida selle riigi tegevus on Eestis esile kutsunud, või
- lipp sümboliseerib Eesti NSV-s vastuvõetud ja kehtivaid seadusi, kaasa arvatud 16. novembri redaktsioonis Eesti NSV konstitutsioon ja keeleseadus, ning riigivõimu, mis neid seadusi ellu viib.

Normaalses olukorras ei oleks neid kahte tõlgendusvarianti üldse vaja teineteisest lahutada, aga kuna praegune riigivõim ja praegu siin kehtivad seadused on oluliselt distantseerunud Eesti NSV ajaloolisest riiklikust poliitikast (mis on olnud kord pehmem, kord karmim, aga nii Stalini kui Brežnevi ajal alati kujutanud endast Moskvas dikteeritava vägivalda teostamist Eesti elanikkonna kallal), ei saa neid hetkel samastada. Küll aga on need kaks tõlgendust omavahel seotud hierarhiliselt: ei saa tunnustada laiemat tõlgendust (lipp=riik koos tema ajaloo ja tänapäevaga), tunnustamata ka kitsamat (lipp=riigi seadused ja seaduslik võim).

Siit kohtubki välja paradoks, mida nn. Interliikumine ei teadvusta ja mis võib Eesti NSV riigilipu semantilise laengu oluliselt teise kvaliteeti üle viia. Ei saa kasutada riigilippu kui Eesti praegust olukorda väärtustavat sümbolit, ühtlasi tunnustamata võimu, mille atribuut see lipp on. Samal ajal on võimalik (nagu ülal öeldud) tunnustada praegust riigivõimu, väärtustamata Eesti olukorda. Kui liidutehased heiskavad oma tsahhide katuste Eesti NSV riigilipu ning näiteks «Dvigatel» peatab oma kollektiivis keeleseaduse elluviimise (T. Roosileht «Kelle kased on valgemad?», RH 7. märts. Muide, kas see tähendab, et TRÜ võiks oma kollektiivis peatada üldise sõjaväekohustuse?), siis tagandavad nad sellega Eesti NSV riigilipu tema praegusest staatusest ning annavad talle rahvuslipuga analoogilise «idee-laengu», s. t. panevad ta otseselt ning üleni sümboliseerima ainult Stalini poliitikat ja selle järellainetusi Eestis. Kui see semantiline siire täielikult teoks saab, kerkib riigilipu vahetamise probleem teravalt päevakorradele, isegi kui Eesti suveräänsuse aste ei ole praegusest oluliselt suurem. Sest siis on tegemist valikuga kahe ideelipu vahel, kusjuures kehtiva riigilipu toetajad vaevalt hakkavad seks ajaks Eesti konstitutsioonilist korda ja seadusi praegusest rohkem austama.

REIN RAUD

MEIE SAADIKUKANDIDAATE

Ajakirjanike Liidu ja
Teatriliidu liige

Eduard Tinn

(rahvuslik-territoriaalne Tallinna Mere
valimisringkond nr. 453)

Olen kindel, et arenemisvõimeline on vaid see ühiskond, kus isiksus on vaba, kus iga rahvas on vaba — ainult selline ühiskond on suuteline olema tasemel ka majanduslikus sfääris.

Mis puutub meie sotsialismivarianti, siis seda on tarvis olemuslikult muuta. Vajalik on konvergents — sotsialistliku ja kapitalistliku süsteemi lähene-mine. Minu arusaamise järgi on kaasaegses Rootsis praegu rohkem sotsialismi kui meil, igatahes seda inimest väärtustavat sotsialismi, millest rääkis K. Marx.

Eesmärgiks saab olla õigusriik. Selline õigusriik, kus on olemas vande kohus ja kus pole surmanuhtlust. Pole ka senist alandavat passisüsteemi ning pole piiranguid sõiduks välismaale. Tõsi, et suhelda ülejäänud maailmaga, peab rubla olema konverteeritav. Eestimaale on enesestmõista vajalik IME. Ebaefektiivselt sotsialistliku omandi monopolit tuleb minna üle omandivormide paljususele. Maa tuleb anda harijatele.

Ärganud Eestimaa peab hakkama nüüd jalule tõusma. Peab muutuma haritaks, peab saatma õppijaid Läände, oskuslikult tuleb kasutada ära selline liitlane nagu väliseestlased. Tuleb teha kõik, et uuesti eurooplasteks saada. Olla eurooplane, see tähendab olla tsiviliseeritud inimene ja humanist. Ainult humanistlikust printsiibist lähtuval rahvuskultuuril on tulevikku. Meil pole õigust parandada oma tänast olukorda antihumanistlike vahenditega. Usun oma rahvuse jõusse, usun, et ta on suuteline järk-järgult integreerima muulased oma kultuuri koordinaatsüsteemi ning muutama sellest ainult tugevamaks. Ohtumaalased — erinevalt näiteks Bütsantsist — on ajaloo ikka julgenud olla avatud süsteem ning lõppude lõpuks sellest ainult võitnud. Kui kõik eestimaalased valdaksid eesti keelt, oleksid paljud mured murtud. Me ei või lõpmatuseni soomeugri metsamehe kombel taganeda, nii võib kergesti reservaadiks muuta. Taganeda pole kuhugi — meri on ees! Uut kodumaad mere tagant me otsima ei hakka. On tulnud aeg loobuda reservaadid eluhoiakust ning lahing vastu võtta. Pean silmas lahingut kultuurivallas. XX sajandi teisel poolel peetakse kogu maailmas just seda tüüpi enese maksmapaneku lahinguid eri rahvuskultuuride vahel. See pole kodu-sõda, mis teeks korvamatu kahju kõigile sõdalastele. Elukutselised sõdalased aga lahkuvad siis, kui meil on aatomivaba tsoon.

Viimane sõltub aga Moskvast. Moskvast sõltub täna maailmas palju, sõltub suuresti ka Eestimaa tulevik. Meie peame omalt poolt kaasa aitama sellele, et Moskvast võidakse perestroika, humanism, demokraatia. Stalinismist tuleb lõplikult vabaneda, anda kriitiline hinnang ka stalinlikule välispoliitika (sealhulgas ka Molotovi—Ribbentropi paktile) ning tunnustada stalinistide kuriteod inimsusevastasteks.

Mis puutub Eestisse, siis ideaaliks saab olla vaid vaba Eesti, mis suudaks olla reaalseks vahesillaks Ida ja Lääne vahel. Suveräänse tsiviliseeritud Eesti poole tuleb liikuda samm-sammult ja seda eeskätt poliitilise kunsti vahenditega.

Kirjanik

Teet Kallas

(rahvuslik-territoriaalne Tallinna
Oktoobri valimisringkond nr. 455)

Akadeemik

Endel Lippmaa

(rahvuslik-territoriaalne Tallinna
keskvalimisringkond nr. 456)

Oleme jõudnud oma kiire poliitilises arengus uude aega. Nüüd on aeg tegudeks, kus uutmene ei tohi enam olla varasemate väärtuste ilustamine, vaid tõeline ümberhitamine efektiivse majanduse, elutaseme tõusu ja sotsiaalse õigluse suunas rahvaste enesemääramise õigust tunnustava õigusrigi kaudu. Meie jaoks tähendab see teed IME kaudu Eesti tõelisele suveräänsusele.

Tugevad ametkonnad ja monopolistlik ekstensiivareng ei tähenda tugevat tseentrit. Me teame nüüd, kuidas hävitada Eestile on üleliiduliste ministeeriumide fosforiidi ning praegu eelkõige põlevkivikaevandamise plaanid. Nii et kõik lagedaks saatealaks Lahemaast Peipsini. Eesti kirde-osa ja Pandivere on tähtis meile kõigile. Me peame võrdse kaitsma kõigi oma kodanike huve kõne-keelest hoolimata. Me ei saa lubada miljardite rublade paigutamist vananenud tehnoloogiasse ministeeriumide hetkekasu nimel, ohverdades meie looduse, desinformeeritud tööliste tervise ning viies meie üleliidulise tööstuse veelgi kasumivaesemaks, kui ta niigi on. Administratiivse planeerimise järgselt on viinud kiiresti kasvava

eelarvepuudujäägini, mida meile üleliidulisest eelarvest aina lisatakse, on viinud inflatsioonini, paljude kaupade poeletilt kadumiseni ning pankroti-eelse seisuni meie põllumajanduses. On selge, et see tabab kõige raskemini kõige nooremaid ning kõige vanemaid meie hulgas. Me jääme järjest rohkem võlgu oma tuleviku ees. Niiviisi jätkata ei saa, asjad tuleb korda seada.

Me just lõpetasime IME koondkontseptsiooni ja paljude IME seaduseelnõude koostamise. Need dokumendid ootavad seaduse jõudu meie Ülemnõukogult veel sellel kuul. Eeltööd on tehtud meie 16. novembri konstitutsiooniparanduste ning nende paranduste esimeste tegelike rakendamiste näol. Nüüd on vaja teha veel palju rohkem nii Eestis kui keskuses. Meil on vaja rahva huvid veendunud ja asjatundlikke esindajaid, kes IME ja suveräänsuse printsiipe pidevalt igal pool ellu viivad, mitte ainult Rahvasaadikute Kongressi ajal või seal valitud Ülemnõukogu istungil ja kuluarides. Iga saadik peab tõeliselt esindama rahvast ja valijaid, mitte olema juht ja õpetaja ning kaitsma omaenda, ühe-teise ametkonna või ajalooliste reaalse huve. Põhjus selleks on lihtne — iga meie poliitik on vahel teinud ka mõne vea, kogu rahvas meie arvates aga mitte.

Et meil tõesti kõike juhi õigusrigi ühtsed seadused, on vaja lõplikult ja avalikult lahti öelda ajaloo raskest pärandist, inimsusevastaste stalinistlike repressioonide hiilvast õigustamisest ja kõrgist paktidest, salaprotokollidest ning ühisaktsioonidest natsionaalsotsialistliku Saksamaaga. Rahvusvahelise õiguse printsiipide ja tavade täielik tunnustamine on sotsiaalse õigluse ning rahvastevaheliste suhete eeltingimuseks. Ainult nii saab luua võrdsed ning üksteist austavad suhted riikide ja rahvaste vahel. Ei poliitikat ega majandust ei või ajada rahvussuhete teravdamise hinnaga. Austagem omaenda ja üksteise traditsioone, sümbolikat, kombeid ja pürgimusi. Ekstensiivarengule tuginev migratsioon ei lahenda ei majandus- ega rahvusprobleeme, vaid loob ja teravdab neid. Meil on vaja kodakondsust kõigile oma kodanikele rahvusest sõltumata, kuid mitte oma jõudu eemalt ammutavatele ning limiidi alusel meile saabunuile. Selles asjas on meil mõndagi õppida Moskva limiidireeglitest ja migratsioonivastastest abinõudest. Tsentraalse administratiivplaneerimise kurvad kogemused on näidanud, et ilma rahvaste enesemääramise õigust tunnustava lepinguta ei saa olla rahvusvahelist konkurentsi väljakannatavat edukat majandust ei keskuses ega «kohtadel». Ärgem ka unustagem, et meil on suur võlg raskesti kannatanud põllumajanduse ees. On aeg seada korda omandisuhteid ja selle kaudu lahti saada põllumajandussaaduste pidevast impordist. Ja samuti vajame korras välissuhteid, kultuuri-, spordi-, teadus- ja haridussuhteid, peale raha ka valuutat ja tänapäevast pangandust.

Administratiivse asemele initsiatiiv, õigustuste asemele õigused, seaduslikkus ja suveräänsus, see kõik ongi IME. Viigem selle ühiselt ellu, kus vaid saame, kohe praegu.

Kandidaadid esinevad valimistel ühisplatvormiga.

Kirjandusteadlane ja ajakirjanik

Rein Veidemann

(rahvuslik-territoriaalne Tallinna
Kalinini valimisringkond nr. 450)

Enda esitamist saadikukandidaadiks pean suureks auks. Kuid ma ei arva, et saadiku seisus — kui mu valijad nii otsustavad — tooks mu ellu või elunägemisse mingi põhimõttelise muudatuse. Olen alati püüdnud hingata oma rahvaga ühes rütmis, väljendada tema tundeid ja mõtteid, julgustada ja lojutada. Nõnda arvan end olevat olnud kogu aeg rahva saadik, rahva keskelt võrsunud, ta ideaale ja pürgimusi mõista ning teostada püüdev inimene. Ja selliseks rahva saadikuks tahan jääda edaspidigi, sõltumata sellest, kas mu tee viib mind Ülemnõukokku või mitte. Nõnda ei ole mul ka lubada rohkemat kui seda, mida olen seni suutnud anda. See kõik lihtsalt peab jätkuma.

Kui aga siiski millelegi erilisele oma võimalikus saadikutegevuses rõhuda kavatsen, siis on see kultuur. Tahaksin, et iga tootja mõistaks, et kultuuri aine toetamine on osa ettevõtte mainest, mida riik maksupoliitika vastava seadmisega omakorda soodustab.

Kuid panen rõhu ka niisugusele kaaturile, mis ei moodustu ainult kultuurimajale, raamatukogude või muusikafestivalide summast, vaid ilmneb kogu meie suhtumises. Meil võivad olla kui tahes kõrge tehnoloogia ja moodne tööstus, aga kui me sülitame tänavale, kui meie aknad on pesemata, kui meie endi väljanägemine on räpane, siis ei pääse me ei majanduslikust ega poliitilisest kokkuvärsimisest. Võitlus inimkeskse majandamise eest eeldab, et ka majandust mõistetakse inimkultuuri lahutamatu osana.

Olen endale selgelt teadvustanud ja tahan, et seda mõistaksid ka mu valijad: orjad ei ehita vaba riiki. Nii et, kui tahame saada riigina vabaks ja suveräänseks, siis tuleb meil alustada iseendist, enese vabaks ja väärikaks saamisest. Aga see vabanemine käib lahkamatu tungi kaudu haritusele ja kultuurile.

LOOMINGULISTE LIITUDE KULTUURI-NÕUKOGUS

Loominguliste Liitude Kultuuri-nõukogu kahel viimasel istungil jõuti paljude varem alustatud teemade arutamisel lõplike mär-gukirjadeni. Eesti NSV Ülemnõu-kogu Presiidiumile saadetud pöördumises on tunnustavalt märgitud, et uuenemisprotsessi-dega on tehtud lõpp veel hilja-aegu aselleidnud praktikale saa-ta demokraatia ja inimõiguste eest võitlejad ehk lihtsalt teisi-timõtlejaid läände, Eestist välja. Kultuurinõukogu on kindlalt veendunud, et sellised välja-saatmised, ehkki Eesti ümber-rahvustamisel rafineeritud kui aastakümneid praktiseeritud küü-ditamised või laagritesse-asumi-sele saatmised, ei leia Eesti ühis-konnas enam ilal aset. Igaüks meist on Eesti ühiskonnale vaja-lik, igale meist on Eestimaa va-jalik ning püha. Vajalikuks sam-muks meile kõigile olgu seetõt-tu juba täna kõigi «vaba» vali-ku sunnil kodumaalt lahkunud «poliitiliste» tagasikutsumine. Pöördumise toon ning pöördu-mises sisalduv peaksid andma tagatise, et naasnutele antakse nii tingimusteta võimalus lülituda Eesti ühiskonna poliitilisse elu kui ka mugavustega eluasemed. Ühtlasi tegi Kultuurinõukogu ettepaneku kriminaalseadustiku ümberaegumiseks sellises redak-tioonis, mis võimaldaks neil, kes on Eestimaalt lahkunud seni kehtinud seadusi eirates, soovi korral naasta või millal tahes külastada kodumaad.

Eesti NSV Ülemnõukogu Pre-siidiumile lähetati ka teine, rahvuslippuga seondud mär-guriki. Peeti vajalikuks, et paljude maa-de tähtpäevade seas oleks koht ka rahvuslipu päeval. Kultuuri-nõukogu arvates on selleks so-bivaim 4. juuni, mil 105 aastat tagasi pühitseti Otepääll esma-kordselt sinimustvalge lipp. Rah-vuslipu päeval, 4. juunil heisa-takse sinimustvalge lipp kõigile hoonetele.

Samas mõeldi ka nendele päevadele ja sündmustele Eesti ajaloos, mis on rahva mälu-sse tallenud kui ülekohtused ja traagilised. Küüditamiste ja muu stalinistliku terroriga on paraku seotud mitu kuupäeva. Ühe neist võiks nimetada rahvuslikuks lei-napäevaks ning pühendada kõi-gile repressioonide ja vägival-ja all kannatanud eestimaalaste-le. Sel päeval võiks Pika Her-manni tornis lehviv rahvuslipp olla pooles vardas. Eelilisel on raske mälestuspäeva valikul rääkida ühe või teise kuupäeva enamast sobivusest. Küll on aga leinapäeva valik tihedalt seotud 1940. aastatel massiliselt lahku-nud ja täna võõrsil elavate eesti-laste mälestusega. Kultuurinõu-kogu ettepanek oli nimetada rahvuslikuks leinapäevaks Eestis esimese suurvõidutamise päev 14. juuni. Selle märgiks heisa-takse sinimustvalge rahvuslipp kõikjal leinaasendis. Leinaas-en-dis peaksid olema ka heisatud riigilipud.

Saatmiseks EKP Keskkomitee-le ja Eesti NSV Ministrite Nõu-kogule võeti vastu aga alljärg-nev pöördumine:

«Loominguliste Liitude Kul-tuurinõukogu on korduvalt arutanud täna veel sõjaväe val-duses või kasutuses olevate nen-de Eesti ajalooliste ehitiste, ar-hitektuuri- ja looduskaitsealade ning kõigi selliste objektide ning territooriumide edasise hal-damise küsimusi, mis olid enne 1940. aastat ning peaksid enesestmõistetavalt olema ka täna Eesti rahva kasutada. Väga pal-tudel juhtudel on linnade ja ra-loonide täitevkomiteed alusta-nud konkreetsete ehitiste või maa-alade tagasisaamiseks sõja-väevõimudega läbirääkimisi, mis on aga põhjendatult ka mitte-mõist-misele või põhjendamatutele kompensatsiooniuutele (näit. Eesti Rahva Muuseumi juhtum Raadil jt.). Kultuurinõukogu on seisukohal, et NSV Liidu Kait-seministeerium peab linnade ja rajoonide poolt juba alustatud

või veel algatatavate ehitiste ning territooriumide tagasta-mise nõudmised täitma tingi-musteta (s. o. ilma mis tahes kompensatsioonide nõudmata, saa-dud kompensatsioonid kui põh-jendamatud aga tagastama) ning etteantud ajagraafiku piires. Juhul kui sõjaväe halduses ole-ku ajal on käsitletavate ehitiste või maa-alade seisundis või hoa-korras toimunud negatiivseid muutusi (iga liiki kahjustused, reostatus jms.), tuleb sõjaväe-võimudel tehtud kahjud kogu ulatuses hüvitada.

Kultuurinõukogu palub ühtlasi Eesti NSV Ministrite Nõukogul kriitiliselt üle vaadata kogu NSV Liidu Kaitseministeeriumi maa-kasutus, avalikustada olukord ning võtta vastu ajakohane ots-us.»

Eesti NSV Kultuurikomitee palvel arutati ka arhiividega seonduvat. Loominguliste Liitude Kultuurinõukogu oli nõrdu-nud Moskva keskviimu järjekordest initsiatiivist NSV Liidu Riikliku Arhiivifondi loomiseks (vastav seaduseelnõu on saadetud Eesti NSV Kultuurikomiteele kooskõ-lastamiseks) ning selle kaudu kogu arhiivinduse tsentraliseeri-mise ühtsete ülesiliduliste nor-matiivide ning valitsemise (see on omavoli) alla.

Kultuurinõukogu arvates on tarvis kooskõlas IME-ga luua Eesti Riiklik Arhiivifond, allu-tades see tervikuna Eesti NSV valitsusele. Alles pärast sellise organisatsiooni rakendamist saab kaaluda võimalusi ja hin-nata tagatise muajal pakutavate Eesti-aineliste arhiivisäilituste vastuvõtmiseks. Eesti arhiiviva-rade tagasinõudmisega NSV Liidu eri arhiividest ja muuseumi-dest mõistagi ei tohi aga enam viivitada.

Käsitledes entsüklopeedilise iseloomuga väljaannete kirjas-tamise seisus Eestis, sedastati, et vaatamata mõningatele muutus-tele ühiskonna kõlbuses ning teadvuses, jätkub ajaloovõltsin-gute ja -moonutuste kirjastami-ne (nt. väljaanne «1000 fakki Nõukogude Eestist» jpm.). Kul-tuurinõukogu arvates tuleb see viivitamatult peatada. Selleks tu-leks:

1. Korraldada kirjutustes ja trükkikodades operatiivne ja põhjalik inventuur, selgitades välja töös (resp. trükkimisel) olevad ajalooliselt teosed ning andes nende teopärasusele hinnangu. Desinformeerivaks osutuvate teoste toimetamine (resp. trükkimine) katkestada.
2. Mõtestada ümber ENE hojakud, orienteeritus ja koos-seis. Vaadata läbi ENE senine märksõnastik ja käsitlused ise-loom. Ajutiselt katkestada järg-miste köidete ilmumine. Kaalu-da lisaköite väljaandmist seni-ilmunu puuduste kompenseeri-miseks. Kaaluda ENE nimetuse muutmist «Eesti Entsüklopee-dia».
3. Peatada ning taasallustada uut alustel töö ENE kaardiköi-tega, samuti muude töös olevate kartograafiliste väljaannetega.
4. Kaaluda väikese (ühiköite-lise) Eesti-ainelise entsüklopee-dia kiire koostamise ja välja-andmise võimalust.
5. Peatatud väljaannete a't vabanevate limitide (paber, trükkimine, köitmine jms.) arvel anda välja juba aastaid toimetatuna ja osalt isegi laotuna oota-vad sõnaraamatud.

Ühtlasi teatas Kultuurinõu-kogu soovist oma esindaja kau-du võtta osa ENE uue peatoime-taja valimistest.

Leiti aeg arutada ka näda-la-le «Sirp ja Vasar» nime «bi-ruvust Kultuurikomitee ja loomin-guliste liitude ühisele ajalehele ning sedastati, et see ei ühti selle eesmärgiga: aeg sisu-a. Eesti kultuurikontaktide avardu-mise tingimustes on tänane nimi desinformeeriv, samas ei ole nime mitmekümneaastane eksis-teerimine vabastanud seda täna-võõristavusest ja abamora-vustundest, mistõttu kasutatakse meelsamini lühendit «Sirp».

Aeg, mil nädalaleht sündis ning toimus Eesti kultuuri poli-tiseerimine võõra ideoloogiaga, on eesti rahva ajaloos «inga-maid. Seetõttu on loomulik, et nädalalehele antud nimi kuulub koos juba toimunud olemuslike muutustega lehe sisu ning süve-nevate muutustega ühiskonnas eneses kriitilisele ülevaatamisele.

Kultuurinõukogu teoi ettepane-ku arutada loominguliste liitude ja Kultuurikomitee ühise näda-la-lehe uut nime juba lähemal ajal aialehe laiendatud kolleegiumil. Kultuurinõukogu nägi ühena vii-malikest nime «REEDE».

Üksik ja üsna väsinud põgenik on jõudnud ku-ristiku servani ja vii-masele kaljunukile pidama jäänud. Ta seisab ja hindab oma olukorda. Ringi minna on võimatu, sest jälitajad on juba lähedal, teisele kaldale jõudmiseks tuleks aga teha meeletult hüpe. Kallas, millel ta peatub, mureneb tasapidi, andes järele veele, tuultele ja seisja raskusele ja seepärast ei või lõpmatuseni ka aru pidada. Selge on, et hüpata tuleb, kas või oma-enda südametunnistuse huvi-des, et kukkudes veel hüüda-gi: «Aga ma vähemalt proo-voisin!» Ja ega asi olegi päris lootusetu — kui vaid jätkuks lihastes jõudu, kui vaid pra-gunev kaljuserv just tõuke-hetkel koost ei laguneks.

Umbes nii näen oma rahva olukorda. Lihasejõud — see on meie arv, meie oskused ja meie tahe elada vabana võõrast sunnist, vaesusest ja valest. Kaljupank jalge all — see on meie praegune rah-vakultuur, hinge-kultuur, vaimne kapital, kultuursus kõige laiemas mõttes.

Jalgealuse lagunemine sün-nitab kultuuritust, see oma-korda uut kultuuritust. Inim-näo kaotamine protsess taas-toodab iseenast. Ja on kurb tõde, et meie, eestlased, ole-me sellesse protsessi kaasa haaratud; mõlemata taga-järjele, järeame oksa, millel istume, sest see on käepära-seim kõhutäide.

Ei, muidugi pole me alati ja kõik sellised. Veel on meil midagi hinge taga. Aga nü-ristav jõud on nii vägev ja nii visa, et ikka ja jälle vä-sib vaim ning käsi tõuseb Yo-ricku kolba järele. Kui ava-me silmad, näeme ümberringi sedavõrd kohutavat saasta, et hing läheb lõhki: tahaks, võib-olla oskaks, aga ei tea, kas jaksu jätkub.

Me peame tõesti mõtlema oma jalgealusele, sest kui oleme unustanud sõnad «täna» ja «palun», siis on mokas, siis pole enam kellegi ega millegi eest sõdda. Me oleme minetamas (ma ei ütle: minetanud) võimet üksikutele avala, sõbraliku pil-guga otsa vaadata ja harjumust tuppaa astudes müsti peast võtta. Seda kõike on korduvalt räägi-tud ja kirjutatud, aga «hall, sõbrake, on kõik teooria», mille-le igapäevane hundi-seadus oma kihvad pealegi otsekõhe sisse lööb.

Seepärast lõpetagem iseendi tühi hurjutamine ja esitagem maailma loomulike küsimus: miks me siis oleme sellised?, millele järgneb niisama loomu-lik vastus: sest elu on meil sel-liseks teinud. Mis on see elu?

Stalinismi poolt enam või vä-hem labastatud vormis oleme enamasti kõik osa saanud mark-sistlikust ilmavaatest ja see dik-teerib esialgse vastuse — need on ühiskondlikul tootmisviisil põhinevad ühiskondlikud suhted. See on muidugi tõde. Pole vaia eriliselt tõestada, et meie praeguses olukorras need suhted väärastavad inimest. Aga see pole kogu tõde. Tõde on ka, et peale tootmisel ja laotusel põhinevate eksisteerib veel pal-lu muid suhteid, millest meie praegu on vähemalt niisama tähtsad rahvustevahelised suhted. Teadusliku kommunismi vai-murelvade arsenalis leidub muu hulgas rahvuse määratlus, mis sisaldab ka niisuguse tunnuse: psüühilise laadi ja kultuuri omapära. See sõltub riigi-kommunismi ülempreestritel küll kaua unustuses olnud ja pakslut rooste läinud. Miks? Eks selle-ga oleksid nad endale ise kät-te lõiganud: rahvaste vägivallase segitamisest kampaania on eri-pärade arvestamise eitus.

Puhkamiseks on vaja vii-bida omade keskel. See on meie lausa pai-na» soov. sageli teadvusta-tud, sageli alateadlik. «Justa-ment» ei laula mitte asjata: «...ja oma rahvaga mul meeldib olla koos.» Lihtne, arusaadav, inimlik — meile. Aga kuulake, mida sellest arvatakse: «rahvuslik ülbuss», «enesesessulgumine», «isolee-rumine». Mis siin ikka keeru-tada — ütlejad on eelkõige venelased. Paljudel venelastel, tõelistel ja ausatel vene-lastel, kellel on hulk väga meeldivaid ja lugupidamist vääri-vaid omadusi, on ka mõ-

EESTLUSE VAJALIKKUSEST JA VÕIMALIKKUSEST

LAURI VAHTRE

ningaid, millega eestlasel on raske kohaneda. Näiteks on kollektiivsusevaim, mis ise-eneest pole võõras ühelegi rahvale, venelastel selgelt tu-gevam kui meil. Kollektiivsu-sevaimu üks avaldumisvorm on pahameel ligimese üle, kel meeldib olla omaette, rahva vastu, kes tahab «oma tuppaa minna».

Rahvuste erinevused on ob-jektliivsed, nende ignoreerimine on kuritegu. Siit järgneb, et in-mene, kes ei taha olla pidevas stressis, peab omama pidevat ülevaadet, millise rahvusega on tal suhtlemise tegemist, millist keelt tuleb kasutada. Kü-simus pole ainult kõnelemise keeles, vaid kogu suhtlemiskul-tuuris. Iga kultuurne inimene, s. t mitte ainult Euroopa-kul-tuurne, vaid ka rikkumate rah-vusliku kultuuripagasiga inime-ne, aktsepteerib teisi rahvaid, kombeid ja keeli. Talumatuks muutub asi siis, kui ei ole enam täit selgust, mis keelt tarvita-da. Enamik eestlasi, vähemalt linnades, on omandanud võime vastutuli ja rahvust määrata ilma temaga rääkimata. Nii palju kui tean, on see meie välis-maaküalistes alati sügavat hämmingut tekitanud. Selles mõttes pole me enam päris nor-maalsedki. Aga niimoodi hoiab eestlane end tuhandetest psüh-hotraumadest, mis tekivad ühe rahvuse seisukohalt ebaadek-vaatse reaktsiooni kohtamisel olmesuhtlemises. Ei ole ju eri-line rõõm astuda sööklas lauda, soovida eesolijale heatuju-liselt «jätku leiba!» ja saada vas-tutaksu vaid nüri pilgu.

On taeva arm, et meile veel meeldib olla oma rahvaga koos, et meile veel üldse midagi meel-dib peale teis kõhu ja täis pea. Kui just muidu ei saa, eks siis nimetagem seda isoleerumiseks.

Oleme surnud ringis. Et ol-la omaette, peame tegema hüppe, et aga hüpe õnnes-tuks, peab olema tugev tõuke-pind, ja selle remontimiseks oleks enne vaja mõnda aega olla omaette. Pole midagi pa-rata, tuleb proovida tõuke-pakku parandada praeguses viletsas olukorras, kus tegut-seda saab vaid poolt jõuga.

Meie jalgealune on iseene-sest ahtake. Mis siis on õige eesti kultuur? Kes on eesti-lane?

Üks rahvas identifitseerib ennast võrdluses teiste rah-vastega, nendega, kellega tal on kõige rohkem lähikaimist. Mõõdund sajandil olid mõõ-dupuuks baltisakslased, praegu venelased. On avaldatud arvamus, et me oleme vaid eesti keelt kõnelevad saksla-sed. See on silmapete. 20-aas-tase iseseisvusaja jooksul ei muutunud Eesti väikeseks Saksamaaks. Saksamaa on Saksamaa, Eesti on Eesti ja rahva hing on teine.

Üks on selge — eesti rahvuslus pole kuigi agressiivne, tähtsaim enesetunnetuse teadvustatud element on kõigest keel. Keel on praegu meie olulisim kait-se ja ühtaegu relv, ta on peaaegu meie usk. Võõras seda ei mõista ja ärritab eestlast pahaaimamatult, asu-des keelt oskamata tööle kas-saluugi ja poeleti taha. Kui oleksime kauem võinud elada rahus, oleks olnud aega are-neda ja teadvustada rahvuse teistelgi eripäradel, ja neid pole vähe, mis oleksid vähen-danud keele koormust identi-teedi põhilise kandjana. Seda aega meile ei antud.

Keel on sellises rollis pa-raku üks väike viga — ta ük-sinda on nõrk. Väliseestlaste kolmas põlvkond on juba val-davalt umkeelne, mille põh-juseks on, et keel kui selline

ei kanna endas sügavamat eetilist printsiipi, ükski keel pole teisest parem ega hal-vem. Kui ümberaastunud ei te-ki olulisi tõrkeid uue ümbrus-konna moraali, kommete ja elustiili, kaob peagi ka keeleomapära. Eestis on olu-kord risti vastupidine: keele-list ühtesulamist esialgu kar-ta ei ole, seevastu oleme aga assimileerumas kultuuriliselt. Oieti võib jutt olla vaid kul-tuuritustumisest, mis pole enam ohtlik, vaid suisa ka-tastroofiline. Nii või teistiti, keel üksi meid kaua ei kait-se, kui me ei (taas)loo ega kindlusta seda, mis teeb just nimelt eestlaseks olemise «uhkeks ja hääks». Ei maksa karta, siin ei pesitse rahvus-liku ülbuse idusid. On väga suur vahe, kas olla parim või-malik rahvas peremeheks sel-lel maal ja vastavalt ka käi-tuda, või arvata ennast pari-maks peremeesrahvaks kogu maailmas.

Seda, mis teeb eestlase pari-maks eestimaalaseks, on juba otsima asunud. Asi pole mitte väljamõeldises, vaid olemasole-va võimendamises, teadvustami-ses, propageerimises. On pude-nenud väljend «eestlasele loo-mumane roheline mõtteviis» ja see on suurepärase algus. Siin on rakendatav kogu meie rah-vausundi ununema kipuv va-ramu. See usk — looduseusk — oleks juba midagi toekamat kui keeleusk, sest siin sisalduv kõlbeline põhjendus ja tugi — oma maa hea hoidmisega on eestlased globaalselt vajalikud, meie rahvus ei ole äkitselt enam omaette eesmärk, vaid hädavajalik kõigile, kes koos meiega tahavad vältida ökoloogi-list hävingut.

Roheline mõtteviis ei tohiks muidugi areneda absurdi. Pa-rim roheline lipukiri oleks vist selline, mis hüüaks kaitset terve looduskeskonnale, mitte tingimata igale üksikule pösa-le. Absoluutselt igasuguse rale-töö vastu astumine, näiteks kui tegu on võssakasvanud vana surnuala puhastamisega, kus te-ki pealegi küsimus lindude pesitsemiskoha hävitamisest, ei oleks roheline mõtteviis, vaid roheline mõttekramp. Roheline mõtteviis peaks nägema loodus-keskkonna säilitamise tähtsai-mat tagatist — loodussõbraliku kultuuritõubi olemasolu. Talu-poiatühiskond lu elus loodusega heas läbisaamisega, aga puid lan-getati tollelgi ajal, sest mis va-ia, see vaia. Iseasi, et enne puu langetamist tuleks pea paljasta-da, kas või vaimus, ja puu käest andeks paluda.

Nii võib roheline liikumine võitluses rahva eest oluliselt toetada keelt. Ta vajab aga ise omakorda tuge. Toeks saab «rohelusele» olla muins-uskaitseliikumine. Andunud muinsuskaitse ei pruugi sel-ge't teadvustada endale öko-loogilisi hädahoite, aga oma tegevusega aitab ta nende pi-durdamisele tahes-tahtmata kaasa. Nii nagu roheliste pu-hul, võib ka muinsuskaitse jõuda absurdi ja nõuda abso-luutselt kõige säilitamist. See on igati mõistetav reaktsioon barbaarsele ja valikuta hävi-tamisele. Mis nii looduse kui ka kultuurimälestiste kallal on Eestis toimunud. Võitlus mõ-ne ehitismälestise varemete püsimise ja taastamise eest ei saa aga olla omaette eesmärk, eesmärk on ta samavõrra kui vahend kultuurinivoo säilita-miseks ja enese ärkvelhoid-miseks. Seni, kuni suudame oma muinsusi kaitsta, oleme võimelised ka uusi väärtusi juurde looma. Mälestised ise on hingetud, kui meie neid ei hingesta.

(Järgneb)

● Millal teie sektor asutati?

Ametlikult, paberite järgi oleme olemas 1973. a. 1. jaanuarist. Aga eks mõte oli juba varem sündinud. Siin langes kokku mitu asja. Ei saadud enam eitada väliseesti kultuuri olemasolu. Väliseesti raamatut aga oli meie raamatukogus komplekteeritud juba enne selle sektori asutamist.

● Kas raamatukogu ise komplekteeris?

Jah. Aga ajad olid nagu nad olid, ja mitte kõik raamatud ei jõudnud ka raamatukokku päralt, ja osa, mis jõudis, oli märgistatud kolmnurgaga, osa aga kuusnurgaga.

● Mis see kolmnurk tähendab?

See tähendab, et on lubatud. Ja kuusnurgaga raamat läks erihoidu. Tol ajal oli juba mõnda aega õhus olnud mõte, et Eestis peaks tingimata ka väliseesti kirjandus kuskil kättesaadav olema. Leiti, et just TA raamatukogu juures võiks olla koht, kuhu saaks hakata plaanikindlalt koguma Välis-Eestis ilmunud eesti kirjandust. Keskkomitee välisidemetes osakonna juhataja oli sel ajal Juhan-Kaspar Jürna. Ise ka kirjanduslikult perest inimesena oli ta sellest asjast huvitatud ja aitas palju kaasa meie sektori loomisele.

● Keskkomitees oli tol ajal ju ka mingi kogu — lektorite kabinet, nagu seda nimetati, kus valitud seltskond võis lugemas käia.

Nendeapid hakkasid ka kuuldavasti täis saama ja sealgi oli inimesi, kes olid huvitatud, et need raamatud ei läheks kaduma. Muide, oli ka neid, kes arvasid, et väliseesti raamatuid ja ajakirjandust ei ole vaja säilitada, et olemasoleva kogu võiks lihtsalt ära hävitada — nagu ju varemgi raamatuid oli hävitatud — ja et meie sektorit ei ole vaja. Aga teetavad ja kultuuritahtelised jõud olid nähtavasti tugevamad, sest EKP Keskkomitee poolse aktiivse toetusega ei oleks meie sektori loomine mitte, kuidagi õnnestunud. Raamatukogul endal oli tolleks ajaks kogunenud 117 kuusnurgaga väliseesti teost — see on meil täpselt dokumenteeritud — ja lektorite kabinetist saime neid rohkesti juurde. Kohe alguses hakkasime taotlema luba ka ajalehtede saamiseks. Seegi ei olnud lihtne, aga lõpuks luba saadi.

● Kui te alaj kirjandust alates 1970. aastatel koguma hakkasite, siis äärmiselt ei saa teie ajalehtede komplektid olla kaugelgi täielikud. Tõepoolest, paljud aastakäigud ei ole täielikud. Osa on puudu üksikud numbrid, aga mida varemisse perioodi me läheme, seda rohkem on puudu jääke.

● Aga kuidas te need varemased aastakäigud üldse saanud olete? Kas need tulid ka lektorite kabinetist? Seal oli väga juhuslikult.

Kui mitmes kord juba ajaloos on Luuletaja ammu ette näinud seda, et keskpärase poliitiku oma vaimupimeduses tõmbavad rahvaste kaela loendamatu hädasid — eriti veel siis, kui neid poliitikut juhivad inimvaenulik müüd.

Runneli «Laulud eestiaegsetele meestele» ongi terve nisti pühendatud sellise müüdi lõhkumisele. Sest pole ju antud müüdi puhul tegemist ainult mingi grupi seltsimeestepahatahtliku septsusega, ei ka ühe türanni saatliku õelusega, vaid ühe suuremat sorti massipsühhooisiga, mis on juba hulk aastakümneid vallanud üht kuendikku kogu planeedist. Päevast päeva, nii lastele kui raukadele taoti sejuures pähe: «Hea on elu meil maal» (lk. 18). «Meie

Mida neil parasjagu oli kogunenud siit ja sealt. 1940. ja 1950. aastate ajalehti oleme saanud välisvahetuse teel. Asja ilmus «Keeles ja Kirjanduses» meil olemasoleva perioodika nimestik. Sealt on täpselt näha, mis meil veel puudub. Muide, kohe kui nimetati trükkis ilmus, helistas üks ajakirja lugeja, kes ütles, et tal on sadakond ajalehte-ajakirja, mida meil pole, ja

kohe kätte saada põhiosa välismaal ilmunud eesti kirjandusest. Võib-olla alles nüüd — pärast neid raamatuanne-tusi Rootsist on Tartu Ülikooli raamatukogu ja Rahvus-raamatukogu nimetuste arvu poolest umbes samal tasemel kui meie. Ja jumal tänatud, et see nii on, et kohti, kus väliseesti kirjandust lugeda saab, on rohkem kui üks. Aga ka möödunud 16 aasta jook-

PILK VÄLISEESTI KIRJANDUSE ARHIIVSEKTORISSE

Intervjuu LILI-ANN SINIJÄRVEGA

Viimase aasta jooksul oleme rääkinud palju väliseesti kirjandusest ja sellestki, et seda kirjandust peaksid saama lugeda kõik huvilised. Praegu on Tallinnas ja Tartus kogu eestikeelne väliseesti kirjandus raamatukogudes kättesaadav.

Aga Tallinnas on ka kohti, kus väliseesti kirjandust sai lugeda juba 1960. ja 1970. aastatel, tõi küll, küllalt kitsas ring inimesi. Aga raamatud olid vähemalt olemas, neid hoiti ja kohtuti suure hoolega. EKP Keskkomitee juures tegutses kunagi lektorite kabinet, kus väliseesti kirjandust sai lugeda vastavate lubade olemasolul Keskkomitee töötajate valvsa silma all. 1970. aastate algusest aga on Teaduste Akadeemia raamatukogu juures vastav erikogu. Seal hakati väliseesti kirjandust koguma juba raamatukoguliku süstemaatilisusega. Kogu on aegade vältel kandnud erinevaid nimetusi, sõltuvalt sellest, milline on olnud ametlik suhtumine väliseesti kirjandusse. Alustati emigrantliku kirjanduse arhiivsektorina, seejärel muututi pagulaskirjanduse arhiivsektoriks, kuni jõuti praeguse nimeni — väliseesti kirjanduse sektor. Minu mäletamist mööda valitses raamatukogu nende ruumide ümber veel hiljutises minevikus salapärase, otse mütolooilise õhus-tik. See oli nagu kõige pühama koht templis, kuhu pääsesid ainult rangelt väljavalitud ja pühendatud. Sektori juhataja oli kaua aega Andrus Rooland, praegune juhataja on Lili-Ann Sinijärv, kellega vestlesimegi sektori ajaloo ja praegusest elust.

pakkus neid raamatukogule. Tänu talle! Suure töö nii ajakirjanduse kui ka kirjanduse komplekteerimisel on aga ära teinud meie väliskirjanduse osakond.

● Ilmselt on suuri teeneid Maret Klausil, keda väga hästi tuntakse Toronto eestlaste seas. Selgi suvel oli kunstiteadlasel Eda Sepal kaasas hulk raamatuid, mis ta pidi andma edasi Teaduste Akadeemia raamatukogule.

Jah, oma häid sidemeid kasutades ja muulgi viisil on Maret Klaus tõesti palju kaasa aidanud fondi komplekteerimisele. Meie omakorda püüdsime leida informatsiooni selle kohta, mis Välis-Eestis üldse ilmunud on. Töötasime läbi olemasolevad bibliografiad, perioodika ja saadud viited andsime välisvahetuse osakonda. M. Klaus püüdis jälle leida võimalusi soovitu hankimiseks. Ja nii — raamatahaaval meie kogu täieneski. Ja kui need asjad möödunud aasta aprillis «lahtiseks» läksid, oli siit võimalik

sul on meil leiduvat kirjandust kasutanud väga paljud inimesed.

● Kui palju teil praegu raamatuid on?

6000 ringis, aga nimetuste täpselt arvu ma öelda ei oska, sest just praegu on käsil korrektsed nimekirja tegemine. Paljud teosed on meil mitmes eksemplaris, mis on ka loomulik. Ainukeksplari ei tohikski anda lugejatele, sest raamat klub intensiivse kasutamise juures kiiresti.

● Oled sa ise läbi lugenud kõik selle, mis siin meie ümber riulitel on?

Usun, et küll. Ka perioodika 1973. aastast alates. See on töö huvides möödapääsmatu vajalik olnud. On ju aegade jooksul tulnud pidevalt anda mitmesugust informatsiooni ja konsultatsioone väliseestluse küsimusis ajakirjanikele, ENE toimetusele, raamatukogu lugejale.

● Aga kuidas varem üldse

pääses teile lugema? Minu kolleeg Olev Remsu oli alles paar aastat tagasi suisa hädas, kui ta tahtis lugeda uumat väliseesti ajakirjandust. Ta ei saanud selgust ka EKP Keskkomitee töötajalt Tiit Kolditsalt, kuidas siia lugema pääseda, kust ikka saab seda «dopusk nomer triid», mis oli siia pääsemiseks vajalik. Remsu ei saanudki tookord luba, vaatamata sellele, et Kirjanike Liit toetas tema taotlust omapoolse kirja, millele kirjutas alla V. Beekman.

Tegelikult oli nii, et ühe kuusnurgaga raamatuid sai lugeda asutuse kirjaga nagu harilikult erifondis, kahe kuusnurga jaoks oli üksvaha vaja Keskkomitee kultuuriosakonna või välisosakonna viisat sinna peale. Aga ma nägin ka seda, et mehed, kes tõsiselt tahtsid, said need viisad kiiresti.

● Kirjandusnimestele oli see ikka päris raske. Ma mäletan, mida rääkis sellest kadunud Endel Tennov. Kui ta oma viimast romaani kirjutas, mis tal pooleli jäigi, tahtis ta siia lugema tulla...

Aga Tennov käiski siin tikk aega.

● Jah, muidugi, sellest ta rääkis ka, aga enne pidi ta Utile väga pikalt selgitama, miks see talle ikka vajalik on, jutustama ümber oma romaani sisu jms. Ta rääkis meile sellest oma leebel ja humoorikal moel.

Kui nüüd tagantjärele mõelda, siis raskem oli siia nähtavasti pääseda Kirjanike Liidu liikmetel ning Keele ja Kirjanduse Instituudi töötajatel. Teistel — majandusteadlastel, bioloogidel jt. — ei olnud nähtavasti erilisi probleeme. Siin käis igasuguseid inimesi, aga paraku ei käinud filoloogid. Ka Ajaloo Instituuti, nagu nüüd olen kuulnud, olid hestistatud ja keelatud inimestele lubasid välja anda. Aga Ajaloo Instituudi inimesi siiski käis. Olid nähtavasti teatud tegelased, kes keelasid lubakirja välja anda, ja inimesed, kes keelule 100% allusid.

● Meie kirjandus ja kirjandusteadus olid hästi valvatud.

Siitpoolt vaadatuna tundus jälle kummaline, et just need inimesed, kellele oleks siin nii palju huvitavat ja vajalikku, siin ei käi. Aga lugejate vähesuse üle me siiski kurta ei saanud.

● Te komplekteerite oma kogu, tellite ja vahetate raamatuid väliskirjanduse osakonna vahendusel. Aga kuidas on nende raamatutega, mis on kaduma läinud posti peal? Veel hiljutises minevikus oli neid ju hiigla palju ja ei tahaks nagu uskuda, et neid lausa hävitati. Kas sealt kaudu on teile ka kirjandust jõudnud?

Seda ma lihtsalt ei tea. Et need raamatud on antud meile — ei saa õige olla, sest nagu räägitakse, on neid võetud ära niivõrd palju. Mulle tundub, et meie oleme oma raamatud ikka ise muretsenud. Välismaalt tellimisega on aga asjad nagu nad on: raamatud jõuavad kohale väga suure hiline misega. Tihti oleme jõudnud vastava teose uuesti

juba mujalt tellida, ja kui raamatupakk lõpuks meieni jõuab — juba eelnevalt lahtipakitult —, on meil sageli raske kindlaks teha, kust see on saabunud. Kui ei ole sees pühendust või kaaskirja. Ja tihti ei ole või on ära lõigatud. Aga on ka selliseid pühendusi: «Marilt Jürile. Stockholmis, sel ja sel aastal.» Aga see võib ju olla ka juba edasi saadetud raamat, mida seal näiteks pärijad enam ei vaja. Niisuguseid asju on siin üht-teist küll.

● Pühenduse äralõikamine on ju mingi märk, kui tiitel-lehelt on lõigatud ära tükk keskelt. Aga kui on ära lõigatud terve lehekülg? Näiteks Saareste sõnaraamat jõudis ka eraisikutele kätte ilma kaanteta, sest teose oli välja andnud kirjastus «Vaba Eesti», tagakaanel olevat olnud «Vaba Eesti» reklaam ja selle kirjastuse nimi oli tsensorile niivõrd vastumeelne, et ta ei lubanud seda raamatu saajal lugeda. Kes neid raamatutega ära lõikas ja kes teeb praegu lahti meie raamatupakke ja kirju, on viimasel ajal küll täiesti selgusetuks muutunud, sest — nagu hiljuti «Aktuaalses kaameras» teatati — «Glavlit» seda ei tee. Ka mitte Julgeolekukomitee, nagu saime teada 7. märtsil «Rahva Hääles» avaldatud intervjuust. Kes ja kus seda tööd siis ikkagi teeb? Sest seda ju tehakse! Mis puutub minu eelmises küsimuses, siis ei tahtnud ma sellega teie sektorit kuidagi süüdistada. Ma arvan, et kuigi raamatute postil äravõtmise loogu on äärmiselt näotus, on siiski kõige parem võimalus, kui need raamatud on jõudnud raamatukogusse. Siin nad vähemalt säilivad ja ka kõige halvematel aegadel said vähemalt mõned inimesed neid lugeda.

● Aga jätame selle teema ja läheme jutuga edasi. Teil on erihoidu osakonna üks sektor. Kas ja kuivõrd on erihoid praegu olemas?

Erihoiu osakond on raamatukogus olemas. Kuid eestikeelne väliseesti kirjandus, kaasa arvatud perioodika on tänaseks vabalt kättesaadav kõigile Teaduste Akadeemia raamatukogu lugejale.

● Ülikooli raamatukogu ja rahvusraamatukogu on viimasel ajal saanud ohtralt kinke välismaalt. Teie ei ole nii palju välismaal käinud, kas teie fondid ei hakka nüüd jääma maha teiste raamatukogude omadest? Teie komplekteerimine ei edene praegu ju nähtavasti nii jõudsalt kui mujal?

Seda küll karta pole. Aga mis välismaasse puutub, siis sinna tuleks mõneks ajaks töötama sõita küll. Kas või selleks, et viia lõpuni töö väliseesti perioodika nimestikuga. Raamatute osas on kohe ilmumas (või ilmunud) auväärase B. Kangro koostatud uus bibliograafia, selle abile loodame meegi. Puuduva väljasegitamine muutub üha keerulisemaks, sest tihti ilmub ka teoseid, mis bibliograafiatesse ei satu või millele mingit reklaami ei tehta. On ka teoseid, mille tiraaz on imeväike jne. Aga neidki oleks siia vaja.

● Räägime nüüd ka teie ruumidest. Kuigi siin on käinud lugejaid ka varem,

RUNNEL JA MAAILMAREVOLUTSIOON

õnn on kindel/ igas lõigus, igal rindel, õnn on siin ja õnn on ees, /usu, seltsimees!» (17).

HANDO RUNNEL. LAULUD EESTIAEGSETELE MEESTELE. Kirjastus «Perioodika», «Loomingu» Raamatukogu nr. 44—46, Tallinn 1988. 64 lk.

Kuid olgugi et «optimist on olla nõutud» (53), on igapäevane realiteet see, mis üha tugevamini torpedeerib viimaseidki «unistusi uuest ajast». Näeme enda ümber üha sel-

gemalt, kuidas «Me ehitame hoonet, /sel puudub vundament» (24), «Teetegijad oleme, teetud, / see kuhugi meid ei vii» (56) või ka «Katastroof laiub/ ajas ja aines/ asjaosaliste teadmata» (57).

Mis meiega õieti toimub, sellest võisime kaines, argumenteeritud teaduslikus keeles lugeda alles hiljaaegu Lev Gumiljovi traktaadist «Mõt-teid etnosest»: «Vandalism tegevusena pole inimesele kui liigile omane. Tema genees

pole looduslik, vaid situatsiooniline. Vandalismihud tekivad eri etnoste kokkupuudel». Väites, et igal etnosel on oma kindel spetsiifiline elurütm, jätkab õpetlane: «Kui kaks erinevat rütmikattuavad, tekib omamoodi kakofoonia, mida inimesed tajuvad kui midagi äärmiselt ebaloomulikku. Inimesed lakkavad armastamast oma elukeskkonda...» (vt. «Vikerkaar» 1988/3, lk. 63).

Me kõik oleme niisiis sta-

linliku maailmarevolutsiooni katsejänesed (tees kõigi rahvaste ühtesulamisest sotsialistliku revolutsiooni tulemusena kuulub õigupoolest Trotskile, kuid Stalin viis selle loovalt ellu). «Kõik me alles oleme, / küpsetuses põleme» (31), «Kui keegi kaobki, siis selleks just/ et täide viia üht unistust/ mis ütleb üllalt, et kõik on üks/ et mitmest siiski saab lõpuks üks» (39).

Müüt maailmarevolutsioonist on keeruline ja mitmekihiline müüt, mis on ümbritsetud ja toetatud hulga väiksemate müütide võrgustikuga ja mis on endasse integreerinud ka mitmed üldinimlikud püüdlused ühtsuse, ühinemise, sclidarsuse suunas. Müüdi praktilisel realiseerimisel on ta omandanud tugevaid

olen üsna kindel, et praegu käib tunduvalt rohkem. Kas ruumipuudus ei kimbuta?

Kimbutab küll, aga on ka aegu, mil on vähem lugejaid, eriti hommikuti. Ohtuti peaksime küll kauem lahti olema ja loodetavasti saab see sügise ka võimalikuks, sest saame juurde ühe uue töötaja.

● Ajakirjanduses on viimasel ajal kirjutatud, et erihoiu teosed on vaja lisada üldfondi ja et see on suur töö, mis nõuab palju aega jms. Minu arvamus on küll, et erihoid võiks jääda just nii nagu ta on, ainult et lugejatele avatuna. See oleks ju tõeline stalinismi ja stagnatsiooni monumendi! Ma kujutan ette, kui õpetlik oleks niisuguses kohas töötamine eriti tuleviku noortele. Ükski rzmata ei suuda anda nii head ettekujutust meie hiljutise aja vaimust, kui töötamine niisuguses kogos, nende raamatute vaatamine, sirvimine, lugemine. Erihoide ei tohi minu arvates mingil juhul kaotada! See peaks säilima hoiatava mälestisena.

Mis puutub välismaisesse eesti kirjandusse, siis minu meelest see kogu peaks küll kokku jääma. Seda ei tohiks üldfondidesse laiali jaotada formaadi, keele või muude raamatukogunduslike tunnuste järgi. Üks teaduslik raamatukogu nagu võib ju endale lubada luksust, et ta hoiab koos ühe teema piires oleva kirjanduse? Nii palju, kui ma olen rääkinud väliseesti kirjanduse kasutajatega, ei kujuta nad küll ette, et asi võiks olla teisiti kui praegu. Meil on väike lugemissaal ja selle kõrval fond, kust saab kätte raamatud, ajalehed ja kõik vajaliku mõne minutiga. Loomisel on fondi sisu lugejale avav teatmeplokk. Seni oleme toetunud põhiliselt oma mälu ja mõnele töökartoteegile.

Meil on muidugi kitsas, aga praegu me mahume siiski veel ära. Meie sektor on juba ajalooliselt nii välja kujunenud ja las ta ollagi selline. Ka lugejatele on meie osakond omaseks saanud just sellisena nagu ta on — väikese, intiimse, ödusana. Ja meile omakorda meeldib meie lugeja, sest me tunneme peaaegu kõiki, teame nende vajadusi, ja meil on väga hea meel, kui saame kedagi rõõmustada mõne uue raamatu või ajakirjaga. Ja veel. Meile on ette heidetud vähest reklaami. Ei tea, varem vist ei tohtinudki seda teha, aga praegu on lugejaid niigi küllalt. Aegagi ei jätku selleks. Viimasel ajal on lisandunud veel üks meeldiv tegevus — näituste koostamine. Alates Arvo Mägi juubelinäitusest m. a. juunis oleme püüdnud tähistada omapoolsete väljapanekutega kõigi väliseesti kirjameeste ümmargusi tähtpäevi (G. Helbemäe, V. Uibopuu, I. Talve, A. Adson jt.). Eraldi näitus oli pühendatud Ülemaailmsetele Eestis päevadele (väljas olid materjalid ka kõigi eelmiste ESTO-de kohta). Huvi nende näituste vastu on olnud erakordselt suur.

TA Raamatukogu väliseesti kirjanduse sektoris käis
MALL JÕGI

KÜLM JUMALATAEVAS GRENZSTEINI

MAJA KOHAL

Noorte väljaande «Sõna» viimases numbris (LR 1988 nr. 14/15) võtsid Kajar Pruul ja Kalev Kesküla nõuks astuda lugeja ette põlvkondliku manifestiga. Oigupoolest ei kujuta nende «Kas pole nooruse aeg?» endast mingit kindlamat loomeprogrammi, vaid kirjandusloost nii tuttavat järjekordset katset lepitada kunstitööde elutõega. Ideaalina nähakse aega, mil lal eesti luule suudab vältida «nii päevakajalise rameduse kui ka sügavama metafüüsika meeliskluste karide». Jõudmaks lähemale inimesele oma ajas, püüavad autorid leida kuldset keskteeid nauturi ja sotsiaalse alge vahel ning nõuavad sõnakunstilt esteetilise ühitamist ajalikuga. Põhimõtteliselt samasuguseid vaateid väljendas juba tubli inimpõlv tagasi Henrik Visnapuu koguteose «Moment I» (1913) «juhtkirjas». «Ei ole ästhetikat ilma ehtikata, nagu pillamist ilma kogumata. On olemas ainult ehtiline ästhetika», loome «Liturgiast tundmata naisele».

On loomulik ja ootuspärane, et tühimuse «kuldsete kuuekümnendate» rafineeritud vaimukultuuri lihvitusest ning väljamurdekatsed stagnaatsusest sumbunud õhustikust töid tänased luulesetlujad «Momendi» (H. Visnapuu, M. Heiberg) ja «Siuru» poetika juurde. K. Kesküla esines tollesamas «Sõnas» programmluuletustega «Tartu, november» ja «Üks puusepa poeg...», mis mõlemad ka ta vastses kogus võtmepositsioonidel. Manifesti teine autor K. Pruul koostas mullu ilmunud Heibergi-valimiku, tõestades seeläbi taas kord suundumuste sihipärasust.

Kalev Kesküla esikogus «Läbi linnaöö» (1986) kajastab nüüdisaegse linnanooruki avaliolekut ja skepsist, siirust ja trotsi. Põhjus, miks toonane kriitika püüdis Keskülas näha (uus)eluläheduse nimel vanade kaanonite vastu mäsajat, peitub rohkem vist küll manifestis kui luules. Väljendades oma põlvkonna tõekspidamisi, on Kesküla ometi liialt *comme il faut* mässaja. Tema hääli kõlab kui sordiini all saksofon. Nõnda jäi ka debüüt isepäisemate kaaslaste Priidu Beieri ja Max Harnooni varju. Uus kogu jätkab samas vaimus, ehkki mõnevõrra süvenenemalt. Võimendunud on sotsiaalpoliitiliste teemade käsitus, kusjuures ohtu langeda «lamedasse realismi» peab korvama (järele)romantiline kujundlikkus. Kesküla ongi loomelaadilt kahe pooluse vahel siplev «romantiline ratsionalist», meetodi poolest aga häbelik modernist, kes oma lüürikuhinge hilismoo-

dernse esteetika rüüsse peidab. Esteetiliselt plaanis kuulutat luuletaja sõja indoeuroopa vananenud (?) vormikaanoneile, rakendades järjekindlalt proosalähedast vaba-värssi, mis vahel luuletuse mõttega otsekui kaasa lohiseb.

KALEV KESKÜLA. AEG RANNAL. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn 1988. 80 lk.

«Läbi linnaöö» arvustuses («Vikerkaar» 1986, nr. 2) pihib autori aatekaaslane K. Pruul: «Kardan, et teist täpselt samas laadis kogu oleks ka Kesküla juba igav lugeda.» Tükati ongi. Erootikaga peibutamine ega mõned sürrealistlikud tõmbenumbriid ei suuda raamatule üldomase lõdvavõitu poeetika tekitatud monotoonust hajutada.

«Aeg rannal» algab imal-raske, otse klepuva motiiviga päeva küpselt viljast, mis mõjub tõesti «nagu suhkrulullatuis/ «Goldwasseri» liikõõris» (lk. 7). Sellele järgnevad tähendamisnõud laulvast lõikeheinast, pimemalast rannal, uppunud lepatrinudest jne. Sissejuhatava tsükli lõpul küsib luuletaja: «Kust saab aeg rannale?», vastates ise järgmises värssis: «eks maa ja mere päält». Edasi tuleb juba selge parafras. Kui Marie Heiberg rääkis sajandi algul murest, mis «musta hõbusega sõitis üle mäe», siis Kesküla «surm tuleb valgel hobusel/ üle küntud maa» (lk. 12). Nii palju on siis aeg teisenenud. Muutuvust peavad autoril sümboliseerima ilmselt nood liivatuisud ja liiva-

rahva ränded. Kogu üldhäälestusest kisub «Päeva küps vili» oma tumedate tagamaadega siiski irdu. Aja kulgemise filosoofilist mõtestust ei vea ta ära välja.

Ainus kogu raamatut teravikuks liitev niit on tekstidele omane dünaamika, millegi teiseksaamise, liikuvuse sisendamine. Teine tsükkel viib meid selle tähe alla totaalsesse teatrimängu «armastuse ajaloo mürsulehris» (lk. 15), kus «king voolab tänavail» (lk. 20). Toimuva liigitab autor ise perifeeriasse, sest: «Siin maal lavastatakse elu tähetunde/ikka provintsiteatrites» (lk. 20). Domineerib romantiline kujund ning *fin de siècle* ile omane nostalgiline hingus, mida ironiaga tublisti tembitud. Kesküla põimib siin oma värssidesse tihti tsitaate, luulendab ümber piibli motiive ja käsusõnu. Wolfgang Kayseri «Das sprachliche Kunstwerk» redutseerub «elulindude heroilises rändes» (lk. 22) luuleteoseks (*das dichterische Kunstwerk*). Paraku ei päästa ironia kuigi sageli. Tekstide sõnapaljusus keerutab tähetundide asemel kokku tolmu, mis läbi enda ümber kaitsekihti loov luuletaja saavutab hoopis tõelise «hinge palatalisatsioon» (lk. 22). Teadmine, et «nostalgia on mõistmatu/ vaid kaabakaile ja kirjanduskriitikuile» (lk. 27) ei aita autorit seejuures kuigivõrd.

Kolmas tsükkel toob juba tänapäeva, kus «õises linnas hulguvad aastad» (lk. 31) ning linn ise on kogum inimesi ja maju, mis «trammikiljatusega kokku seotud» (lk. 32). Kõige selle üle laotub «Põhja-maa metafüüsiline valgus/ naivistlikel elupiltidel» (lk. 40). Luuletaja liikumiskihk on õige hoo kätte saanud, kujundipildid koonduvad poeetiliseks tervikuks. Puhuti saab

täheldada lähenemist noorema luule nauturlikumale hoo-vusele (H. Krull, I. Hirv). Sealt siis too «aedadest tõusev lämmatav looduse king» (lk. 33), häbelikkust trotsiv erootika ning sürrealistlikud stiilikatsetused. Mis õigupoolest Kesküla tollest suundumusest eraldab? Sotsiaalne kutsumus või napp vormivaldamine? Täpselt vastust ehk polegi. Niisugustes luuletustes nagu «Taeva kirkekirkad silmad...» (lk. 33) või «Oktoober lehvib äärelinnapargis...» (lk. 35) on igatahes värskuse võlu, mis neid raamatut üldfoonil soodsalt esile tõstab. Tõigas, et «Aeg rannal» on just Indrek Hirve kujundatud, võib aga näha praeguse luuletuseenduse käesirutust «vanade» ja «uute» vahel ulpivale üksiklasele.

Raamatu keskel pöörab Kesküla oma palge päevapoliitika ja sotsiaalse ajalule poole. Kui «kell kukub», jääb abstraktne humanism Stockholmist paadi alla ööbima (on see vihje kodumaise kirjanduspoliitika senise suhtumise kohta I. Laabani «Ankruket-ti»?) ja edasi «tulgu siis kes tahes/ tulgu või see Läti juudi sotsialist/ Jeesus Kristus» (lk. 42). Nii jätab autor hõlvasti oma romantilise minaga. Kogu neljas tsükkel ja enamik viiendast tegeleb ajaloo «valgete laikudega», kaardistades tervenisti eesti rahva lähiminekku. Läbi «korstnasuitsu vitaalse virvenduse» terendab veel ajahämarust iseseisvusaegse «tundmata naise» ideaal (lk. 45), kuid samas saab raha plekiks ja tõde paberiks (lk. 46) ning kõige kohal heljub muutunud vaatepiiri apokaltüptiline vari. On aeg, kus:

«Sõnad eksivad hääletusse pilgeni klaas mureb jalalt aeg heidab rätii näole kuu kõmab kui kabelikell»

Nõnda lk. 48. Kahjuks on sotsiaalne Kesküla kaunis ebaühtlase tasemega, isegi ühes ja samas luuletuses (näiteks lk. 49 ja lk. 51). Heas mõttes tõstaksin esile luuletused «Maa seest tõuseb surmalill» (lk. 47) ja «Krüsan-teemid vanguvad novembri-udus...» (lk. 53). Viimases võib tajuda ka lähedust «Siuru» revolutsioonilise ajaga ning kaudset vihjet Visnapuule. Kokkuvõtlikuna mõjub «Tartu, november» (lk. 61), kust ka sinise arvustuse pealkiri. Oigus ja isamaa, armastus ja õlu ühinevad karjeks külma jumalataevasse, kus ripub punane kuu. «Mõök ja sõna saavad üheks/ armastus heidab surmaga ühte,» sekundeerib autor lõputsiiklis (lk. 75).

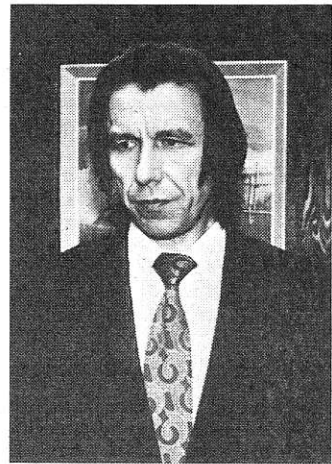
Kuigi mitme isamaaluuletuse hea idee hääbub õõnsasse pateetikasse või sõnaroohkuse, tulevad need värssid kindlasti südamest. Mis aga puutub raamatu viimasesse, «literatuurssesse» tsükklisse, siis usun ma sealt küll kõige enam seda luuletajat, kes enast mäe otsa mõelnud ja «veeretab nüüd sealt rahvale kollaseid juustukerasid», mis hiljem luulepõgeniku käsulau-dadeks muutuvad (lk. 69). Ülejäänud tekstid (kogu lõpuluuletus välja arvatud) mõjuvad poseerivatena (lk. 73) või lihtsalt tühjadena. Miks ometi peab iga eesti luuletaja luuletamisest värss tegema?

Raamatu lõpulugu häälestab optimistlikumalt. Üks puuse-paocog on tõesti sündinud ja polegi oluline, kes või kus. Praeguses kontekstis koondub tähelepanu «Kalevala» lehekülgedelt Ahja kooliõpetajaks tulnud Küllikile ja tema seostele rahvaluulega. Siit aimub autorile uusi ahvatlevaid arenguteid. Jumalataevas laotab end muude piirkivide üle samuti kui Ado Grenzsteini maja üle.

ARNO OJA

Vilde kolhoosi kirjanduspreemia HANDO RUNNELILE

Hando Runneli luulekogu «Laulud eestiaegsetele meestele» hindas aasta parimaks ka Vilde kolhoosi kirjanduspreemia žürii. Otsuse eelnes kaks arutlusvoor ja nii üksmeelselt ei ole Vilde kolhoosis vähemalt viimastel aastatel ühegi kandidaadi poolt hääletatud. Kahjuks ei jõudnud žürii koosolekule Kirjanike Li-

du esindaja [nagu muide ka Tammsaare kolhoos].
Auhinna pidulik kättevõtmine on 28. märtsil Rägaveres.

panslavismi ja messianismi jooni (vrd. «Silpaul»: «muu ilm ju kõik huk ka mi ne mas/ ei ve ne vä ge vus vä he ne»), millega seonduv spetsiifiline vaen väikerahvaste vastu, kes ei taha lasta end kunstlikult «õnnelikuks» teha.

Rõhutagem siin, et enamasti pole neist asjust rääkides üldse olnud tegemist ideede võitlusega, maailmarevolutsiooni lõppargumendiks on ikka ja alati tankid, tägid ja türmid: «On rahval raske aimata, kust kerkib võim, mis asub pooma» (55), «õnn on leivas, õnn on vees, usu, seltsimees!» (17). Kui aga ongi püütud «ideeliselt» müüti kaitsa, jõutakse väärarvamist demagoogiasse (ä la «Sest kõik mis juhtub, on ju progress» — 39). Olgu kõrval-

märkusena meenutatud, et Runnelistki on vägivaldsete tõlgenduste abil püütud teha säärase progressi apologeti; tema kogust «Avalikud laulud» asuti nobedasti tõlkima pala «Oktoobrimõtted», mille rida «See maa üks väike sõsar suures maade peres» inspireeris mitut vene tõlkijat leutama luuletusele uusi pealkirju «V bolšoi semje» ja «V semje respublik».

Eestiaegsetele meestele kirjutatud laulude nägemuslikuks kulminatsiooniks võiksid olla read:

aina olla ja näha, kuidas
langevad laed
toll-tolli!t me peale, ja
keegi ei liigu,
ja maailmaruum on tulesid
täis...
(42).

Mõistagi ei piirdunud Runnel nuhtluse konstateerimisega, tema kirjaniku-elu on paljuski kulunud sellele, et otsida nuhtlusele vastukaalu, vastumürki. Kuigi ta nuriseb, et «Rahvas on rahvas, rumal ja arg» (49), võiksime meenutada ka ridu «Kodu-käijast» (lk. 189): «kui on miljon suutjat, muutjat, lahkulööjat, näiteks, /näh'avaks saab kohe üpris võimas vagu!».

Võtete arsenal, millega ja kuidas müüti kangutada, on luuletajal sedavõrd rikkalik, et väärriks omaette lähemat uurimist. Vaid üks üldisemat laadi tähelepanek: runnellik rahvusliku vastupanu taktika on eriti mõjus seetõttu, et kirjanik suudab puhtal kujul välja tuua konkreetse «maailmarevolutsioonilise surve» väikerahvale, samal ajal, kui terve demagoogide armee on

aastakümned olukorda ähmanastanud ning mitmed helgemadki pead, ka kirjanike hulgast, on püüdnud neid hädasid ja viletsusi varjata globaalprobleemide, üleüldise «inimese kriisi», tehnikarevolutsiooni nurikülgede jms. ta-ha.

Tõsi küll, inimvaenulike müütide plahvatuslik levik XX sajandil on ka globaalprobleem. Maailmarevolutsioon on kahtlemata globaalise tähendusega müüt, mis on vähem või rohkem puudutanud paljusid maailma rahvaid. Juba ainuüksi seepärast ei tasuks Runneli luulet üldsegi pidada lokaalseks, puhteestiliseks nähtuseks; see luule peaks kõlama hoopis kaugemale, kuni seni võimalikuks osutunud.

AIVAR KULL

Et O'Neill K. Raidi huvitab, seda võib vist väita küll. Ei jää tal ju «Pika päevatee...» ja «Iha jalakate all» vahele kuigi palju lavastajatööd. Mida selles huvis määravaks pidada? Oletada võib, et rohkem kui targa kontseptsioonid, mida on pakunud nii dramaturg ise kui ka arvustus, on lavastajat köitnud kompromissituks tõepääduses, hingelises alatiolukus kujutatud inimene. Saatuslikuks saada võivad tahtmised ja kired põletavad toda inimest seestpoolt. Ta on ühel hooil tugev ja nõrk, sõltumatu ja vabaduseta, imposantne ja koomiline. Ta paneb end hoolimatult maksma ja on ise mingite tumedate jõudude mängukann. Kes on oma kirgede ori, ei saa olla vaba, tuleb siinkohal meelde kitzberglik elutarkus. Sellel kommentaaril võiks olla tähendust ka K. Raidi O'Neill-tõlgitsustega seoses. Muidugi tähendab see kõrvalseisja vaatekohta, kes peab üksjagu pingutama, et seda ohtlikult teravate kirgede mängulava tavaliseks eluväljaks kujutada. Nimelt toda viimast see aga kirjaniku jaoks on tähendanud.

O'Neill näidendite mõtteline plaan, mille tähendust kirjanik ise on rohkete efektsete kommentaaridega rõhutanud, ei ole lavastaja jaoks nii huvitav olnud, vähemasti ei tõuse see K. Raidi senistes tõlgitsustes nii tugevasti esile. Võib arvata, et asi ei ole niivõrd lavastaja suutlikkuses kui just tema huvis ja suveräänsuses. Ta ei ole tund-

ARMASTUS JA SURM JALAKATE ALL

E. O'NEILLI
NÄIDEND «UGALAS»

nud vajadust dramaturgi isenesest küll intrigeerivad, aga ikkagi ka selgesti subjektiivseid seisukohti lihtviisiliselt omaks võtta ja üle tõestama hakata. Näiteks on O'Neill väitnud (kavaleht), et teda üldse ei huvita inimeste vahekorrad, et oluline on üksnes inimese ja jumala vahetõde, seega siis inimese olemus, need varjatud jõud ja tegurid, millest tuleb hea ja kuri, mis määravad käitumise ja saatuse. Kirjaniku kirjutamine ja mõtlemine ei tähenda aga ühte ja sedasama. Ka näidendis «Iha jalakate all» läheb tee inimese ja jumala vahekorra mõistmisele läbi inimsuhete metsa. Selles metsas tuleb ette põne-

Stseenis lavastusest Abbie («Katrin Kohv») ja Eben (Allan Noormets). ENDEL VALISTE foto

vaid tihnikuid ja ürgpadrikuid. Päralejõudmine ei ole garanteeritud ja kas ongi tark päralejõudmist eesmärgiks ühendada? Kas ei ole huvitavam ja sisukamgi ikkagi teekond ise, inimmaastikud? Nimelt siin ongi olnud lavastaja peahuvi ja töö kiidab tegijaid.

Lugu ise tohiks eri vaatajatele huvitav olla: noor ja väga isepäine naine vana ja noore mehe vahel, kusjuures vana mees on abikaasaõigustes ja pealegi oma noore rivaali isa. Tegelikult on see pundar veelgi keerulisem, sest igaüks kolmest leiab, et nimelt temal on õigus talule, kus toimub tegevus. Banaalsusest, mis niisuguste süžee-

käikude puhul nagu ähvardada võiks, ei saa juttugi olla. Huvitavat tööd on jagunenud lavastuses kõigile kolmele peaosalisele. Kas Abbie Putnami roll on kirjutatud teistest mõjuvamat või tõstab ikkagi just Katrin Kohvi väga korraldäinult ühetähenduslikkust vältiv kehastus selle kogumiljast parasjagu esile? Rein Malmsteni paljusid rolle iseloomustab ka nende tavali- sest kindlam mäluspüsimine. Küllap läheb nii ka tema Epharim Cabotiga. Kuju lahendus tundus lavastuse üldisest plaanist küll mõnevõrra erinevat. Oleks nagu märgata olnud näitleja enda iroonilist kõrvalpilku, vajadust natuke distantseeruda.

Allan Noormetsa Eben on oma kogenumate partnerite kõrval kohati vähem konkreetne, aga püsib igati tunnustatavalt nõudlikus ansambelis. Simeonil (Margus Vaher) ja Peteril (Elmo Nüganen), kes aegsasti lavalt ja jalakate alt lahkuvad, ei ole juba näiden- dis selle looga just palju tegemist. Aga nad on asjalikult ja tõsiselt olemas, nagu ei olekski tegemist üksnes sissejuhatavate episoodidega.

Kui Abbie on üksijäämise hirmus lämmatanud lapse, tekitab etenduses mingi küsimärk. Kas lavastaja lähtub sellest, et selles maailmas, nende jalakate all ei tähenda seegi tegu midagi isearalikkudele ning ei pea mõjutama etenduse atmosfääri? Küsimus ei tarvitse olla õigesti esitatud, aga see on olemas — missugune oleks õige küsimus? Ema kuritegu on selgesti rängem kõigest, mis siin toimub, ja kui selle järel lihtsalt päevakorras edasi minnakse, muutub ebakindlaks saali ja lava suhe.

Ingrid Aguri esmapilgul nagu olustikuliselt kujunduses on lakoonilisust ja suurt joont, mida O'Neill jülised inimesed enamaks mõjulepääsemiseks vajavad. Mõjuvalt toetas draama kulgu maja «kütinistumine» etenduse finaalis. Nagu R. Malmsteni rollidreea puhul on siingi tegemist teatud järgnevusega, mis kindlalt seotud «Ugala» avara lavaga.

Niisugused on muljed lavastusest, milles on tihedust kor- duvakski vaatamiseks.

ÜLO TONTS

12. märtsil kogunes Moskvas NSVL Teatritegelaste Liidu laiendatud pleenum, et valida omaaegsed rahvasaadikud. Sellele jaanuaris eelnenud kahepäevase lahingul jäeti nimekirja liiduvabariikides üles seatud poolestajast kandidaadist viisteist. Meie Teatriliidu esitatud Kalju Komissarovil jäi tol korral vajalikust normist kaks häält puudu ja ta osutus kuuestest kümneneks. Vabariigi hääleõiguslikust üheksast teatritegelasest viihs seeljuures jaanuaripleenumil vaid üks inimene. Nüüd oli liiduvabariikide esindusi küll laiendatud, kuid Eesti Teatriliit suutis kaheksateistkümnest võimalikust hääleandjast Moskvasse lähendada vaid kaheksa. (Pleenumi kultuuriprogrammis oli Peter Brooki lavastatud «Kirsiad». Kas meie teatrirahval on tõepoolest nii palju tööd, et Moskvasse sõitjaid ei leidunud?). Puudujaid oli muidugi ka mujalt ja nii kogunes saali 248 valijat 325-st, Kesk-Aasia liiduvabariigid olid seel- vastu esindatud täiskohuseisuga ning moodustasid kolmandiku kohalolijast. Pleenum algas teadaandega, et kolm nimekirja kantud kandidaati olid vahepeal loobunud. M. Uljanov ja T. Ajmatov esitati NLKP Keskkomitee poolt, aga R. Pauls otsustas kandida- derida Lätis. Nii jäi meie valida kümme saadikut ka- heteistkümnest kandidaadist. Pleenumit informeeriti kohtadelt saabunud kirjadest milles rrotesteeriti Kasahhi Teatri- liidu esimehe A. Mambetovi ja Usbeki Teatriliidu esinase R. Karijeva valimise vastu.

REPLIK

KURB KOGEMUS

Esimene neist oli aktiivselt osalenud oma lähedase sugulase D. Kunajevi kaitsmisaktisoonis, hiljaagu aga sattunud kaines- tustamaja ja kakelnud millitsaga, teenides selle eest valju noomi- tuse arvestuskaardile. Teine ka- sutas aktiivselt S. Rašidovi ja oma lähedase sugulase, praegu vanglas viibiva vahepealse par- teljuhi I. Usmanhodžajevi pro- tektsiooni. Kandidaatide usal- dusemehed püüdsid meile selgeks teha, et tegemist on üliausate inimeste teadliku tagakiusami- sega, mida organiseerivad prae- gused parteiorganid.

Valimistel kasutasid Kesk- Aasia delegaadid üsna ühtset taktikat, mis seisis enamiku teiste kandidatuuride maha- tõmbamises peale oma esi- ndajate. Esindusorganis, kus parimad nõukogude teatrite- gelastest valivad endi hulgast kõige paremaid, osutus vastu- hääle arv hämmastavalt suu- reks ja moodustas 30%. Hää- letuse tulemusena ei kogu- nud pooli hääli ja langesid välja perestroika üks lipu- kandidaid dramaturg M. Sat- rovi ja viimasel aastakümnel nõukogude teatril kõige enam rahvusvahelist kuulsust too- nud gruusia lavastaja R. Stu- ruia. Kõhe häälega ületas krii- tilise piiri maailmakuulus ooperilavastaja B. Pokrovski.

A. Mambetov ja R. Karijeva osutusid valituks vastavalt 101 ja 82 vastuhäälega. Lisaks nimetatutele esindavad nõuko- gude teatrit rahvasaadikute kongressil veel I. Abramjan, M. Apostol, O. Jefremov, M. Zahharov, K. Lavrov, R. Ado- maitis ja A. Tšheidze.

Pleenum tegi kurvaks ja pani mõtlema. Kuid kuuldes ja lugedes, milliseid takistusi teevad partei- ja nõukogude organid nii Moskvas kui ka paljudes liiduvabariikides vä- hedi progressiivsematele kan- didaatidele, kuidas ringkonna- nõupidamistel ei läinud läbi V. Korotitš, J. Jevtušenko, A. Nuikin, N. Smeljov, J. Niku- lin jpt., pean tagasi võtma kõik oma süüdistused peasek- retäride, et ühiskondlike or- ganisatsioonide esindajad viiakse parlamenti ebademo- kraatlikult. See on osutunud ainsaks võimaluseks, kuidas edumeelne intelligents sinna üldse satub ja mille alusel «perestroikafraktsioon» võiks esindusorganis kujunema ha- kata. Küllap tunneb peasek- retär oma rahvast paremini kui meie. Ühtlasi näitavad need valimispleenumid, millises organisatsioonis on milli- sed jõud ülekaalus. Lausa stagnaameelsete Teaduste Aka- deemia ja Kirjanike Liidu ning uutisaldi Kinoliidu va- hel on Teatriliidu juhatus seega kusagil keskpäigas. Aga presidendi otsevalimisi ei maksa selles riigis küll veel nõuda. Kui isegi Teatriliidu pleenum eelistas sedapuhku Kunajevi sõpru Gorbatsõvi omadele.

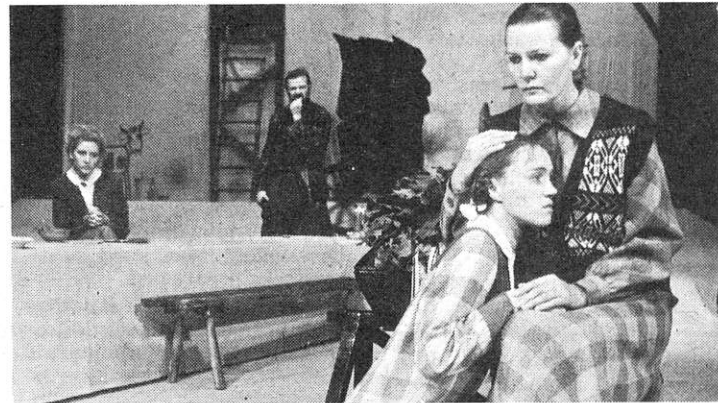
JAAK ALLIK

«SATURNUSE LAPSED» PÄRNU LAVAL

Raimond Kaugveri uus näi- dend on omalaadseks reekvie- riks paljudele tema saatuse- kaastastele, nelle tuhandetele eestlastele, kelle masendavaks saatuseks said sünged laagri- päevad ja kes jäid kaugele vöö- rasse mulda.

«Saturnuse lapsed» tõi lavale Ingo Normet, kujundas Vello Tamm.

Pildil stseen lavastusest.

Pildil stseen Siuliai Draamateatri etendusest «Kaks viimast tundi».

KÜLLA TULEB LEEDU TEATER

1987. aastal sõlmisid kahe sõpruslinna — Siuliai ja Pärnu teat- rid koostöölepingu. Mõõdunud aasta algul andsid leedulased Pär- nus külaistendusi ja Pärnu teater käis vastukülaskäigul. Veel sa- mal kevadel tõi Priit Pedajas pärast R. Saluri «Mineku» esietendust Pärnus sama näidendi välja ka Siuliai Draamateatri, mõlema la- vastuse kunstnik oli Vello Tamm. Nüüd avaneb Tallinna ja Pärnu teatripublikul võimalus tutvuda P. Pedajase Siuliais tehtud lavas- tusega. Leedus kannab «Minek» pealkirja «Kaks viimast tundi». Siuliai Draamateatri etendus on võimalik näha pühapäeval, 2. aprillil Pärnu teatris ja esmaspäeval, 3. aprillil Eesti Draamateatris eestikeelse translatsiooniga.

OLEV AALOE,
«Endla» kirjandusala juhataja

FILMI- JA TEATRIHARIDUSE TAOTLEJAILE

1989. aastal suunab Eesti NSV Riiklik Kultuurikomitee koos Eesti Kinoliiduga Moskvasse S. Gerassimovi nim. Olleliidulisse Kinematograafia Instituuti ühe inimese õppima filmirežissööri ja teise filmioperaatori erialale.

Õppima suunamisele eelneb eelkonkurss k. a. mais.

Filmirežissööri erialal õppida soovijatel tuleb eelkonkursile esitada kirjutis mõnest tähelepa- nuväärselt eluepisoodist ja ka- vatsetava filmi kokkuvõtlik kir- jeldus.

Operaatori erialal õppida soo- vijad peavad esitama vähemalt 20-st fotost (18x24 cm) koosneva komplekti, kus oleksid esindatud eri žanrid: ateljee- ja dokumen- taalportree, natüürmort, maasti- kuetüübid, reportaazifoto jne.

Teatrilasid saab tänavu õppi- ma minna Leningradis. N. Tšer- kassovi nimelisse Riiklikku Teat- ri-, Muusika- ja Filmiinstituuti on meil kaks vabariiklikku koh- ta: üks draamalavastaja ja teine kas teatriloo või teatrimajanduse erialale.

19. mail kell 16 ootab suuna- miskomisjon kõiki teatrilasid õppidasoovijaid komitee saali vestlusele, mille looksul püütak- se tabada kandidaatide kutseso- bivust (sila käib kindlasti teatri- tundmine ja muudesi maailma asiade orienteerumine).

Teatriloo stuudiumi lõpetanud

võivad tegutseda teatrikriitikute ja -ajaloolastena, teatrite kirjandus- ala juhatajatena, trükiajakir- janduses ja kõneleavas pressis teatri- ja muud kultuurimateriale toimetada, loenguid pidada jne. Sellele erialale pürgijad peavad esitama kirjaliku töö mõne la- vastuse, näitleja või lavastaja kohta. Selles ei maksaks tingi- mata jälgendada ajakirjanduses ilmuvat teatrikriitikat, vaid kat- suda oma arusaamade kohaselt lihtsalt mõtestada teatris nähtut.

Lavastajakandidaatidel tuleb esitada kirjalik töö mõne hea ja küllalt tuntud näidendi kohta, kus püütakse seletada, milleks ja millest ning kuidas nimelt seda lavastust teha tahetakse.

Teatrimajanduse eriala lõpeta- nutest saavad eelkõige teatrite administratoorid, direktori ase- täitjad, hiljem miks mitte ka di- rektorid. Seda ala õppida soovi- jad ei tohiks matemaatikaga vä- ga pahuks olla; ka peaks neil organisatsiooniliseid ja -koge- musil olemas.

Nii filmi- kui teatrilasade eel- konkurssi tööd tuleb esitada ENSV- Riiklikule Kultuurikomi- teele hiljemalt 3. maiks 1989. a. aadressil: 200001 Tallinn, G. Ot- sa 5, tuba 104.

Väljalaiitud üliõpilaskandida- did sooritavad sisseastumiseksa- mid kas Leningradis või Mosk- vas.

39. INTERNATIONALE FILMFESTSPIELE BERLIN

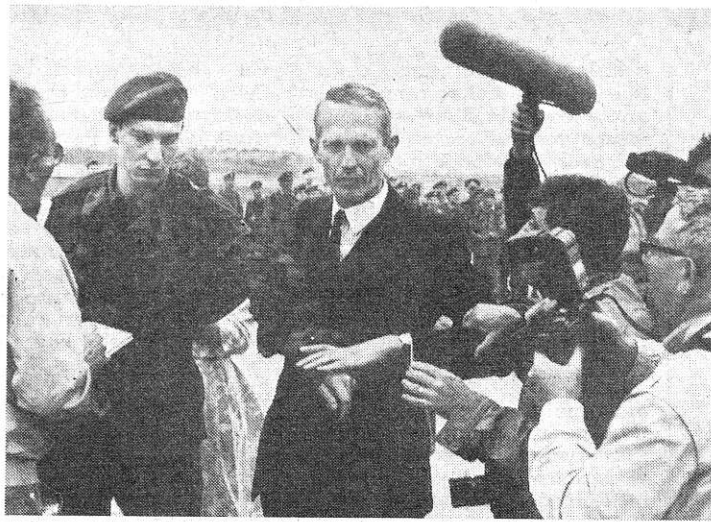
(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 10)

Sotsialismimaade leeri tõi «Höbekaru» Tšehhoslovakkia film «Mina armastan, sina armastad». Nukravõitu film perspektiivtust elust, tragikomöödia, mille tegevustik toimub provintsilinna ahistavates oludes. Kaks erineva karakteriga noormeest — Vince (Milan Jelić) ja Pišta (Roman Kłosowski) otsivad lohutust alkoholist ja naistega seiklemisest. Esimene neist on edukas, teine hädavärs. Paar võimaldab halenaljakaid kontraste. Režissöör Dušan Hanaki andelaad ja vaatenurk oskab elus avastada tragikoomilist, mida ta hea stiilitundega realiseerib. Auhind anti talle just parimat režiid silmas pidades. Ehk leevendab see Hanakitki, kelle 1980. aastal loodud film kuni viimase ajani riulil seis.

Teise «Höbekaru» Israeli viinud režissöör Eli Coheni «Aviya suve» esiletõstmine oli veidi ootamatu — liiga monotoonse ja igava melodraamana mõjus see. Tegevustik viib vastloodud Israeli riigi aegadesse ja keskseks on kümneaastase Aviya (Kaipo Cohen) ja ta haige ema suhted ühe suve jooksul. Tundelise Aviya isa on koonduslaagris hukkunud ja nüüd põhjustab ta emale mitmeid probleeme. Ka sellega, et arvab uues naabris ära tundvat oma isa, keda teab vaid ühe vana armetu foto põhjal. Loo sentimentaalsust suurendab see, et emagi peab haiguse tõttu hooldusasutusse tagasi pöörduma. Aga üks sõjakajade taaseltumise ja habraсте inimsuhte kujutamine hästi mängitud rollide kaudu panid žürii heldima.

Žürii eripreemia Hiinale toonud «Ohtukellad» oli sõja otsene järelkaja, ka hukkamõiste hinnang toimunud meelestusele. Hiina filme on nähtud harva, seda meeldimam oli veenduda, et nende sõjapilt oli vaba ilustatusest ja võitssangarusest. Üldse puudus neis see, mille sünonüümiks neil vanasti oli mõiste «Hiina film». Režissöör Wan Ziniu filmis on küll suurt joont, aga «Ohtukellades» oli pigem lausa naturalistlik sõjaolude kujutus. Läbi räsitud maa rändav kaheksameheline patrull satub mägedes ootamatult salajast laske- moonaladu valvavale 33-mehelisele jaapanlaste üksusele, kes ei tea Jaapani kapituleerumist veel midagi. Filmis kujutatakse piirsituatsiooni: jaapanlased on näljasurma piiril, nad on sõnunud vangistatud külaelanike lihagi, et täita keisrile antud töötust. Mõte kapituleerumise eest tahta mahtuda nende pähe. Ka patrullisõduritel, kel vaenlaste kuriteod teada, pole tulistamata jätmise kerge. Jaapani ohvitser teeb harakiri, teised vanguvad peidupaigast välja. Võidab terve mõistus. «Ohtukellad» on lõpparve tegemine minevikuga, vihkamise ületamine kuulutamine maailma suurimalt rahvalt.

Rahvusvahelise filmikriitika föderatsiooni esimehe Klaus Ederi juhtimisel toimunud FIPRESCI žürii andis oma auhinna režissöör Jacques Rivette'i juhtimisel tehtud Šveitsi ja Prantsusmaa koostööfilmile «Nelikbande». Otsust põhjendati dialoogi vaimukuse ja käsikirja fantaasiarikkusega. Ligi kolmetunnise filmi huvitavuse ülahoidmiseks jäi viimasest küll vajaka. Et kohati vaimukas ja

Kaader Inglismaa võistlusfilmist «Ülestõusnu». Vasakult teine peaosaline Kelvin (David Thewlis).

ootamatute pööretega — seda küll.

Fookuses on nelja näitekunsti õppiva tütarlapse käekäik õppelaval ja väljaspool seda — erielus. Üks neist tutvub tundmatu mehega, kes tunneb suurt huvi maja vastu, kus tüdrukud elavad, ja otsib mingit kadunud võtit. Võrral, kes mõjub rahvusvahelise afrikanistina, kujunevad mitme tüdrukuga intiimsed suhted. Tüdrukute kahtlused, pettumused ja üleelatud kriisid ning tõsinemised leilavad omakorda peegelduse õpitavate näidendistseenide lahendustes, tõendades kunstilise tunnetuse ja elu seotust. Otsitud võti saab nõnda sümbolise mõtte. Kokkuvõttes: stsenaariumis on peenekoeliselt välja töötatud süžee- linde põimim, mis peenelt petab vaatajate banaalseid ootusi ja viib pärle sootuks teise (kuigi ammuteada) sõnumi.

Nõukogude režissöör Vadim Abdrašidov juurdleb oma filmis «Teener» («Mosfilm») nähtuse üle, miks ka klassideta ühiskonnas peidetuna püsib peremehe ja sulase vahetõrge ning teenete osutamise lõmitav mentaliteet. Tema osutuse järgi paneb ülemuslik kiht ise alluvad selliselt liikuma, et neist kujunevad kõigega nõusolevad alandlikud käsitäitjad. Alluvad jätkavad selles vaimus kasvatavad nad omakorda enda alluvaist jälle samasuguseid — ikka sama mentaliteedi vaimus. Kõnealus ilmingu analüüsiks kasutab Abdrašidov minevikku suunatud tagasivaadete struktuuri, kujundeid, ka sümboliseid. Ta lähtekohaks on pensionäri, endise kõrge ametniku Andrei Gudinovi (Oleg Borissov) ja dirigendiks tõusnud ja end lahedalt sisseseadnud Pavel Klujevi (Juri Beljajev) suhete analüüs, milles on omal kohal peremehe ja tema koera kujund, ka mure ja ja šaakali seos, teenrit ju ei unustata. Kunagisel autojuhil pole hoolt olnud isegi elukaaslase valikul — koos suvilaga pakutav ülemuse armuke vabastab ta valiku vaevast. Alustamise nullpunkt on aga mõlemal kunagi olnud sama: nad on asunud ülemuse juurde äsja teenistusest vabanenud sõduripois- tena. Režissööri kasutatav tagasivaadete struktuur on keerukas, sest need sisaldavad veel omakorda minevikuhar- ramisi, aga ka mõningaid irdmotive, mis tervikuga hästi ei seostu, aga on siiski tähenduslikud. Sellisena pole Abdrašidovi «Teener» just kergelt pärle jõudev teos. Võiks ka küsida, kas praegu, mil kõike saab ütelda otse- malt, ka taravalt, ongi vaja sõnumit niivõrd kujunditsete ja allegooriatesse peita? Aga viimane on kunsti tee ja kunstnikul on kunstnikuõig- us. Festivali žürii nägi Va-

Hispaania režissöör Carlos Saura koos oma võistlusfilm «Pimedal ööl» peaosalist San Juani kehastanud Juan Diegoga.

dim Abdrašidovi struktuuri- keerukustes püüdu uute väl- jendusvõimaluste otsimisele ja hindas «Teenerit» Alfred Baueri nim. preemiaga.

Iga festivali paratama- tus on, et mõnedki head filmid ei mahu konkurentsitiiduse tõttu au- hindadele. Nende tööde osaks jääb kujundada aga festivali taset, üldhinnangut. Viimane jäi ka Inglismaad esindanud filmi «Ülestõusnu» saatuseks. Teos on ilmselt sündinud hil- jutise Falklandi saare pärast käidud sõja järelkajana. Kä- sitlusobjektiks on massipüh- hoosi ilming, mis tõrjub inimlikkuse, koguni hävitab inimese.

Lahingumõllus eksinud sõduri Kelvin Deakini (David Thewlis) tagasipöördumine oma väeossa pärast seda, kui ta on kuuluta- tud kadunuks ja talle kui san- garile mälestusjumalateenistus peetud, ei kujune õnnelikuks. Deserteerimises kahtlustamise vari saab järjest hoogu, ja Kel- viniist saab võidujoovastuse olevate väeosakaaslaste mõni- tusobjekt. Väeosa au nimel ja ülemuste soosimisel peetakse ta väeosa. Režissöör Paul Greengrassi inimliku mõistmise eest seisv teos sai linastuse lõpul pika-pika aplausi. Film oli igati hea tasemel, hästi oli valitud erinevate sõdurite ka- rakterseid esitajaid. Meister- likud olid ka kõrvalised rollid. Näiteks mängis Kelvini ema 1960. aastatel täheks kerkinud näitlejatar Rita Tushingham ha- rava emotsionaalsusega. Natu- ralistlikud lahingupildid, samuti sõdurite võlgas omakohus peks- mise ja aeg-ajalt ohvri kuuma- vee vannu uutmisega taotlesid vaatajast šokki, emotsionaalset seisukohavõttu. Ja viimase filmi autorid saavutasidki.

Eelnevaga võrreldes jäi põ- nevusega oodatud kuulsa «Carmen»-film (1983) looja Carlos Saura uue filmi «Pi- medal ööl» sõnum mõistatus- likuks. Teos on inspireeritud usulise teisitimõttele, luuletaja ja pühaku Juan de la Cruzi vangishoidmise ja piinamise ajast karmeliitide kloostri- 1577. aastal. Saura peatähele-

panu on pööratud Juani hin- geseisundi jälgimisele ja müs- tiliste ilmingute kujutamisele. «Mind huvitas San Juani veendumus, et mitte ta ise ei ole oma värsside autor, vaid selleks on jumal!» on Carlos Saura selgitanud oma lähtekohta, nimetades teost filosoofiliseks esseeks. Tun- dus, et film jäi paljudele (saali reageeringut arvesta- des) «asjaks iseeneses». Fil- miesteetiliselt oli teose pru- nikasmustjas varjundite gam- ma meeldiv, ka näitleja Juan Diego oli oma peategelase rolli hästi sisse elanud ja te- ma kiusatuslikud nägemused neitsi Maarjast (kaunis noor näitlejatar Julie Delpy, kelle- le ennustatakse suurt tulevik- ku) huvitavalt esitatud. Mi- nevikuaineline oli ka teine Hispaania võistlusfilm «Es- quilache» — tegevus viis 1766. aastal kuningas Carlos III õukonda — aga oma mõt- telt haakus ta meie päeva- desse. Teos osutas, et refor- mide läbiviimine rutiinseks kulunud ning intriigidest põ- mitud riigikorraldusega maal oli raske juba sajandeid tagasi. Kuninga nõuandja markii Esquilache (Fernando Gomez) jääb teda ümbritsevate ini- meste reetlikkuse tõttu ükski, lohutuseks vaid kauni teeni- janna Fernanda (Angelina Molina) omakasupüüdmatu kiindumus. Selgelt loetava mõtte kõrval toimus vaatajale köitvalt filmi kujunduslik pool — kostüümifilme näikse praegusajal tehtavat sellises ilus ja täiuslikkuses (esitus sageli ajaloolistes interjööri- des), et siit edasi minna pole enam kuhugi. Ometi ei hak- ka kujundus, kui filmidel on mõttelist kandvust, kui neis on kütkestavad rollid, mõju- ma omaette nähtusena. See ilmes ka festivali avafilmi «Ohtlikud armuseiklused», mille inglise režissöör Stephen Frears tegi koostöös ameerika näitlejatega (Glenn Close, John Malkovich, Michelle Pfeiffer). Ta lõi küll Prant- susmaa aristokraatide revo- lutsioonileelse elu hiilguse, et selles esitada kahe dekadent- liku ja amoraalse aristokraadi armuintrige, kuid oskas ka pingestada filmi traagiliste toonideni. «Ohtlikud armu- seiklused» oli rohkem kui sil- mailu ja meelelahutus. See oli seisukohavõtt eetika kohta armusuhetes. (Kuuldavasti on stsenaaristi Christopher Hamp- toni samanimelise paljumän- gitava teatritüki oma lavas- tamisplaanidesse võtnud Rak- vere Teater).

Võis aga ka veenduda, et mitte igas kombinatsioonis ei anna raha+suured tehnilised võimalused tulemuseks head filmi. Kõige määravamad on siiski režissööri idee ja anne. Saksamaa LV võistlusfilm «Johanna d'Arc Mongooliast» oli maksma läinud üle kolme miljoni marga, aga filmi ei olnud. Oli vaid pretensioon millelegi enneolematule, ka euroopaliku ja aasialiku kul- tuuri kõrvutamisele, ent see- gi jäi eklektiliseks ja mõjus ebahuvitavalt. Alguspunkt oli komöödiaalik: mööda Siberi raudteed reisib itta seltskond Euroopa daamikesi ja neil tu- leb tutvuda nõukoguliku raudteekultuuri ja «Inturisti» meelelahutusega. Asi polnud ainult selles, et värskust ja vaimukust jäi vajaka. Kui- dagi ei tahtnud selle sisseju- hatusega hakata klappima ka järgnev tõsimeelselt esitatu: daamikeste rõõvimine nais- ratsanike poolt ja viimine Si- se-Mongooliasse, kus printsess hakkab neile tutvustama kul- tuuriväärtusi. Pakutavgi näis

kangesti turismifirma rek- laamimaitseline, kaugel ehe- dusest. Komistav ja katkend- lik oli ka daamikestega seo- tud süžee arendus. Pigem näis kogu jäädvustus olevat Mon- gooliasse tehtud suvitussõidu villi, mitte aga kindla kunsti- kavatsusega filmiekspeditsioo- ni töö. Lõpuni vaatamiseks tuli end tõsiselt sundida. Sel- le kõrval mõjus noorte üli- õpilaste armastust kujutav, lihtsakoeline ja pretensioonitu Jaapani film «Lootus ja va- lu», milles kaks noormeest on armunud samasse tütarlap- sesse, hoopis sümpaatsena. Aga viis mõtte ka sellele, et ega kõrgtehnoloogia filmi- maalgi ole varnast võtta Ku- rosawasid, ega neilgi jagu festivalide jaoks läbilöögi- või- melisi filme.

Reklaam ja teave

on iga festivali orgaaniline osa. Berliini filmiturgki pak- kus tohutult brošüüre, afiše, ülevaateraamatuid — üks kaunim kui teine. Iga võist- lusfilmiga kohti oli toodud fil- mi andmete täielik ülevaade. Eri maad pakkusid ka aasta- raamatuid — Prantsusmaa näiteks ülemöödunud, möödu- nud, aga isegi ka juba käes- oleval aastal valmivate teoste kohta. Filmituru studiosaa- lides võis tutvuda pakutatavate filmidega. Kurb nägi selles reklaamikülluses välja «Sov- eksportfilm» lett, mille taga istus kolm tšusdat kuju. Siin oli kliente ootamas ainult üks õhuke üsna ebaülevaata- lik voldik. Miks nii? Möödu- nud aastal olevat sattunud paksemasse brošüüri vigu ja tänavu oli selle tegemistest loobutud! Täissaalid tõestasid Nõukogude filmikunsti vastu valitsevat huvi, kuid pais- tab, et oma töid me propa- geerida ega müüa ilmselt ei oska. Ja seda ajal, mil kogu meie filmimajandus karjub valuuta järele, et stuudio- kehva tehnilist olukorda pa- randada. Kas annab IME võimaluse ka «Tallinnfilmile» iseseisvalt filmiturule minna? Või tuleb otsida võimalust koostööfirmade loomisega? Ka Eesti ajaloo ja lähiminekku sündmusi tutvustati seekord Berliinis — kuid sündis see Lääne-Berliini Chronos-filmis loodud kahe videofilmiga vahendusel, mis olid tehtud tunnustusväärse objektiivsuse ja hoolikusega.

Palju lehitsema sundivat oli filmialase kirjanduse laual. Ent nimetan siin vaid ühte uudisteost, esmaväljaannet Andrei Tarkovski päevikutest (Andrei Tarkovski «Martyro- log»). Moskva filmikriitik Andrei Plahhov nimetas asja- olu, et päevikud kõigepealt välismaal ilmusid, Venemaa häbiks. Muide, päevikud si- seldavad Tarkovski ülestä- hendusi ka viibimisest Tal- linnas.

Berliini festivali tähelepanu keskmesse nihutamiseks on sel- lega seotud ka nn. Kuldsed kaamerate, n.ö. Saksamaa LV «Tele-Oscarite» jagamine, mis toimus Axel Springleri kirjas- tuse galaõhtul nüüd 24. korda. Need antakse vastava žürii ot- suse kohaselt nii muu maailma kui ka Saksamaa LV populaar- sematele inimestele. Seekord sai «Kuldse kaamera» Souli kolme- kordne olümpiavõitja Florence Griffit-Joyner. Autasu andis talle üle kunagine maailma poksilidol Max Schmeling. «Kuldse kaamera» võitis vastu ka maailmas parimaks tenoriks peetav Plácido Domingo.

Kas Berliini festival laie- neb veel, on raske ütelda. Ta on juba praegu raskesti hõl- matav.

ENDEL LINK

Lootuses Eesti Kunstimuuseumi asukoha valdustesse selgust tuua tellis Ehituskomitee arhitektidelt kümne asukohavariandi eskiislahendused ja «Eesti Maaehitusprojekti» arhitektid lisasid omalt poolt klausuuri tulemusel. Väljapanekut Projekteeirijate Maja faajees oli kahtlemata huvitav vaadata, kuigi üritusest erilist tulu ei tõusnud. Kõik asukoha variandid on ju asjatundjate valitud ja sobivad põhimõtteliselt, üks vähem, teine rohkem suuremaks avalikuks hooneks. Viimaseid on tegelikult tarvis püstitada lausa hulgi, nii et sobivate kohtade paljususe, s. t. Tallinna linnaehitusliku struktuuri hõreduse teadvustamine polnud paha. Soov leida optimaalne variant eri arhitektide poolt eri kohtade läbilahendamise kaudu tundub mõneti tehnikakraatlik mõtteviis, sest arhitekt pole programmeeritud robot, vaid loov kunstnik. Kui praegu asupaika X lahendas arh. M. Niimoodi, siis arh. N. oleks lahendanud teisiti ja arh. O kolmandat «moodi». Ebaõnnestunud töö ehk nõrk arhitekt võis teenimatult tekitada koha suhtes negatiivset eelhäälestust või vastupidi. Üks arhitekt on enesekesksem, teine keskondlikum jne. Ega lõplikku tõe leiaks vist siiski, kui kõik eesti arhitektid kõik kohavariandid läbi katuvad. Variantide tellimine Ehituskomitee poolt oli siiski kena samm, kui soov näitlikult demokratiseerida linnaehitust ja esineda metseenina arhitektide ees.

Kohe heidaksin kõrvale päris mereäärsed ja Kadriorust kaugemad variandid. Lihtsalt ei sõanda fonde, s. t. tuhandeid igavesele säilitamisele mõeldud rahvuskunsti aardeid jätta loodusjõududele päris jalgu ja praeguse taseme juures pole põhjust usaldada meie ehitajaid või nende loodud kaitseabinõusid vee, soola, tuule im. vastu. E. Valdre projekt lõbustuspargi kohale, kus üks avalik hoone võiks olla küll, on iseenesest üsna meekas. Kõik kaugemad kohad on kunstimuuseumi, kuid mitte iga muu kultuuriasutuse jaoks lihtsalt liiga kauged. Kunstimuuseum on elitaar-, mitte massikultuuriga kokkupuutekoht, nii et tegelikult on ummisjalu tormijooksvate rahvahulkade tagasitõrjumise asemel pigem vaja aidata reakodanikul ka muuseumi asukoha ja arhitektuuri läbi leida tee päris kunstini. Muuseum peab olema meelitus ja ahvatlev, isegi jalgu jääma, et mõnel kaasmaalasel üldse tekiks mõte sinna sisse astuda. Näituseväljaku kanti sõidetakse kaunil pühapäeval kogu perega, ent kunst toimib ka talvel ja äripäeviti. Sinises ja väikestes paviljonides peetud kunstinaitude külastajate arvud on osutunud märksa väiksemaks kui samalaadsete näituste puhul Kunstihoones, kust sageli lõunavaheajalgi läbi hüpatakse. Sealjuures U. Mura ja R. Kurvitsi Orlovi lossi ja sinise paviljoni vahelise ala le mõeldud kavand oli oma originaalses avangardses esitatuist kunstiliselt huvitavam, samas üleval panga peal paemurrus, lausa otsitult nurgaga ühes kohas tundus M. Koodi lahendus veidi püüdnud avangardistlik. Laululava kõrvale teisel pool Narva mnt. krundil, mida lahendas U. Elmik, oli veidi haltuura mekk, mist läinud oleks laululavaile hädavajalik narkimisplats ja räämas aiandist käiks jõud kergesti üle. Kuid kunstimuuseum pole maanteearhitektuur. Selle paiga valikut võis oodustada laululava erilise rolli läinud suve sündmustes, kuid küllap rahvuslik vaimustus läheb üle. V. Pormeistri lahendatud Hundikuristiku variandi juures on nimestki selge, et eks see koht üks laaneõra ole.

Kadrioru sümptatiseerib muuseumi asupaigana kohe väga ja pole mõtet üldtuntud põhiandusi üle korjata. Siiski intrigeerib mõeldus, kumb traditsioon —

IO KOHTA KUNSTIMUUSEUMILE

KÕRVALEPÕIGETEGA EKSPERTARVAMUS EHTUSKOMITEELE

kunst või võim — on Kadriorus tähtsam. Väidetakse, et muuseumi lossis viibimine 1920. aastatel oli episoodiline ja sõja järel muuseumi sinna tagasiviimine vaid ideoloogide taktikaline samm (lossid rahvast teenima!) ning mõeldud ajutise lahenduse — parema puudumisel. Järelikult on kunsttraditsioon siin alles sisuliselt nõukogudeaegne ja seega mitte tähelepanuväärne. Kuna L. Priimäe tabava väljendi järgi toimub praegu «laulev restauratsioon», siis ei üllata niisugune seisukoht. Nõukogude võimu tegelikku olemust see muidugi ei muuda, kuid võiks ju tunnistada, et sõja järel on tekkinud ka mõni päris meeldiv traditsioon.

On tõstatatud probleem, mida hakata peale A. Kotli projekti — K. Pätsi kantsleihoonet? Praeguses olukorras, kus leheveergudel soovatakse isegi Toompea loss kunstimuuseumiks muuta, ei tohiks unustada üldist põhimõtet, et iga hoone toimib kõige paremini selles funktsioonis, milleks ta on kavandatud ja ehitatud (Toompea loss muidugi mitte linnuse, küll aga abstraktsemalt võimu keskmeks). Ent konkreetset juhul Kadriorus on väga raske demokraatlikule leviku-Eesti visiooni sobitada autoritaarse presidendi ühkedavat kantsleihoonet, mis riigivallitsemise seisukohalt asub pealegi ebaotstarbekas kohas. Väga raske on ette kujutada poliitilist institutsiooni, kes sinna majja võiks asuda. Isegi olemasoleva süsteemi raamesse jäädes oleks mõistlik, kui Ülemnõukogu Presiidiumi töötaks istungitesaali läheduses, s. t. Riigikogu hoones Toompeal. Seega oleks mõneti loogiline anda kantsleihoonet tõeüht muuseumile, kuigi kabinetsüsteemis ruumilahendus pole kunsti eksponeerimiseks sobivaim. Jätka kantsleihoonet teadustöötajale tööruumideks, tundub maja alavääristamisena. Pealegi A. Kotli, R. Wunderlichi, G. Reinendorffi jt. loodud koosolekusaali interjööri. O. Siinmaa suure vaevaga kujundatud (läks läbi ca kümnes variant) K. Pätsi kabineti mõõbel, mida praegu kasutab A. Rüütel, ja veel mõned garnituurid (näit. V. Vahti kabinetti toodud R. Wunderlichi kujundatud õiguskantsleri komplekt) on niivõrd unikaalsed ja kõrgetasemelised sisustuskunsti näited, et väärivad eksponeerimist. K. Pätsi koht on eesti ajaloo siiski nii suur, et vabalt võiks vaatamisväärsusena toimida tema memoraalkabinet. Siis tuleks muidugi taastada mõningad nõukogude ajal kõrvaldatud sisekujunduselelemendid, nagu Adamson-Ericu loodud vapileopardidega damastapeedid jne. Ehk siis luua kantsleihoonest juba omaette Eesti Iseseisvuse Muuseum? Mõtlemissaialet peaks jätkuma selle hoone vääriliseks ja tausta arvestavaks kasutamiseks.

Tulles lõpuks pakutud Kadrioru kohavariantide juurde, loobuks esimesena T. Kaljundi lossi ja kantsleihoonet vahelist ala maa all täitvast kavandist. Iseneesest võib lahendust täiesti aksepteerida, kuid kas seda on vaja, me ju ei pöö pariislaste kombel maailmanabast ilmajäämise kompleksi, et iga hinna eest ekstravagantse julgusega tähelepanu äratada. Kuigi nõukogude võimu poolt tasulilutatud ja muidu põhjamaiselt liiga raske ning tõsimeelse eesti ühiskonna virgutamiseks kulub vahel ära natuke epateerivust. Samas on Späthi firma kujundatud kahe hoone vaheline neobarokne pargilõik häbematuult maaliline, kuigi käest lastud, ja ehk võiks Eesti oludes, kus ajaloolist tipparhitektuuri üsna napilt, püüda seda vähestki säästa otsestest külje alla tikkimisest.

Väga arvestatavat pooldatajaskonda omab mõte mahutada muuseum Kadrioru kontserdiväljaku piirkonda paepanga alla. L. Lapini esitatud esimeses variandis on pikk

hoidlate ja töötajate korpus Mäekalda t. kohal ning huvitavalt omaette Moodsa Kunsti Muuseum ujula ja jäähalli kohal, säilitades siiski V. Seidra projektitud lastepargi paviljoni. Kuid spordihooneid napib nii rängalt, et ei kultuurieetika (kunsti toetamine spordi kiusamise hinnaga) ega tõenäoliselt vastavad ametkonnad lubaks seda. Jäähalli konstruktioon on omas ajas ja meie oludes üsna tähelepanuväärne, kuigi vales kohas. Samas aga saaks jäähalli uues hoones ära kasutada, sest tema paindvormid haakuvad akuutsete neomodernsete ideaalidega. L. Lapini teine variant, kus pikast pangaalusest korpusel risti eendub tiib kontserdiväljaku kohale, tundub selles kohas optimaalne lahendus. Kindlasti saab sel juhul väga mõjuvalt avada peasissepääsu ühele pargi põhitelgedest. Siiski on siin omad hädad. Panga seest nri-sevad välja allikad ja on raske uskuda, et meil suudetaks teha korralik hüdroisolatsioon, mis aga fondide juures peab olema enam kui 100-protsendilise garantiiga. Siin on üldse pinnase tõttu raskusi sügavale maa sisse minemisega, kuid fondid tuleb igal juhul paigutada varjendiladest, sest ei tohi unustada meie geopoliitilist asendit, rahvuslikke püüdlusi ja Teise maailmasõja kurba kogemust (ega 1944. a. märtsikuu pruugi viimaseks korraks jääda). Et nõlvaeluse variandiga hävib Mäekalda t. võlv hoonestus, pole vahet ületamatu takistus, kuid ei maksa jätta enesele teadvustamata, et üks kompromiss arhitektuuriajalooa on seegi. Pika hoonega nõlva ees jääb tõenäoliselt ära paepanga eksponeerimine, mis tegelikult on meie arhitektuuri ainulaadne trump, kuid vahest on see interjöörides kuidagi teostatav. Selles variandis pole hoone väljavenitus pargi säästmise pärast miinus, pigem pluss, kui arhitektil jätkub meisterlikkust. Ja kuigi praegu on muuseumiarhitektuuris valitsevaks saanud isotroopiline ruum, pole anfilaadsüsteem minetanud oma vürtsi. Pangaaluse variandiga kahjustub kindlasti mingil määral pargi loodus, kuid tundub, et hirmud on siin veidi ülespuhutud. Loomulikult on kahju maha võtta osa kontserdiväljaku puid, kuid tahes-tahtmata on kunstimuuseum olulisem. Roheliste liikumise eetilise õilsus seisab väljaspool kantlust, kuid praegu on nad eriti teravalt välja astunud nendes kohtades puude mahavõtmise vastu, kus see paratamatu kompromissina on veel kuidagi andestatav. Samal ajal hävitatakse meekatest vaidluskohadest eemal järjepanu ja en gros puid, kuid sellest suuremat välja ei tehta. Näha linnaruumis puud vaid biomassi portsjonina on veidi vulgaarne, sest olema peab sobiv liik, sobivas ees ja suuruses sobivas kohas, ei saa ju loobuda haljastuse linnakujunduslikust funktsioonist. Pole ime, et kõrvalt tekib imägo rohelisest, kes igas võsas näe-

vad potentsiaalset hiiesalu. Selles kontekstis tundub eriti naelapea pihta positiivse programmina M. Peili hiljutine kodukaunistamiskampaania lugu SV-s. Muidugi oli omaaegses kampaanias ka naiivsust ja taustas autoritaarseid joo-ni, kuid praegugi tasuks nõuda haljastuse ja pargikultuuri normaalse suhtumise taastamist. Nõukogude võimu selles suunas tööle panna on kohutavalt raske, sest Venemaal, kus isegi ülesvuntsitud Peterhofi lossi prantsuse stiilis pargis võib muruparteritelt kenasti lehmaheina teha, on vastav nähtus tänaseks kadunud L. Leesil on tuline õigus rääkides sellest, kui tihti Versailles's varem valmiskasvatatud paraja võraga puid suuremaks kasvanute vastu välja vahetatakse. Tallinnas rajati viimati korralikke parke Stalini ajal, kuid nüüdseks oleks pidanud juba kõigis neis vähemalt vanaad pöösad noorte vastu välja vahetama. Mis siis veel Kadriorust rääkida. Loodan, et ei solva roheliste kõrgeleonnulust, soovitudes organiseerida midagi uue kodukaunistamiskampaania laadset või vähemalt haljastuse hooldamise kooperative ja väikefirmasid, millest tõuseks linnale käegakatsutavat tulu.

Voorusi on E. Auriku lahendatud Lasnamäe-pealsel variandil, mis on eriti sobiv linnale kui terviku seisukohast. Erinevalt pangaalusest, veidi esoteerilisest, avangardistlikku lahendust ootavast variandist, on siin tegu monumendiga väljapaistval kohal, seega traditsioonilise kontseptsiooni kunstilist ühiskonnas. Kui pangaalune variant keeldub nägemast nõukogude Tallinna masendavat reaalsust, siis «uus loss» kaljunukil vähemalt püüab ulatada sõbra-kätt kolektile. Kena on mõte taastada kaskaadid, ent kui kogu sõjajärgse aja on park olnud korralikult hooldamata, siis muuta ta nüüd veel suurejoonelisemaks, teades ette, et seda korras hoida ei suudeta, on vastutustundetuult naiivne ja nõukogude ühiskonna reaalsusi mittearvestav.

Lasnamäe-pealse variandiga lammutatakse paar üsna unustatud klomppaest maja, mida vanaemad veel mäletavad presidendi vahipataljoni asupaigana, nooremad ehk teavad merevähilaana. Arhitektuuriajalooliselt kuuluvad R. Koolmari projektitud pikk kasarmu ja R. Koolmari — A. Kotli koos kavandatud aliohvitseride elamu paefunktsionalismi hulka. Selles stiilirühmas, mis on vahest Eesti suurim panus rahvusvahelisse modernismi, ei ole need majad küll tugevaimad ega tõuse H. Johansonit asemele, kuid siiski päris soliidse arhitektuuriga hooned.

Peale Oktoobri tee vibratsiooni ja müra ning tuultevalla on siin veel üks probleem. Võib kartada, et tegelikult ei toimi seos ajaloolise Kadrioruga. Kuna Kadrioru trammil või Luige kohvik juures on teekond liiga pikk, hakatakse kunstimuuseumi üles viuhisema piki Oktoobri teed ja tea kas mõni muuseumi ust enda taga kinni lüües hoomakli nõlvisuude latvu. Ära kaob kogu Kadrioru sisenemise romantika, läbi vana pargi kunstini jõudmine.

Õigupoolest ongi see koht puhtalt Lasnamäe rikastamise ja õistamise variant. Tõenäoliselt pole enamik üleskõlimesi poolalaid koha peal käinud, sest vaadates sealset keskkonda võiks muuseumi niisama hästi Kodlisse

soovitada. Ehk kunagi ehitatakse lähedusse veel midagi viisakat, kuid seda uskuvaid naiivseid optimiste on vist vähe järele jäänud. Kindlateks arhitektuurseteks partneriteks jäävad üle Oktoobri tee Pallasti t. räpased tüüpimajad ja kõrval kogum kahekorruselisi Stalini-aegseid üleüldilise tüüpprojekti järgi ehitatud tragikoomilisi elamuid, nii et paras slobodaa, mis võiks ainet pakkuda mõnele tänapäeva Radiševile. Ei tea kas rahvusliku kunstimuuseumi kasutamine karismaatilise müliga kohendamiseks on õige samm või võiks ta endale valida vähe viisakamat seltskonda.

Süda t. kvartal on küllalt mõistlik koht, kunstimuuseumi asumine operiteatri kõrvale mõjub lausa klassikaliselt. Kuigi on mõistetav ka seisukoht, mis püüab dominanthooneid linnas hajutada pingestamaks suuremaid alasid. Loomulik on vanalinna ja Kingissepa t. vaheline ala välja kujundada tiheda urbanistliku keskkonnana. Kuigi praegused Lass-Ringi variandid jäid veel tooreks, ei ole hoonete pieteeditundeline mahutamise ega kena komponeerimine võimatu. Süda t. sporaadiliselt tekkinud rikkalik haljastus on tõsiselt nauditav ikkagi vaid kunagiste aedade süsteemi kõrvale, mida enam pole. Loodetavasti leitakse peagi tuleva kogu piirkonna konkursiga õnnestunud lahendus.

I. Raua Tõnismäe variant Kaarli kiriku ja Wismari t. vahel on ära teeninud uue nutika koha leidmise lisapunktid. Samasse kvartalis püüti 1960. aastatel paigutada ka Noorsooteatrit, ehkki Kaarli koguduse maja (praegu hambapolikliinik) laiendusega, aga nüüd on see kant olnud unustusehõlmas. Koht on erakordselt käepärane, moodustab koos kiriku ja raamatukoguga hingelise kosutuse keskuse. Tõnismäe kõrgus pakub ka kõigist kohtadest parima võimaluse hoidlate sügavale maa sisse paigutamiseks, mis läbi tublisti väheneb muuseumi maapealne maht kitsal krundil. Hoone peaks siin olema suhteliselt madal ja Toompea prioriteeti respektiiv. Samas on kvartali Võidu väljaku poolne ots juhuslik ja ebaühtlase arhitektuuriga ning selle korratamine parandaks oluliselt linnapiilt. Muidugi saab siin suureks raskuseks krundi kättesaamine sõjaväelt. Praeguses lahenduses pole kõige paremini õnnestunud ebalooiline teenistussisepääs ilmselgelt aktsentkohal, ja kui tegelikuks sisemiseks haks jääb puhtalt Wismari t., siis ei hakka hoone linnaga nii hästi kaasa hingama. Kuna praegu ollakse asukoha pärast näeklemisest tüdinud, võib musta hobuse taktika alusel just see uus variant kergesti võita.

Niisiis on otsustajatel valikuvõimalusi küll, liiatigi jäi mõnest võimalikust kohast eskiisilahendust tellimata. Kõik kohavariandid on mingil määral mõeldavad, päris miinusvaba ja absoluutselt ideaalne pole ükski, kuid piirkonnana on kesklinn ja Kadrioru siiski eelistatavamad. Võetagu arvesse kohtade tehnilised näitajad ja reaalsed krundi saamise võimalused ning otsustatagu ära, sest muidu hakatakse linnaehitust võtma rahvaskunsti orgaanilise osana. Mitmes ajalehes vahab linnaehitusealane taidlus lausa magusamatel veergudel, mis paneb arvama, et toimetuses on inimesi, kes tahavad sihilikult kompromiteerida ajakirjandusevabadust, või siis ei suudeta eraldada ivaga mõtteid lihtsalt süle suhu toodust. Veel tahaks lisada, et kui lõpuks toimub kindlasse kohta lahtine arhitektuurivõistlus, siis tuleb züriil eelkõige eelistada kavandi kunstilisi väärtusi. Juba liiga sageli on meil esile tõstetud ilma särava arhitektuurse ideeta, kuid ratsionaalselt teostatavaid ja funktsioneerivaid keskpäraseid lahendusi.

MART KALM

Liivia Leškin (mood, s. 1956), Anu Oruvee-Paal (metallehistöö, s. 1951) ja Tiit Valdma (tekstiil, s. 1956), kujunduskunstnik Reet Amberg (s. 1943) ning skulptor Aili Adusk (s. 1942). Eesti Kunstnike Liidu liikmeks ennistati maalikunstnik Lydia Nirk-Soo-saar.

1988. a. Põlva kolhoosi PORT-REPREEMIA pälvis Enn Põldroos «Vive Toili portree» eest, mis oli esmakordselt eksponeeritud mõeldud aastal Tallinna kunstnike kevadnäitusel.

23. veebruaril toimunud juhatuse koosolekul võeti Eesti Kunstnike Liitu vastu uued liikmed: maalikunstnikud Paul Ailik (s. 1946), Silvia Eher (s. 1954), Ak-sel Eist (s. 1930), Jüri Marran (s. 1937), Krista Mats (s. 1952) ja Kersti Rattus (teatrikunst; s. 1957); graafikud Anu Juurak (s. 1957), Matti Pärk (s. 1945) ja Benjamin Vasserman (s. 1949); plakatkunstnikud Ruth Huime-ri (s. 1956) ja Kalle Toompere (s. 1958); tarbekunstnikud Ruth Heidok (nahkehistöö, s. 1950),

eksponeerib oma vabaplastikat äsjane juubilar, rahvakunstnik Matti Varik, mees, kelle nimega seostuvad väga paljud viimasel kahel aastakümnel püstitatud Eestimaa monumendid. Monumendid on mõeldud ajalugu ja ajalooväärtusi põlistama, ent siinsel tuulisel rannal pole ajalooväärtused alati paraku põlised olnud ja nii võib mõnigi pronksi valatud väärtus osutuda väärtmaterjalist pudedamaks. Võib-olla on ka Matti Variku tulevastes loomingukäsitlustes põlisem tähendus just portree-, akti- ja dekoratiivplastikal, mida on seekord meeldiv näha tema salonginäitusel.

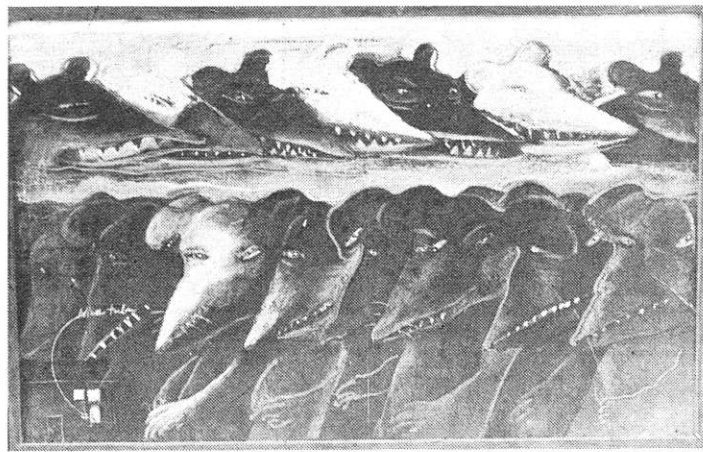
Esinemispartneriks on salongis Viljandi kunstnik Kersti Rattus, kelle väga omapärane mütolooilise varjundiga mõttemaailm ja samavõrd isikupärane kunstiline väljendusviis on üsna lühikese aja jooksul teinud ta noorkunstnike hulgas üheks silmapaistvaks.

VABANDAGE, TE EKSISITE!

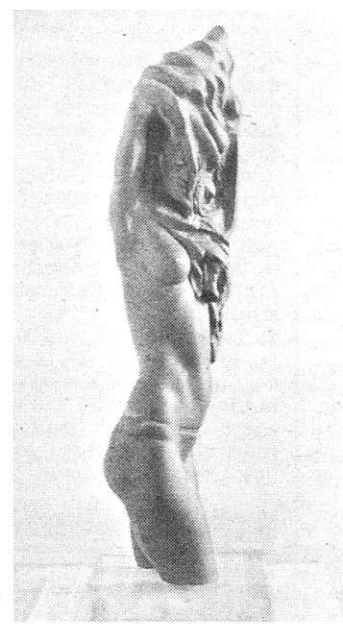
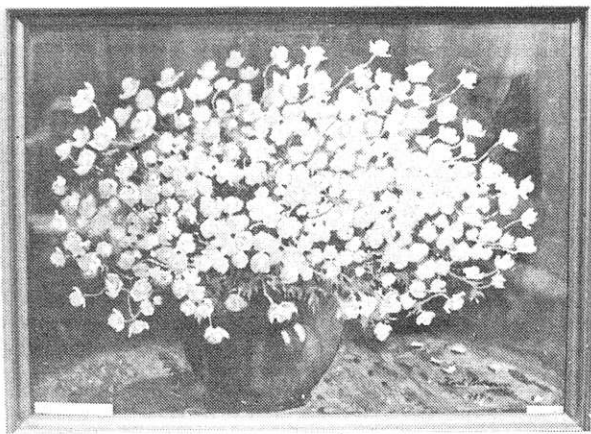
SV eelmises numbris (nr. 10) ilmus Küllike Reimaa ja Jevgeni Kaljundi kirjutis «Kääridega arhiivis», kus mitmete õigete ja kasulike mõtete ning tähelepanekute kõrval on ka ekslikke.

Kõigepealt: ENSV Arhiivide Peavalitsuse (APV) töötajad ei käi ameti järgi arhiive korras. See ei ole nende amet ja ka Tallinna Arhitektuuri- ja Planeerimise Peavalitsuse (APPV) arhiivis toimu- nu ei ole nende kätetöö. Küll aga töötavad mitme riikliku arhiivi koosseisus isemajandavad üksused, kes lepingu alusel osutavad praktilist abi ametkondlike arhiivide kord- seadmisel. Neis osakondades või gruppides töötavad üldreeglina kogemustega spetsialistid, kelle töö kohta varem selliseid kaebusi ette tulnud ei ole.

NÄITUSED

Kersti Rattus. «Kevadel tulevad minu tuppa hiired ja rotid» (sega- tehnik, 1988)

Matti Varik. «Kevad» (värvitud kips, 1978)

DRAAKONI GALERIIS

avas teisipäeval, 14. märtsil näitusmüügi vanameister Karl Burman. Avamistseremoonia toimus kunstniku 75. juubelisünnipäeval. Soovime Karl Burmanile palju õnne, tervist, tõotatavat edaspidi- seks — ja häid ning asjatund- likke ostjaid. Pildil (kõrval) K. Burmani akvarell «Kullerkupu» (1981).

tuuri- ja Planeerimise Peavalitsuse (APPV) arhiivis toimu- nu ei ole nende kätetöö. Küll aga töötavad mitme riikliku arhiivi koosseisus isemajandavad üksused, kes lepingu alusel osutavad praktilist abi ametkondlike arhiivide kord- seadmisel. Neis osakondades või gruppides töötavad üldreeglina kogemustega spetsialistid, kelle töö kohta varem selliseid kaebusi ette tulnud ei ole.

Sellele vaatamata langes Arhiivide Peavalitsuses SV artiklit arutades mõistagi enne- kõike kahtlusevari nendele. Asjade selgitamisel ilmnas, et

APPV ühegi riikliku arhiiviga säärast lepingut sõlminud ei ole ja arhiivid pole ka toimu- nud «korras» teadlikud. Selgus hoopiski, et seda arhiivi hävitavalt «korras- tud» töötajad polnud mitte Arhiivide Peavalitsuse, vaid arvatavasti Tallinna Arhitektuuri- ja Planeerimise Peavalitsuse enda kirjades ja palgal. «Arhiivide Peavalitsus» ja «Arhitektuuri Peavalitsus» on kõlaliselt lähedased, kuid see ei tohiks nende äravahetamist õigustada, eriti kui kõik see toimub vahetult ühes neist.

Selle eksituse selgeksami- ne peaks küsitavaks muutma

ka Küllike Reimaa ja Jevgeni Kaljundi südistuse, et arhiivide üldistele raskustele (ruumikitsikus, säilitamistingimused, madalad palgad) — mis on ju üldteada — lisandub veel küsimus arhiivikaadri profes- sionaalsusest ettevalmistusest ning eetilise tasemest.

Täie vastutustundega võib kinnitada, et see osa arhiivi- varadest, mis on riiklike arhiivide hoidlase jõudnud, on kaitsitud nii üksikisiku paha- tahtlikkuse ja ebaprofessio- naalsuse kui ka suures osas juhuste eest. See ei tähenda, et arhiivide kaadriga probleeme ei oleks. Tõsi on seegi,

et suures osas tulenevad need probleemid arhiivide praegustest väga madalatest pal- kadest, mis seda tööd ei väärtusta.

Omaette probleem on amet- kondlike arhiividega. Neid on vabariigis üle 2000 ja neis tal- letatakse ligikaudu kolm mil- jonit säilitatavat enamasti värs- kemaid arhiividokumente. Ku- ni riiklikule hoiule üleandmi- seni on need arhiivivarad asu- tuse või ettevõtte juhtide vas- tutusel. Seetõttu tuleks APPV arhiivis toimunu kohta aru pärida APPV juhatajalt, s.o. Tallinna peaarhitektilt.

Asjal on veel teinegi aspekt. APPV arhiivis praegu säilita- tavad dokumendid kuuluvad üleandmisele Tehnikaarhiivi- le, kellel tänaseni oma maja ei ole. Arhiivimaja ehitamine on plaani järgi ette nähtud veel sel viisaastakul, kusjuu- res tellija kohustused on pandud Tallinna Linna RSN Täi- tevkomiteele, s.t. sisuliselt ka APPV-le.

Selguse mõttes tuleb juurde öelda, et Küllike Reimaa ja Jevgeni Kaljundi sõnusi APPV-s toimepandu on risti vastuolus ka arhiivinduslike eeskirjade, tõekspidamiste ja tavade. Kehtib kord, et va- nemate dokumentide korras- tamisel on lubamatu ka pealt- näha vähetähtsate või juhu- like väljavõtmine, kõnelemata toimikukaante äraarebimisest või üksikute lehtede, ka ümb- rike jms. kääridega lõikumi- sest. Iga säärase dokumendi säilitamise või kõrvalejätmi- se üle otsustab mitte üksikisik, vaid spetsialistidest koosnev komisjon kollektiivselt.

Arhiivide Peavalitsuses aru- tati artiklit «Kääridega arhiiv- is» selle ilmumise päeval ja moodustati komisjon, kes oma kontrolliõigust kasutades peab välja selgitama asjaga seon- duvad asjaolud ja võimaliku kahju suuruse, mille Tallinna Arhitektuuri- ja Planeerimise Peavalitsuse töötajad on nen- de hoole all olevatele arhiivi- materjalidele tekitanud. Kom- isjoni töö tulemused tehak- se teatavaks üldsusele ja sa- muti Tallinna Linna RSN Täi- tevkomiteele vajalike meetme- te rakendamiseks.

Selle tõsise signaali eest Küllike Reimaa ja Jevgeni Kaljundile, samuti SV toime- tusele, kes selle oma lehe veergudel meile teatavaks te- gi, arhiivitöötajate tänu!

LEO LAKS,

ENSV Arhiivide Peavalitsuse juhataja

EESTI ARHITEKTUURI PEVALITSUSES

Seekordsel nõupidamisel Ehi- tuskomitees olid koos A. Rin- go (Ehituskomitee), I. Fjuk, J. Lass, R. Murula (Eesti Ar- hitektuuri Peavalitsus), T. Aakre, I. Raud, K. Luts (RPI «Eesti Projekt»), R. Veigel (koondis «Elamu»), H. Leis- mann, K. Kallio, T. Tõruke (Tallinna Linna RSN TK) ja M. Koot (Tallinna Arhitektuuri Peavalitsus). Kolm kuud tagasi toimus koosolek, kus Ehituskomitee ja «Eesti Pro- jekt» otsustasid: edaspidi tüüpprojektidele ei; ka Lasna- mäel. Senine ehitusviis pidi jätkuma üksnes valmisplaneeritud mikrorajoonides. 28. veebruaril oligi jutt nendest.

VIII mikrorajoonis ehitus käib ning muutmisele ei tule kahjuks midagi. Küll on aga muutused võimalikud kahe- osalises IX mikrorajoonis, mil- le hoonestamist alustatakse 1990. aastal (valmis on nii planeerimis- kui ka tehnovõr- kude projekt). Kõigi lootuste kohaselt jääb see ka Lasna- mäe viimaseks magamislinna- kuks ning on kaks võimalust — kas jätkata endistviisi või

püüda üleminekuperioodil mi- dagigi paremuse poole muuta, seda enam et IX mikrorajoon on juba üsna lähedal kesklin- nale.

Asjaosaliste vaadetes ilmnas huvitav polarisatsioon. Oleks võinud ju arvata, et Tallinna linnavalitsuse hea tahe pörkab Ehituskomitee ja majaehitus- kombinaadi jälgale mõtlema- sele ja konservatiivsetele aru- saamadele. Kuid tuli kogeda vastupidist.

Ehituskomitee arhitektuuri- juhtide üsnagi vaoshoitud ja realistlikud ettepanekud olid järgmised: vaja oleks muuta IX mikrorajooni põhiosa pla- neeringut; lõunaosas piirduda, kui rohkemat ei taheta ette võtta, elanike arvu vähenda- misega mikrorajoonis. Praegu on Lasnamäel 5- ja 9-korru- seliste elumajade arvu suhe vastavalt 25% ja 75% (võrdlu- seks: Oismäel on see suhe 60% ja 40% 5-korruseliste kasuks!). Tuleks vähendada korruste arvu, eriti siseteede ja ühis- kondlike hoonete (lasteaiad, kool) läheduses paiknevatel elamutel. Efekt, mida annab inimeste ja autode arvu vä- hendamine mikrorajoonis, on üsna märgatav. Tehti ette- panek mikrorajooni hoonesta- miseks 5- ja 9-korruseliste ase- mel 4- ja 7-korruseliste elu- majadega.

Arhitektid pidasid vajali- kuks korvata Lasnamäe ühis- kondliku keskuse puudumist, andes peatee äärsete elamute I korrustele ühiskondlikke

funktsioone. Seal võiks koha leida kauplused ja teenindus- ettevõtted, üüripoed ja koope- ratiivide ruumid. Selleks tuleks esimesed korrused ehitada progressiivsemates konstruktioonides, näit. monoliit- betoonist. Tornelamud soovita- ti kohandada bürooehitusteks, mis annaks Lasnamäele uusi töökohti.

Vananenud koolimaja tüüp- projekt soovitati kõrvale jätta ning tellida uus, individuaal- projekt, mis küll koolimaja ehituse mõne aasta võrra eda- si lükkab; kuid nagu väljen- dasid arhitektid, südame- tunnistus ei luba enam ehitada hiidkoolimaja keskpäraste tüüpprojektide järgi.

Hoopis teisiti kõlas aga tel- lijate — Tallinna Linna RSN TK esindajate esinemine. Lin-navalitsus, kelle esimeseks ülesandeks peaks olema lin- nakodanike soovide väga tä- helepanelik jälgimine ja nen- dega arvestamine, oli seekord püsivalt seisukohal, et mitte midagi pole tarvis muuta, ning kui, siis ainult odavamaks muutmise suunas. Samas ei peaks rahva arvamus Lasna- mäest linnavalitsusele tead- mata olema ning initsiatiiv as- jada käigu muutmiseks pida- nuks tulema nende poolt — mitte täna, vaid juba aastaid tagasi.

Tellija hoiaku võib kokku võtta järgmiselt: kardinaal- seid muudatusi teha ei saa, pinda kaotada ei tohi, inimeste arvu muutmine ei mõjuvat ra-

iooni üldpildile ning paremus- tamise võib üldse edasi lüka- ta — me pole nii jõukad. Ar- vestada tuleb ikka ökonoomia- ga, ajafaktoriga, realiteetidega, asja tuleb võtta kainele, kooli- maja individuaalprojektist ei tasu rääkida, ei saa valminud mikrorajooni jätta ilma kooli- majata — kõik sellised põh- jendused, millega on aastaid varjatud tegematajätmissi ja valestitegemisi. Hämmastas Tallinna Linna RSN TK esin- dajate üleolev suhtumine IME perspektiividesse ehitusalal ning küünilisus Lasnamäe elanikkonna suhtes, mida ei tohiks ometi endale lubada ka kõige väiksem võimuesindaja. Ei ole linnavalitsusel õigust suhtuda hoolimatult linna probleemidesse. Selle lõputu «kokkuhoiuga» oleme niikuinii lõputult vaeseks jäänud.

PIRET LINDPERE

ARHITEKTUUR JA HUMANISM

Teisipäeval, 28. veebruaril pi- das Tallinna Kinomajas arhitek- tidele lühikese, ent sisuka loen- gu Hamburgi arhitekt hr. Karl Friedrich Fischer. Pealkirjastas ta selle nii: «Postmodernism ja mi-

da arvaksid sellest minu õpeta- jad». Need õpetajad ei olnud mitte ainult saajad esimese poole suured arhitektid, vaid ka suu- red humanistid ja filosoofid.

Hr. Fischer illustreeris oma mõttekäiku slaididega, kuid peit- tuma pidid need, kes lootsid liht- salt ülevaadet postmodernismi efektsest arhitektuurist. Peituma pidid ka need, kes ootasid post- modernismi konservatiivset kriitika- kat esteetilise vormi ja mailsekü- simuste abil. Lääne humanismi parimate traditsioonide jätkajana tõestas hr. Fischer inimese ja inimliku elukeskkonna prioriteeti mis tahes teiste väärtuste ees. Tema etteheide postmodernismile ei olnud esteetika ega esteetilise eetika, vaid tõelise eetika val- last. Oma õpetajate eeskujul pi- das ta arhitektuuri tähtsaimaks osaks elamuehitust. Postmodernis- mile pani ta süüks tegelike proble- emide varjamist ja ilustamist. Näidates pilte Taani väikestest, odavatest, ilusasti loodusega seotud üheperekoonaelamustest, rõ- hutas hr. Fischer inimliku kodu loomise eelistamist mis tahes teiste kaalutlustele. Tähtmatult meen- nusid mõnede meie arhitektide püüded varjata Lasnamäe geto- kasarmuid Saksa DV eeskujul efektsete keeruliste vormidega, selle asemel, et neist kasarmutest üldse loobuda madalrühed hoon- estuse kasuks.

Loeng kinnitas muljet, et kui meil huvitab arhitekti eelkõige looming ja esteetika, siis euroo- paliku kultuuriga maades on esi- kohal humanism ja sotsioloogia.

JAAN SOTTER

Eesti uue muusika päevade — 27. II—10. III — peakorraldaja oli Friedebert Tuglase Selts, alates ürituste kavandamisest ja kokkulepetest 40-leheküljelise brošüüri väljandamisest (milles peale annotatsioonide ja kavade olid esinejate ja autorite fotod ning ettekannavate vokaalteoste tekstid originaalkeeles ja soome keeles) ja lõpetades majandusliku külje eest muuseumisega. Küllap tänu Tuglase Seltsile pühendas ka ajakirjandus eesti muusika päevadele palju tähelepanu. 27. II oli pressikonverents, eelteateid ja intervjuusid oli ilmunud juba varem.

Kontsertidest

olid kaalukaimad neli esimest. Eesti Filharmonia Kammerkoor Tõnu Kaljuste juhatusel laulis 27. ja 28. veebruaril Veljo Tormise kogu läänemeresoome sarja, sarjade sarja (kummagi õhtul kolm) — reekviemi hääbunud rahvastele, nagu helilooja ise oma suurteost nimetab.

Näha Helsingi Ritarihuone kõrget saali, mille pehmet sinist tooni seinad on üleni kaetud kunagiste aadlisuguvõsade vappidega, oli omaette elamus. Akustika on vähemalt kammerkoori jaoks ideaalne: kaunis ja sulav üldkõla, nüansid, eriti vertikaallimuudetused selged otseku puhtas kõrgmäestikuõhus. Ka autor leidis, et paljut võis välja kuulda esmakordselt. Koort oli suurepärase vormis.

ERSO mängis *Finlandia-talo's*, mille paljukurdutud akustika (tuhm üldkõla, pillirühmade kehv sulandumine) osutus ka salakavalaks: igas paigas kuuldub kõlavahekorde isesugune! Kavas olnud teostest — Sumera Teine sümfoonia (1. III), Tubina Kaheksas (2. III) ning mõlemal õhtul Kangro Teine kaheklaveri-kontsert ja Tüüri oratoorium «Ante finem saeculi» — on ERSO varem kõige enam kordi mänginud Sumera Teist; seekordne ettekanne oli parim. Kangro teose tämbri maailm ja rütmikude osutusid võrattult peenemaks ja rikkamaks kui sügisel üleepeakaala ettevalmistatud kontserdil võis kuulda; ettearvatult kujunes esmakordselt koosmängiv duo Kalle Randalu — Peep Lassmann hõrguks ansambliks, keda tahaks kuulda ka Mozartit või Schubertit mängimas. Tüüri oratooriumi juhatus esmakordselt Peeter Lilje, uued olid soomlastest solistid — Anu Komi (kelle hääli ja interpreeditiiv sobivad teosega oivaliselt), Heikki Rainio ja Petri Antikainen — ning suur koort. Meil laulis mäletatavasti Filharmonia Kammerkoor võimendusega, nüüd olid nendega liidetud Soome kammerkoorid «Jubilate» ja «Dominante». Esitus oli märksa ansamblikindlam teisel õhtul, aga ilmselt kõitis teos suurt publikut ka esimesel, nagu võis otsustada aplausi ja teel garderoobi kõrvu jäänud repiliikide järgi.

Publik

võttis suurepäraselt vastu kõikide kontsertide kõik teced. Kammerkoori teise kontserdi (28. II — Kalevalapäev!) atmosfääri väitsid kõik soomlastest tuttavad eriliseks. Pärast lisapalu, kahte laulu Tormise sarjast «Mõitisklusi Hando Runneliga», valitses saalis sügavtõine vaikus, alles siis tuli pikk lõpuaplauss. Sümfooniakontsertide publik oli samuti tähelepanelik ja vastuvõtlik. Küll soome heliloojad, küll Peeter Lilje ja Kalle Randalu kinnitasid, et need kontserdid olid tunduvalt publikurohkemad ning aplausid pikemad ja tulisemad kui *Finlandia-talo's* tavaliselt, ka võrreldes ERSO eelmise võõrusenemisega (1986). Jälle räägiti erilistest kontserti-

dest. — Niisiis, miks? tuli endalt küsida. Kas ja kui palju oli kõik see soojus tingitud kaasaalamisest praeguse Eestimaa asjadele?

Esimese Tormise-õhtu vaheajal naeris Helsingi eestlanna, kellelt olin pärinud publiku kohta: «Tuglase Selts ja muud Eesti-hullud!» Aga *Finlandia-talo* mahutab 1700 kuulajat, seda ei täida kuidagi Tuglase Seltsiga (500 liiget), ja teisel õhtul oli saal peaaegu täis, esimeselgi arvati kuulajaid olevat üle 1000, ehkki samal ajal esines *Kulttuuritalo's* kergema klassikalise kavaga Soome Raadio

ükskõik mis hinnaga!). Et nüüd ka Tubina Kaheksas, ja teistes kriitikutes, ei äratanud oodatud vaimustust, ei tohiks anda põhjust uueks pahameeletormiks. Pigem võiksime rahulikult nentida, et iga teost saab kuulda mitut moodi, ja jätkata Tubina esitamist.

Arvustusekatkeisse on valitud eeskätt hinnangulised löigud, lisaks värske vaatenurgaga või värskes sõnastuses tõlgendusi.

JUKKA MÄKTÄNEN («Uusi Suomi», 28. III): Ritarihuone's on torete, visuaalselt end peale sundiv miljö, kuid sellel

puteoses, et Peeter Lilje sai oma orkestrisse kontserdi lõpuks selgesti enam intensiivsust, ka ei häirinud üleliia enam rütmil ebaselgus, mida sageli tuli ette Tubina sümfoonia, eriti puhkpillidel.

FOLKE FORSMAN («Hufvudstadsbladet», 4. III): Eesti tänase muusika ühisjooned neljapäevase kontserdi kuulud kolme teose põhjal on traagiline põhitoon — / — / ja usaldusväärne tehnikat kui solistide koolituse tulemus.

Eduard Tubinat peetakse Eestimaa suureks pojaks, kuigi viimased 20 aastat oma elust oli ta Rootsi kodanik. Tubina Kaheksas sümfoonia / — — / on kirjutatud peaaegu vene traditsioon, aga ilgal juhul on selles ka midagi rootslikku, ja näiteks finaalil brutaalne tõusul on

tugevnenud. Eriti huvitav on, et just eesti heliloojad tunduvad nagu üks mees olevat külastanud ratsionaalset kompleksust ja võrandust. Veel huvitavam, et too suund algas üllatavalt vara ja omaette nähtusena. Eestlased hakkasid looma uut muusikat peaaegu tühjuses.

Kõige järgi otsustades on uus eesti muusika lähtunud kesk-aegsest katoliiklikust muusikast ning rahvamuusikast. Ilmne on ka roki ja džassi mõju. Aratus tuli põhimõtteliselt samast suunast kui Ühendriikide minimalistide juhtumil. Kindlasti pole juhus, et Eestis on selline mõjuv helilooja nagu Veljo Tormis. / — — / Kuid eesti heliloojate mõjustajad ei paikne üksnes nende geograafilises ümbruses.

Raimo Kangro kasutab oma kaheklaveri-kontserdis Afrika rütmil See on tal olnud loomupärane vajadus. Ta pole sugugi saanud ideesid Glassilt või Reichilt. Ka Lepo Sumera pole kedagi jäljendanud. Tema Teine sümfoonia on väga isikupärane teos. Sellest hoolimata näib, nagu oleks teosesse kontsenteeritud samu pingeid ja samu pikki ekstaatiliselt seisundeid, mida leidub Philip Glassi oopeis.

Sumera Teise sümfoonia osad arenevad peadpööritava hooga, kasvavad kihutava keerisena katastroofi poole. Glassi mõned ooperistseenid kasvavad plahvatuspunktide rütmide hüpnootiliselt keerledes. Hävingumeeloludega ühineb Sumera sümfoonia ka ekstaatiline ilu ning ühe ja sama tundeisendit alahoidmine — nagu Glassi oopeis. Diatoonilisel meloodikal on modaalne ilme, mis loob «keskaegse» meeleolu. Sumera on meisterlik ja isikupärane orkestreerija. Ta on kasvanud sümfoonilises traditsioonis, erinevalt Glassist, kelle orkestreerimistehnika on tõhus, kuid primitiivne. Sumera sümfoonia tuhevas rütmipulis on mingi tükav tuum, mis sätestab avar- duse igasse suunda, kõrgusse ja sügavusse.

Raimo Kangro kontserti ei valitse korduste printsiip, nii suurel määral kui Sumera sümfoonia, kuid sageli tuikab samastitlikult seali. Nii metsik ja lõbus pööris kui Kangro teos suuremalt osalt ongi, ei puudu sellest ka «katoliiklik» müstika. Kolmas osa on harras ja omapärane koraal, mis kõlab nagu keskaegses katedraalis.

Eelkõige on Kangro kontsert ohjeldamatult lõbus teos. Kangro on hiljaval rütmimeel. Tõstnud pinget osavalt haripunkti, hakkab ta looma pikki vaimustavaid sünoobiahelaid. Kapriisidest aafrikalikke rütme kasutab ta nii, nagu oleks kuulnud neid kogu oma elu. Ka Kangro on erakordselt leidlik orkestreerija. Ta oskab virtuoosselt ühendada kahe klaveri mootoriseid ja vasardavaid kõlaseid orkestrivärskeid. Rütme keeris ja mäng loovad täiesti isemoodi kõlamaailma, mis mitmel korral üllatab värvid ja toreda energiaga.

Meisterlikud pianistid Kalle Randalu ja Peep Lassmann pakuvad publikule harukordse rütmilamuse, milles muidugi osales, kaasakiskuvalt ja tundlikult reageerides, Eesti Riiklik Sümfooniakoor Peeter Lilje juhatusel. Kangro meisterlikkust tõendab seegi, et ta oskab ka õigel hetkel lõpetada oma rütmide sagedeid pilduva hoo. Ta mõistab ka vaikuse tähtsust.

/ — — / Tüüri oratoorium oli kõige «keskaegsem» teos. Selle kõla ja ladina keel löid juba iseendast katoliiku katedraali meeleolu. Kõlas müstiliselt palveid, rahugaustust, ahistust ja ka mingit viimsepäevahirmu. Tüüri ühendab «post-modernselt» modernse muusika kõlavälgad ning harva diatoonika ja muu lihtsa tundeise materjali. Keset ebamäärast kaost on kõlakauniduse saarekesed. Ei puudu ka teatav magusus.

Orkestreerijana rahuldub Tüüri Sumera ja Kangroga lihtsamate vahenditega. Tehniliselt ei ole ta nii venev kui nood kaks. / — — /

Eriti teisel ettekandel saavutas Lilje intensiivse pidevustunde. Koort olid selgesti paremad, kuid solistid ei jõudnud päriselt oma ülesannete kõrgusele. Teose vaieldamatu ilu ja paatos näisid publikut köitvat.

Eduard Tubina Kaheksas sümfoonia andis suurepärasele orkestrile ja dirigendile võimaluse näidata oma sümfoonilisi jõuvõrusid. Oli pikki pingekaari, püsivat legatot ja laetud kõlavoolu. Tubina sümfoonia ise on üsna värvitu ja monotoonne tõsimeelne teos, mis ka konstruktivselt ei tundu huvitav. Selle võimalik mõjujoud on sünguses.

Peale nelja kontserdi esindussaalides oli Helsingis veel hulki sündmusi eesti muusika ja/või muusikute osavõtul. Neist aga järgmises lehes.

(Järgneb)

MERIKE VAITMAA

EESTI MUUSIKA HELSINGIS

sümfooniaorkester, solistiks noor maailmanimega sopran Karita Mattila. Eva Lille pani asjad paika: muidugi elatakse kaasa Eesti sündmustele, kuid nagu iseenestest kujutema enda ümber vana pere-tuba või taluõue / — — / Teadagi, Tormise viis käsitleda materjali meenutab mõneti Orff'i kuulsat «neoneandertalis-mi», aga kui Orff'il on tegemist hääleka «maailmateatriga», siis Tormisel säilib materjal imeli-tundlikuna ja intuitsena. / — — / «Liivlaste päranduse» liigutav «Unehireke» meenutas, et rahvamuusika keel võib olla üllatavalt ülemaailmne.

HANNU-ILARI LAMPILA («Helsingin Sanomat», 1. III): Oli midagi kummaliselt tuttavat Veljo Tormise soome hõimude lauludes, mis põhinevad kuue väike-räha rahvalauludel. Need otse-kui äratasid ellu kollektiivses alateadvuses ununud mälestu-sed hõimuaust. / — — / Tormis on käsitlenud eri rahvaste viise väga peenetundeliselt. / — — / Kõige enam erineb muudest «Karjala sari»... Teis-ed laulusarjad jäitavad terviku-na valgusküllase mulje, karja-laste laulud kõlavad seda süngemalt. / — — / On huvitav, et karjala laulude süngus on ühtaegu püsiv ja tugev. Hale-dad, rõõmsad, õrnad, mängu-vad ja piklikud tunded mõdu-vad kiiresti, aga mure ei lee-vone niisama kergelt. Võib-olla sugereerisid runolauljad endale teadlikult leina, kuna see oli parim vahend viia ennast pika-ajalise transsi. / — — / Tormise laulusarjad ja Tõnu Kal-juste juhutatud Eesti Filhar-moonia Kammerkoori võrratu esitus kuuluvad lahtumatuult ühte. Koortis on suurepäraseid hääled — värskeid, terved ja jõulised sopranid ja lopsakad aldid, he-ledad tenorid ja võimsad, mas-siivsed bassid. Kaljuste on arendanud koort välja hiligava meloodia, rütmil- ja kõlataju. See suudab ühe hetkega muu-tuda meeleolust teise, rõõmust kurbusse, pöörasusest lõbususse. See vallutab publiku oma spon-taanuse ja laulmiskultuuriga.

Tundmatu kuulaja repliik ERSO kontserdi järel: «Et moodne muusika ka ilus võib olla!»

Arvustused

olid kaimemad kui suure publiku vahetu vastuvõtt (see ei puuduta koortikontsertide arvustusi). Sissejuhatuseks meenutaksin, et kriitika pole ülemkohtunik, vaid samuti kuulaja, ükski hinnang ei tee muusikat ennast paremaks ega halvemaks ega võta kelleltki ära võimalust teisiti kuulda. Seppo Heikinheimo (kes seekord oli haige) kunagist rep-liiki Tubina Neljanda sümfoonia kohta, mille järel Tubin ei olevat tundunud talle nii huvitav helilooja kui varemkuuldu põhjal, on Eesti ajakirjanduses tagantjärele pahaks pandud enam kui kahe aasta vältel, oleks aeg lõpetada. Väljastpoolt vaadates peaks meie nii hell enesetun-ne näima pisut piinlik, eriti kui arvestada, et Heikinhei-mo kirjutab peaaegu iga päev uue loo ja pahandab soome muusikuid vähemalt kord nädalas hoopis teravamate üt-lustega (tema põhimõte ole-vat: lugu peab olema loetav

kontserdil sündis väike ime. Veljo Tormise «Isuri eepose», «Vadja pulmalaulude» ja «Liiv-laste päranduse» kõlades unu-stas kuulaja täielikult vapigalerii ja hakkas nagu iseenestest ku-jutema enda ümber vana pere-tuba või taluõue / — — / Teadagi, Tormise viis käsitleda materjali meenutab mõneti Orff'i kuulsat «neoneandertalis-mi», aga kui Orff'il on tegemist hääleka «maailmateatriga», siis Tormisel säilib materjal imeli-tundlikuna ja intuitsena. / — — / «Liivlaste päranduse» liigutav «Unehireke» meenutas, et rahvamuusika keel võib olla üllatavalt ülemaailmne.

HANNU-ILARI LAMPILA («Helsingin Sanomat», 1. III): Oli midagi kummaliselt tuttavat Veljo Tormise soome hõimude lauludes, mis põhinevad kuue väike-räha rahvalauludel. Need otse-kui äratasid ellu kollektiivses alateadvuses ununud mälestu-sed hõimuaust. / — — / Tormis on käsitlenud eri rahvaste viise väga peenetundeliselt. / — — / Kõige enam erineb muudest «Karjala sari»... Teis-ed laulusarjad jäitavad terviku-na valgusküllase mulje, karja-laste laulud kõlavad seda süngemalt. / — — / On huvitav, et karjala laulude süngus on ühtaegu püsiv ja tugev. Hale-dad, rõõmsad, õrnad, mängu-vad ja piklikud tunded mõdu-vad kiiresti, aga mure ei lee-vone niisama kergelt. Võib-olla sugereerisid runolauljad endale teadlikult leina, kuna see oli parim vahend viia ennast pika-ajalise transsi. / — — / Tormise laulusarjad ja Tõnu Kal-juste juhutatud Eesti Filhar-moonia Kammerkoori võrratu esitus kuuluvad lahtumatuult ühte. Koortis on suurepäraseid hääled — värskeid, terved ja jõulised sopranid ja lopsakad aldid, he-ledad tenorid ja võimsad, mas-siivsed bassid. Kaljuste on arendanud koort välja hiligava meloodia, rütmil- ja kõlataju. See suudab ühe hetkega muu-tuda meeleolust teise, rõõmust kurbusse, pöörasusest lõbususse. See vallutab publiku oma spon-taanuse ja laulmiskultuuriga.

HANNU APAJALAHTI («Uusi Suomi», 5. III): Eduard Tubin (1905—1982) võib olla silmapais-tav eesti helilooja, kuid vähe-malt tema esmakordselt Soomes mängitud Kaheksanda sümfoonia helikeel on materiaallt nii vähenõudlik ja visalt kinni minevikus, et teose muusikali-ne and pole kuigi huvitav. / — — / Ka Erkki-Sven Tüüri (1959) viitab oma teoses mine-vikku, kuid pigem muusikali-sest kui rahvuslikust lähteko-hast. / — — / Reministentsid minevikust solistide partiid diatoonilistes meloodiates ja tsembari barokivihietes olid loo-mulik osa tervikust, mille ees-märk oli selgelt uudne ja isiku-pärane väljendus. Keskmise numbrina mängitud Raimo Kangro (1949) Kontsert kahele klaverile nr. 2 paigutus stiililiselt Tubina ja Tüüri va-hemalle. Teos sisaldas isepäis-te ostinato-motiivide seas, tõi küll, ka mõningaid huvitavaid elemente, kuid kahjuks haihtu-sid Kalle Randalu ja Peep Lass-manni kaanteta jäetud klaverite helid peaaegu jäljetult saali la-bürintidesse ja tervikkõlast jäi veidi ebamäärane mulje. Ehk oli see tingitud solisti-de ja koort juurdetulekust lõ-

ilmseid ühisjooni Šostakovitši-ga. / — — /

Erkki-Sven Tüüri saab sel aastal 30-aastaseks, aga tema ora-tooriumil «Ante finem saeculi» on nii tehniliselt kui väljendus-likult palju ühist Tubina Kaheksandaga. / — — / Oratoorium kannatab ilmselt tekstirohkuse all, pealegi on kuulajal raske teksti jälgida. Paljude peente ideede hulgas, mis sageli on elegantselt teostatud, on heli-looja olnud sunnitud sisse võt-ma neoklassitsistlikke šabloon-lahendusi, kus koor konventsio-naalsel moel pelgalt retsiteerib teksti motoorse rütmi taustal. / — — /

Raimo Kangro, 10 aastat vana-m kui Tüüri, ei ole nii traagi-lise helilooja, otsustades tema Kontserdi järgi kahele klave-rile ja kammerorkestrile. Eriti teise osa vapralt ostinatosid ja vaimukalt sünoopeeritud nola-galoppi oli lausa rõõm jälgida: harva on nüüdismuusikas kuul-da nii kompromissituult kirjuta-tud kilret osa. Muidugi pole neljaosalises kontserdis kõik läbimõeldud, ka mitte päris ökonoomne. Muuseas sisaldas esitus visuaalseid efekte, mis alati ei halasta kõrvadele — ja kõiges ei saa ju süüdistada akustikat —, kuid tervikuna oli muusika väga venev. / — — /

Eesti Riiklik Sümfooniaor-kester tegi oma peadirigendi ju-hatusel erakordse töö; primus inter pares oli keelpillirühm, kes oma võimsa kõlaga sobis Finlandia-talo saali hämmasta-valt hästi. Kalle Randalu ja Peep Lassmann mängisid ilmse inspiratsiooniga ja tehnilise ele-gantsiga soolopartiid Kangro Kontserdis. / — — /

HANNU-ILARI LAMPILA («Helsingin Sanomat», 4. III): Oli kummaline tunne kuulata Fly-landia-talo's Lepo Sumera Teist sümfooniast. Samalaadset tunnet olin kogunud San Francisco kontserdimajas, kuulates Steve Reichi teost «Desert Music». / — — / Sumera, Adams, Reich ja Philip Glass kasutavad oma muusikas väledat korduste tehnikat, mille nad on võtnud rahvamuusikast, Sumera eesti rahvamuusikast. Ühendriikide heliloojad Aafrikast, Indiast ja Jaavalt. Kuna ei Glass ega Reich ega Sumera kiida heaks terminit minimal music, on põhjust seda vältida. Glass on mule öelnud, et minimalist-lik muusika oli üksnes tema al-gusaegade rangelt vaid rütmil põhinev muusika.

Kordus on igammune vahend, mille abil samaanid ja posijad saavutasid pikaajalise transi. Vana korduste muusika laialda-sel elluäratamisel tundub olevat mingi maagiline toime. Aina näib see sunnitavat Doppel-gänger-ilminguid, muusikaliisi kaksikolendaid maailma eri paigus. On selge, et korduste tehnika kasutamiseega kaasneb mingi müstika. Intellekti valitse-vat modernistlik muusika on arendanud muusika äärmusliku kompleksuseni, mida kuulmis-meel ei suuda eritleda ega mä-lu jätta. Postmodernne muusi-ka on sunnitanud reaktsoone intellekti ülemvõimu ja ratsio-naalse progressi vastu. Mõ-neki heliloojad on soovinud pöörduda tagasi muusika juuri-le, leida uuesti rütm, meloodia ja harmoonia ning ühtlasi muu-sika esialgne maagia. / — — /

Näib, et mingi ühtmoodi elu-tunnetus, uus maailmapilt või naasmine vana müstiliselt või ökoloogilise maailmapildi juur-de on esile kutsunud näiteks Pärdu või Reichi või Glassi muusika.

Muusika turustajad pole asja-ta leitanud mõistet New Age Music. Selle nimetuse all müüakse maailmamuusikat, mediteerivat muusikat, minima-listlikku ja ka Pärdu muusikat. See muusika on ökoloogiline, terviklik, vaimne, harmooniline ja leebe, püüab olla kooskõlas looduse ja universumi rütmide-ga. New Age Music ei ole uus leidis, loomulikult on seda alati olnud. Siiski on maailmas sün-dinud mingi muudatus, sest sel-le positsioon on märgatavalt

TEISIPÄEVAL,

21. märtsil algusega kell 19.30 toimub «Estonia» kont-serdisaalis eesti heliloojate puhkpillipalade konkursi lõppkontsert. Ettekanadele tu-levad parimad teosed ja sa-mas toimub konkursi võitja-te autasustamine. Mängib kontsertorkester «Tallinn» L. Muldre ja U. Raudmäe ju-hatusel. Sisepääs tasuta.

Viimasel ajal kuulud üha rohkem, et eesti rahvas vajab — vaat et kõige enam — hinge kindlust. Ei kahtle selles põrmugi. Usinasti käib ka ravimite otsimine selle tagamiseks. Küll pakutakse kirikut ja jumalasõna, küll usaldustelefoni. Ka neid on vaja, kahtlen aga, kas nad tõelist haigusetikitajat suudavad ravida.

Üks hingelise tasakaalutuse põhjusi on kindlasti selles, et kogu sõjajärgne põlvkond on lahti rebitud, ilma jäetud oma esivanemate vaimuvarast. Juurte küljest lõigatu ei saagi aga olla muud kui hingeliselt nõrk. Elame sageli arusaamata järgi, et mida ei tunta, seda pole ka olemas, või vähemalt ei osata seda väärtustada.

Kõige hüljatumas seisusesse tõugati laiemas mõistes kogu meie vana rahvakultuur. Meil kogutud ja säilitatud rahvakultuuri pärandiga seisme, kui mitte maailmas, siis vähemalt Euroopas esimeste hulgas. Paradoksaalne on aga see, et selle tundmise olemas umbes viimase 40 aasta jooksul langenud tõenäoliselt viimaste sekka. Ei tunne me vanu uskumusi, tavandeid, kombeid, pärimusi, rahvalaule jne. Kõik see kokku moodustab aga meie esivanemate terve elukoodeksi, nende maailmanägemuse. See on omamoodi kui rahvuslik piibel, mille tundmine peaks enesestmõistetavalt olema igatüüpi kodust ja koolist kaasa antud. Kas kõige sellega sina peal olek ei võiks hinge kosutada ja kindlustada?

Täiskasvanutele on raske saamatajäänud hüvitada. Küll peame aga hoolitsema ja vastutama selle eest, et praegusi ja tulevase lapsi ei tabaks sama saatuse. Nendele toetudes peame sõlmima katkenud niidid eeslase ja -emadega. Saame seda teha olemasolevat rikkalikku folklooripärandit taas kõikjal ausse tõstes, seda õpetada, seda inimeste kätte sidudes hällist alates.

Kuigi olukord autentse folkloori tundmise osas on Eestimaal viimastel aastatel pisut paranenud, on asi ideaalsest siiski veel kaugel, eriti lastega tehtavas töös. Sellele andis kinnitust lõppenud folkloorikavade ülevaatus ja ka 21.—24. veebruarini Tallinnas toimunud seminar «Emakeelne muusika lastele», mille initsiaatoriks olid vastasutatud Eesti Folkloori Selts ja Heliloojate Liit. Seminaril astusid üles nii meie folkloristid, psühholoogid, ajaloolased, pedagoogid, heliloojad kui ka kolm soome folkloristi Kauniste Rahvamuusikainstituutist (Kansanmusiikki-Instituutti). Oli palju praktilist laadi ettekandeid, milles anti kuulajatele nõu folkloori õpetamiseks lastele (ka täiskasvanutele), oli tagasisaata- vaid, rahvamuusika olukorda meie lasteasutustes ja koolides analüüsivaid, otseselt laste folkloori ja tema üksikuid žanre käsitlevaid jt. ettekandeid. Ja kõikidel päevadel ka folkloorikollektiivide esinemised, nagu meie rahvamuusikakongverentsidele juba heaks traditsiooniks on saanud. (Kes ja millest konkreetselt kõneles, on võimalik lugeda 17. veebruaril SV-st.)

Mis seminarist kõige rohkem kõlama jäi? Kindlasti see, et lapse muusikaline areng peab algama oma rahvale igimasaest muusikast, siin on tõsised sarnasused kõnega, nagu väitis A.-R. Tereping. Lapse turvalisus- ja enesekindlustunde tagamiseks, mis talle kõige olulisemad, sobivad enim lihtsad rahvalaulud. Nii nagu teise keelega, ei tohiks ka võõra muusikaga hakata last liiga vara koormama. See võib tekitada stressi. Miks sobib üks paremini, teine halvemini? Sellelegi on kindel ja lihtne vastus. Nimelt: meie vanem rahvalaul ja selle iseärasused on meie füsioloogiaga

EESTI-SOOME FOLKLOORI-SEMINARILT

rohkem seotud kui oskame tegelikult aru saada.

Kuidas on aga rahvalauluga aastakümneid toimitud ja millised on tagajärjed, sellest koorus seminaril välja üsna masendav pilt. Koolieelsete lasteasutuste ja ka kooli laste rahvalaulud kaua tõrjutud seisus. Näiteks 1954. a. ilmunud «Eelkooliealiste laste kogumikus» (koost. M. Terri) on 129 laulust vaid 16 eesti rahvalaule, kusjuures 15-le on lisatud veel uus tekst. Samal ajal on sellesse kogumikku paigutatud 34 laulu vene lasteaiade repertuaarist. Viimastel aastakümnetel need kontrastid küll enam nii suured ei ole, aga nüüd on aeg juba töö teinud — oma rahvaviisidele vaadatakse sageli võõrastusega. Hoopis hull on olukord solfedžo õpikutega. See on aga teema, mis vajaks omaette lahendamist.

Tagajärjed: paljude muusikaõpetajate ja -kasvatavate jaoks olevat eesti rahvalaul nagu võõrkeel. Konservatooriumi sisseastujad ei suuda mäludiktaadina meelde jätta regiviisi ja seda mitte nende muusikalise mälu puudulikkuse, vaid neile võõra regiviisi muusikalise keele pärast. Meie vanemate viisidele nii oma- se juhttooni laulmine osutub tihti ületamatult raskuseks. Neid kurvastegevaid näiteid võiks veelgi tuua. Aga milleks? Ei ole ju lapses selles süüdi! Ka õpetajaid-kasvatavate ei tahaks siin nühelda, kuigi nendest sõltub ol, kui palju! Headest ideedest ja kavatsustest pole meil kunagi puudust olnud, raskuseks — sageli lausa ületamatuks — on aga osutunud nende realiseerimine. Tõsiselt tuleb võtta prof. H. Kaljuste sõnu, mis seminaril mõttevahetuses välja öeldi ja mida siin tahaks ka vabas vormis korraldada: «See, mida Kodaly sai teha omal maal, seda mina omal maal teha ei saanud.» Nii see paraku oli.

Aga tunnistagem endigi rumalust, saamatust, väärarvamusi, hoolimatust ja mida kõike veel. Mille muuga seletada näiteks seda, et nii ainulaadset ja vajalikku väljaannet nagu V. Tormise «Koolimuusika eesti rahvalauludest ja pillilugudest» (ilmus 1981. a.) trükiti ainult 3000 eksemplari ja tänaseni pole suudetud sellest välja anda kordustrükki ega ka teist osa. Nõutult paneb pead vangutama Eesti Televisiooni tegevus kui kuuled, et (veel!) möödunud aastal Tartu 2. Keskkooli poolt lavaletoodud «Koolimuusika» ülevõtet peeti vajalikuks säilitada vaid kaks nädalat. Millest selline tegevus? Kas on meil niisuguseid filme valida ja küllaga?

Praegu vaatame imestuse ja mis siin salata, väikese kadedusega, kuidas soomlased on suutnud lühikese ajaga oma 5-keeliselst nn «Väinämöise kandlest» teha ehtsa kooli- ja noorsoopilli. Soome folkloristidel kaasas olnud 30 kannetel kutsusid esile nii laste kui ka täiskasvanute sümpaatiat. Kui ruttu omandasid lapses selle pilli mängu olulisemad põhi- võtted! Meilgi oleks võinud seda laadi kannel juba kümme aastat koolides kasutusel olla — kõik eeltööd olid ju selleks tehtud. 1977. aastal valmistas pillimeister Elmar Luhats Veljo Tormise initsiaatiivil ja soovil pool tosinat 10-keelset kannelt, et neid siis

massiliselt tootma hakataks. Seegi hea algatus soikus. Kas hakkame nüüd soomlastelt valua eest ka kandleid ostma? Või leidub ehk Eestimaal veel mõni kooperatiiv, kes lastepillide valmistamise enda peale võtaks, kui see Tallinna Klaverivabrikule rentabel ei ole. Huvi ja vajadus koolikanneld järele on igatahes olemas. Kui tahame reformida rahvamuusika õpetamist, ei tohiks meiegi kannelt kui eestlastele igiomast instrumenti kõrvale jätta.

Mis puutub üldse rahvamuusika edasise õpetamise, siis häid ettepanekuid tehti seminaril hulganisti. Siinkohal nimetagem vaid olulisemaid, lootes, et ehk on ajad muutunud ja midagi võiks realiseerida.

Nõuti muusikalise folkloori kursuse lülitamist kõikide pedagoogiliste õppeasutuste muusikalise kasvatuse erialasse. Enne kui ei parane muusikaõpetajate ja -kasvatavate folkloorialane ettevalmistus, pole loota üldist paranemist.

Kahtluse alla seati rahvalaulu tekstide omaette õpetamine kirjandustunnis. Kas ei peaks lähtuma regilaulust kui lauldavast laulust? (I. Järva). Ei ole ju regilaule loetud, veel vähem deklameeritud, vaid ikka lauldud. Me ei tohiks seda tervikut lõhkuda.

Autentse rahvalaulu õpetamisel tuleb rohkem tugineda plaatidele ja lintidele, kus jädvustatud meie väljapaistvate rahvalaulikute ja folkloorikollektiivide kunst, sest tänapäeva noodikirja jätab viisist palju avamata. M. Kõlar tegi koguni ettepaneku luua uus noodikirja rahvaviiside kirjanemiseks. Näib, et täiuslikuma noodikirja vajaduse on esile kutsunud eelkõige uus nägemisnurk meie rahvaviisidele. «Võib-olla ma eksin, aga mulle tundub, et melismaatikast eesti regiviisides, millest seekord üsna palju kõneldi, on varem suhteliselt vähe juttu tehtud. Klahvpillide tulek põhjustas kaunistushelide kao», väitis M. Kõlar. (Samas võime tõdeda, kui rohkelt kasutatakse kaunistushelid just varasemas klahvpillimuusikas.) Soovitati hoiduda klaveri kasutamisest autentsete rahvaviiside ja ka kooriseadete õppimisel. Et klahvpillid jäävad inimesele nõrkusele alla, on tuntud tõsiasi. «Me alahindame elavat inimest ja hindame rohkem masinat. Me oleme arvamisest, et kui me ei laula nii nagu klaver mängib, siis me laulame valesti.» (M. Sarv). Asja tuumale veelgi lähemale jõudmiseks tsiteerigem V. Tormise ütlemit: «Rahvalaulus ei ole tegemist nootidega. Rahvalaulu laulavad konkreetsed häälikud konkreetses sõnas, konkreetses keeles.» Et vanemates rahvaviisides täpsed helikõrgused ei ole kõige olulisemad, seda kinnitab ka J. Rossi tutvustatud matemaatilised mõõtmised.

Kuidas neid ülesloetud ja ruumipuudusel ütlemitä jäänud ideid aga ellu viia? Ei ole mõeldav, et ainult 40-minutilise tunni nädalas, mis muusikaõpetaja käsutusse antud, suudetakse kõikide muude ilusate soovide kõrval laps ka rahvamuusikat armastama panna. Selles kahtleb isegi paljudes järele ja -suutev muusikaõpetaja Tiia Loitme. (Muide, Tallinna 7. Keskkooli lapsed on ta osanud andumusega ka rahvalaule laulma panna.) Ei saa, ja lausa lubamatu on loota ka ainult ennastohverdavatele fanaatikutele. Normaalses ühiskonnas peaks saama laps normaalselt areneda ja täiskasvanu normaalselt töötada. Ja see peaks olema riiklikult tagatud. Kui meie riiklikud õppeasutused aga ei taga õpetajatele ja teistele spetsialistidele piisavat muusikalise folkloori haridust, ehk aitab siis loodav Humanitaarinstituut?

MARIS MÄNNIK

JUUBELI-TERVITUS REIN LAULULE

20. märtsil saab 50-aastaseks helilooja, muusikateadlane ja pedagoog REIN LAUL.

Juba üle saja aasta tagasi sai eesti muusikute üheks eelistatuma õppimiskohaks Peterburi konservatoorium. Nii mõnedki (Artur Lemba, Jaan Tamm) jäid pärast õpingute lõppu sinna õppejõududeks ja kujunesid silmapaistvaks isiksusteks selle suurlinna muusikaelus. Vahepeal, omariikluse ja kohalike muusikakõrgkoolide tekkimisel meie sisse, Neevalinna muusikaeluga kaikesid, ent pärast sõda on need paljuki taastunud. Kui aga enamik sinna õppima siirdunudist on hiljem asunud tööle Eestis, siis Rein Laulu elu- ja töökohaks on juba üle kolmekümne aasta olnud Leningrad.

Muusikalise keskkariduse sai R. Laul Tallinna Muusikakoolis Hilja Olmi klaveriklassis, mille lõpetas 1958. aastal. Tollal toimus koolis Veljo Tormise juhtimisel loomunguring, kus katsetati komponeerimisega, uuriti ja analüüsiti partituure, kuulati kaasaja muusikat, esineti referaatidega. Kõrvuti Arbo Valdma ja Tiit Kaskneeme, Priit Kuuse ja Avo Hirvesoo, Kuldar Singi ja Olev Ojaga osales ringis aktiivselt Rein Laul, pälvides kaaslaste lugupidamise oma ande ja eruditsiooniga.

Leningradi viis R. Laulu soov õppida dirigeerimist. Võib-olla sundis liiga tugev konkurents eriala vahetama — õppis ju seal ajal ka Neeme Järvi —, igal juhul kujunes püsivaks kindumus muusikateooriasse. Konservatooriumi lõpetamisele Ada Schnitke klassis (1964. a.) järgnes mõne aja pärast aspirantuur Leningradi Teatri-, Muusika- ja Kinematograafia Instituudis (juhendaja S. Bogojavlenski) ning kandidaaditöö «Arnold Schönbergi stiil ja kompositsioonitehnika» (1971). Vahepealseisse aastasse mahuvad veel edukad kompositsiooniõpingud prof. V. Salmanovi juures konservatooriumis ja heliloojakarjääri algus (1969. aastast HL-i liikmena).

Pärast aspirantuuri lõpetamist 1970. aastal on R. Laul pidevalt õpetanud muusikaanalüüsi erikursust Leningradi konservatooriumis (1983. aastast dotsendina), tegutsenud heliloojana ning jätkanud muusikateoreetilist uurimistööd. Tänapäevaks on valminud doktoriväitekirja, mille sisust annab hea ülevaate «Muusikalistes lehekülgedes» V (Tln., 1988) avaldatud artikkel «Motiiv loogilised funktsioonid arenguprotsessis» (ilmunud ka omaette brošüüri vene keeles). Eesti lugejad tunnevad ka R. Laulu põnevaid kirjutisi P. Hindemithist («Muusikalisi lehekülgi» III, Tln., 1983) ja A. Webernist («Teater. Muusika. Kino», 1982, nr. 4).

WORLD YOUTH CHOIR '89

Stockholmis tegutsev toimekond on teinud lauljate valiku. 120-liikmelisse koori kuuluvad ka 11 eesti noort: Katrin Kern, Örne Roosvee, Riina Joller, Kadri Mitt, Meeli Tamm, Helge Kõrvits, Mikko Oleja, Andrus Kallaste, Tiit Ojaveski, Ranno Linde ja Mihkel Kütson! Õnnel! Nimetatul võtta ühendust Muusikaühingu- ga (telefon 44 39 52).

World Youth Choir '89 piken- das oma tegevust varem avaldatud kuupäevadega võrreldes — nüüd Stockholmis pärast proovi- perioodi Muusika Akadeemias (6.

Edaspidi peaks kaante vahele jõudma Schönbergi-monograafia. R. Laulu helilooming on Eestis tuntud vaid osaliselt. Sümfoonia (1973), mida helilooja ise peab oma elutööks, pole seni kontserdilavale jõudnud (on küll Eri Klasi juhatusel valminud lindistus), seevastu on meil rohkemasti mängitud Puhkpillikvintetti (1970). Põhiliselt ongi R. Laul kirjutanud instrumentaalmuusikat (erand: motett «Gloria» segakoorile, 1973). Nimetagem näiteks trükitis ilmunud «Musica trita» keelpilliorkestrile D. Sosakovi jälestuseks (1976), kolme klaverisonaati, sonaate viiulile ja klaverile ning sooloviilile. R. Laulu heliloomingu suhteliselt vähene levik on tõenäoliselt tingitud esitusraskustest — on ju tema üks järjekindlaid dodekafoonikuid-atonaalsete eesti heliloojate seas. Ent millal nägis ERSO viimati näiteks Schönbergi või Weberni teoseid? Et mõningane üksiküksus «elitaarse», intellektuaalset pingutust nõudva loomingu vastu on meie muusikaelus ikka veel sügavalt juurdunud, võis näiteks tunda ka paari aasta eest Heino Elleri juubeli ajal.

R. Laulu pedagoogitööd tunnevad kõige paremini need eesti muusikateadlased, kel on olnud õnn õppida aspirantuuris tema juhendamisel (Andres Pung ja allakirjutatu). Tema loengud on üles ehitatud väga loogiliselt ja süsteemikindlalt, sisaldavad rohkesti originaalseid ideid ja tähelepanekuid. R. Laul on teoreetik, kes kõiges tugineb muusika kui väljendusvahendi seadusele olemusele, oskab tähtsustada väga peeni väljendusnuansse ja avada nende abil muusika seost reaalse maailmaga. Nii üliõpilastelt nende individuaalsetes analüüsides kui ka aspirantidelt nende kirjatöös nõuab ta eelkõige loogikat ja mõtteselgust, oskust tajuda muusikalise mõtte liikumist ja muusikalise arengu paradoksaalseid vastuloolusi. Tema veendumus, et muusika on suurte ja sügavate nähtuste sümbol, seonduv saksa muusikafilosoofide, eelkõige Ernst Kurthi traditsioonidega, mis on paljuki mõjustanud kogu nõukogude traditsioonilist muusikaanalüüsi teooriat (B. Assafjev, J. Tjulin, L. Mazel, V. Bobrovski). Mitte juhuslikult pole R. Laulu lemmikheliloojaks Viini klassikud, Brahms, R. Strauss, Hindemith ja uue Viini koolkonna heliloojad (eesti muusikast hindab ta aga eriti kõrgelt Arvo Pärti). Tundub, et Rein Laul on praegu väljapaistvaim eest soost muusikateoreetik. Nõukogude Liidus, kelle tööst me võime õigusega uhkust tunda ja kellelt on ka tulevikus palju õppida.

MART HUMAL

08—16. 08) ka kontsert (17. 08) ja plaadistus (18.08). Turnee ajakava —

20. 08 — Moskva
22. 08 — Kopenhaagen
23. 08 — Amsterdam
24. 08 — München
25. 08 — Viin
26. 08 — Genf
27. 08 — Milano
28. 08 — Barcelona
31. 08 — Pariis
1. 09 — London
2. 09 — Antwerpen/Namur

JAZZ

Pühapäeval, 12. märtsil astuti Eesti Jazzi Liit, mis koondab edendab ja esindab džässialast tegevust Eestis. Liidu liikmeiks võivad astuda džässmuusikud, kriitikud, organisatorid ja ka huvilised. Asutamiskoosolekul võeti vastu EJJ põhikirja ja valiti juhatus. Eesti Jazzi Liidu esimees on helilooja Kustas Kikerpuu, aseesimees Tiit Laul.

AVALIK KIRI

EESTI LOOMELIITUDE KULTUURI-

Läheneb 1949. a. massilise küüditamise 40. aastapäev. Ajakirjanduse abil oleme valmistanud enam kui aasta. Mõnda on avalikustatud, hulk pakku verd klaaritud — aga ka juurde tehtud, sest samal ajal, kui keskendutakse detailidele, näitaks ühe või teise kampaania ohvrite arvule, varjutatakse teavikut. 1949. aasta märtsisrajooni oli vaid kõrgpunkt pikaajalises ja läbimõeldud hävitamispoliitikas, mille tagajärjed ohvrid nüüd kõik koos oleme — aparaat, aktiiv ja kannatajad, veteranid ja järelkask.

Kummaline on tõdeda, et kõige enam kergitas saladuslikust meie ränkaskelt mineviku ETA teade 20. märtsist 1988. a.: «Aastail 1954—1960 vastatati eriasumist 27 835 inimest...» Iga teadlikku ikka jõudnud kohalik elaniku teab, et see on vaid terrorijäädme veepealne osa, sest juttu pole eriasumistest surnutest, vangidest, enne ja pärast hukkumistest ning hukatutest, nendest, kes olid sunnitud elama välis- või siseemigratsioonis, tegema nõmedat tööd stalinliku süsteemi ranga rõhumise all.

Samuti on kurb tõdeda, et jälle kord paistab peamine taanduvaid sõnade tegemisele — loendatakse ohvrid ja avaldatakse kaastunnet. Samal ajal laub täielik pimedus nende kohal, kes selle ja teised stalinlikud aktsioonid alqatasid, plaanipäraselt ette valmistasid, läbi viisid ja päevast päeva edasi pingutasid. Ometi, kui palju on seda laadi teenete eest jagatud kõrgeid autasusid, edukat, antud muid hüvitusi! Kuidas mõista, et pealtnäha tauni-

NÕUKOGULE

vad nüüd kõik füüsilist ja vaimset terrorit, kuid ei oie öieti kedagi, kes mäletaks oma rolli selles ja tunnistaks kas või nendelegi, kelle hulgas edasi tegutses, et toimis siis ja siis selle ja selle poolest väärt ning tahaks töepoolest kaasa aidata, et niisugused tragöödiad enam kunagi ei korduks. Vaikimine on harva olnud nõusolek, nendes saatusliku tähtsusega küsimustes üldsegi mitte.

Arvan, et niimoodi külg külje kõrval edasi elada, eri- ja üldistes järjekordades seistes ning ikkagi koos helgemat tulevikku ehitada läheb päev-päevalt raskemaks. Aktiivsed osalejad juulisündmustes on juba mõndagi südamest öelnud ja sel kombel tublisti õhku puhastanud. Ehk oleks parem, kui nüüd ütleksid sõna sekka ka need, kes olid ratsasteks tolles masinavärgis, mille kvaliteedimärgiks on «25. 03. 1949». Tol korral neid leidis, nii heakskiitjaid kui ka kitsas ringis kahetsejaid. Ning peab märkima, et need viimased olid omamoodi lootuskiliks muidu pilkases pimedas ja justkui lõputus õõs. Sest ei meie tavalised surelikud oodanud hirmuga oma järge ainult MINEKU ees, vaid kartsinime ehk niisama paljugi saada haaratuks tolle hirmsa masinavärgi sisse. Küll oli suur kunst tol ajalust elada, töötada ja lörjest ära öelda — süsteem jälgis kõiki, oli vaja jesuidi taipu ja

kindlasti ka õnne, et tavaliseks jääda. Kõige viimases hädas võeti appi isegi lähedased külmad Maal. Noor olles ei osanud mina seda ilalgi oodata meie pisikeses Eestis, kuigi mujal teati mitutki terrorisüsteemi töötavat. Kas oleme oma noori ette valmistanud nende pikaks eluks, sest ei eksi vanasõna — üks iga ja üheksa põlv!

Leningrad on lahti öelnud oma Zdanovitest, ja Suslovitest, tosi küll, sisuliselt alles pärast seda, kui rahvas hakkas vastavat liiki mälestustahvleid seintelt maha kiskuma. Arvan, et see vana ja ikkagi iseseisvalt mõtlev kultuurikeskus on sellest ainult võitnud. Aga meie? Kui palju on siiski nimesilte ja mälestustahvleid, mis otseselt või pisut kaudsemalt on seotud stalinlike repressioonidega! Mõnetki kaasmaalastelt oleksin tahtnud küsida: kuidas nägid MINEKUD teie kui juuresviibinud tunnistaja silmis tegelikult välja? Ja mida mõtlesid ning tundsid need, kes surmavaikusse tardinud kollektiividele hiljem selgitasid tolle suurkampaania justkui üllaid eesmärke ja humanist olemust, tõeses esile 1941. aastal tehtud vigade hoidumist — siis olevat jäetud Eestisse väikesi lapsi, püüdnud ja rasedaid. Need on sõnad, mis ilalgi ei kustu meelt, kuid mida ehk saaks kustutada inimlike sõnadega nende poolt, kes nad millegipärast lendu lasksid.

Arvan, et niisugune samm nõuab vaprust igalt asjaosaliselt. Kuid ma ei usu, et see ei leiaks lõppkokkuvõttes positiivset hinnangut, sest meil siin Soome lahe ääres on eriti põh-

just aru saada, et iga rahvas on ikkagi ise peaosaline oma saatuse kujundamisel. Vaja on täit tätt. Ei me või seda üksi arhiividokumente uurivatele ajaloolastele oodata, kellel näib olevat väga järjepidev kaldumus neid tegelasi vaid kahte lahtirisse kanda. Süsteemi masinavärk poleks olnud kaugetki nii tõhus, kui see poleks suutnud kiiresti hargneda päris alla välja ning kui kohalik tipp poleks olnud töepoolest monoliitne — mõlemad poolused suurelt osalt ehk poliitilise naiivsuse pinnal. Sellest on palju õppida.

Oma tegevusega on Eesti Loomeliitude Kultuurinõukogu rohkem õhku puhastanud kui ehk keegi teine. Kas ei oleks mõtet, et nüüd läheneva kurva juubeli eel avaldaks Kultuurinõukogu taas initsiatiivi, pakkudes asjaosalistele võimalust haavu ka teistest küljest parandada? Vaevalt kuskil mujal on raskem üksteisest tühja pilguga mööda vaadata ja olnud olematuks vaikida kui loomeliitudes, kus mõlemad pooled teineteist hästi tunnevad. Ning vaevalt on peale loomeliitude sobivamaid organisatsioone, mis võiksid anda eeskujuga oma printsiipiale, kuid inimliku suhtumisega nendes, kes tõesti tahavad oma eksisammude koormast vabaneda, ühtlasi hoiatada nooremat põlvkonda elavate näidetega nende ohtude eest, mida kätkeb eneses põhimõtteliselt iga organisatsioon, kui see seab eesmärgiks suurte ülesannete kiire lahendamise vaid ühe tahte ja raudse distsipliini alusel, hoolimata esmat vähemuse, siis kõrvaletoojute seisukohast.

Arvan, et kujunenud olukorras on rääkimine kõigile kergem kui salastamine ja tumm hukkumist, mis on muidugi kauget vanemad kui 1949. aasta märtsisündmused. Asuqem siis sellele teele oma kolleegide sunniviisiliselt esile kiskumata, sest peaprobleem on ikkagi tulevik.

PAUL HÄRMSON

P. S. Honorar palun anda stalinismi ohvrite mälestusmärgi püstitamiseks. Tallinnas, 20. veebruaril 1989

KULTUURI-FONDIS

10. märtsil 1989 toimus EK juhatuses pleenum, kus anti pidulikult kätte EK suur aasta-preemia Mati Hindile ja õnnitleti kümme aastapreemia saanud: Els Roodet, Vaiki Agarmaad, Ali Rza-Kulijevit, Mart Laari, Herbert Lindmäed, Ants Paju, Friedrich Ratast, Heidi Sarapuud, Lembit Sootsi, Hagl Seini. Ülevaate EK tööst 1988. aastal tegi EK juhatus esimehe asetäitja Kalle Liiv. EK uue põhikirja projekti tutvustas Lennart Meri, arutelu osalesid Jaak Kangilaski, Ea Jansen, Juhan Kahk, Sirje Ruutsoo, Jüri Plink, Toivo Toomemets, Kalle Liiv jt. Pärast mitmeid parandusi ja täiendusi kinnitati uus põhikirja, mille kohaselt EK tegevus läheb üle uutele alustele. EK kõrgemaks organiks on 150-liikmeline valijameeste üldkogu, mis esindab ettevõtteid, asutusi ja organisatsioone, kelle loetelu kinnitab juhatus koos revisjonitoimkonnaga, kusjuures valikul lähtutakse nii rahalisest kui ka sisulisest abist EK tegevusele. Ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide esindusnorm määratakse juhatus ja revisjonitoimkonna poolt. Valijameestele antakse mandaat vähemalt kümme päeva enne üldkogu. Igal asutusel on oma delegeeritud valijamehi õigus tagasi kutsuda. Valijameeste volituste aeg on kolm aastat. Valijameeste üldkogu valib kolmeks aastaks 15-liikmelise juhatus, 5-liikmelise revisjonitoimkonna, EK esimehe ja revisjonitoimkonna esimehe. ESIMESE ÜLDKOGU OTUSTATI LXBI VIIA 12. MAIL 1989. A.

SUURTEOS EESTI LOODUSEST

Inimeste silmaringi avardamisel ja maailma tunnetamisel on suure tähtsusega geograafia teaduste pääsamine kooliõpetusse ja lugemislauale. Eesti rahvakoolides hakati maateadust õpetama juba XIX sajandi algul. 1805. a. ilmunud G. G. Marpurgi (1755—1835) õpikus «Weikenne oppe-tusse ning lugemisse Ramat Tarto marahwa kooli laste tarbis» leidub rohke loodusloolise materjali kõrval ka majandusgeograafia sugemeid, sealhulgas kaubalinnade ja rahaühikute käsitlet, mida üha iseseisvaval põlisrahval järjest rohkem tarvis läks. Ka K. E. Bergi 1811. aastal rahvakoolide tarbeks ilmunud «Uus ABD ja Luggemisse Ramat» annab rohkesti teavet Liivi ja Eesti kubermangu kohta. Mõlemad õpikud on võrreldavad huvitava, õpilastele arusaadavate võrdlustega, mis otse kutsuvad lugema. Viimast ei saa küll öelda kooli praeguste faktides üleküllastunud ja kroonukeele geograafiaõpikute kohta. Pole siis ime, et geograafia on õpilastele praegu üks igavamaid aineid. Tugevasti on ahenenud Eestimaa maateaduse õpetamine

— poolteisesajaleheküljelises õpikus hõlmavad suure osa fotod meie õnnelikust tänapäevast. Rahva rõõmuks on kiiresti kasvanud elektrienergia tootmine, maavarade kaevandamine, masinajate metallitööstuse toodang, keemiatööstus ja kalapüük. Hoopiski puudub neis õpikutes loodusvarade ratsionaalse kasutamise ja kaitse probleemistik. Hankida objektiivset teavet koduvebariigi looduses ja majanduses toimuva kohta on aga nii õpilastel kui ka õpetajatel endiselt raske, sest kirjastamise aeglus on teada fakt ja ega meie teadlasedki oma rahvaalgustuslikus tegevuses eriti silma paista.

Otse nukrus poeb hinge, kui võrrelda praegust geograafia-teaduse seisut kodanlikus Eestis saavutatuga ja seda hoogu, millega väikesearvuline eesti harilaskond suutis sajandi esikümnenditel majanduslike võimaluste nappusest hoolimata ennast loodusteadustes teostada. Märkigem siinjuures vaid Teodor Lippmaa geobotaanilisi uuringuid, Edgar Kanti Eesti maastikke ja asustust seostavaid antropoökolo-

gilisi töid, Armin Öpiku aluspõhja kivimite geoloogiat käsitlevaid töid ja August Tammekannu pinnamoe uuringuid. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastusel algas kahekümnendatel aastatel suurealatusliku, kõiki maakondi haarava koguteose «Eesti» väljaandmine, mis valdavas osas ka lõpule viidi. Ilmus rahvusvahelise tunnustuse võitnud monograafia «Tartu», algas mitme maakonna kihelkonnakõidete ja monograafilise uurimuse «Välis-Eesti» koostamine. Palju kavandatud taandus alanud sõja tõttu arhiivianalideks, kuid tehtugi väärrib sügavaimat austust.

Teadusele on iseloomulik internatsionaalsus ja järjepidevus, kuid sõja- ja isikukultuse aastad suutsid siingi loomuliku arengu segi paisata. Paljud meie kõige silmapaistvamad loodusteadlased emigreerisid ja koostöö nendega osutus võimatuks. Palju paguluses ilmunust on jäänud kodumaal tundmatuks. Nimetaksin siinjuures kas või neljakõitel koguteost «Meie maa. Eesti sõnas ja pildis» (Lund, 1955—1957) ja geograafilisi ülevaateid Harju-, Järva-, Viru-, Pärnu-, Saa-

re-, Lääne- ja Võrumaast ning Tartu linnast.

Aastakümnetega sirgus ka kodumaal uus loodusteadlaste põlvkond, kelle silmapaistvamad esindajad on nüüd jõudnud juba pensioniikka. Nende vahetul osavõtul on näinud trükivalgust ülevaateleosed «Eesti järved» (1968), «Eesti metsad» (1974), 11-kõiteline «Eesti NSV floora» (1953—1984), 1981. a. valminud ja 1988. a. ilmunud «Eesti sood» ja paljud teised. Kuid sünteetisva ülevaateni, mis oleks tasemelt, mahult ja ülesannetelt võrreldav omaaegse koguteosega «Eesti», pole seni kahjuks jõutud.

Palju aastaid võeti hoogu, et asuda mitmekõitelise «Eesti geograafia» väljaandmisel. Tänu kirjastusele «Valgus» on see nüüd teoks saamas. Eesti juhtivate loodusteadlaste ja majandusgeograafide poolt koostatud ENE-formaadis värvitrukkis ilmuva kolmekõitelise mammutteose esimene köide peaks suve hakul trükikotta jõudma. Esimeses köites antakse ülevaade kõigist vabariigi looduskomponentidest (pinnamood, pinnakate, meri, jõed, järved, sood, taimestik, mullastik, loomastik jt.) ja ka sellest, kuidas nad on kujunenud ja aastatuhandete jooksul muutunud. Teises köites esitatakse Ees-

ti loodusgeograafilise liigestamise põhimõtted koos põhjaliku ülevaatega kõigist meie loodusvaldkondadest. Kolmandas köites käsitletakse Eesti majanduse, kultuuri, haldusjaotuse, rahvastiku ja asustuse arengut, selles analüüsitakse tootmis- ja mitte-tootmisfääri harustruktuuri ning pagutuse muutusi, iseloomustatakse Eesti NSV osa üleilma majanduses. Põhjalikult käsitletakse ka sotsiaalmajanduslike rajoonide kujunemise teoreetilisi ja rakenduslikke aluseid ning majanduse ja kultuuri nüüdiseisundit ja arenguperspektiive.

Laiale lugejaskonnale mõeldud koguteostest peaks olema tõhus abi üldharidus- ja kõrgkoolide õppetöös ning vabariigi looduse kaitsemisel, majanduse edasiarendamisel ja loodusvarade ratsionaalsel kasutamisel. Alahinnata ei tohiks ka koguteose üldkultuurilist aspekti.

Edaspidi on kavas «Eesti Geograafia» välja anda ka vene ja inglise keeles ning kaalumisel on põhjalike rajoonide (maakondade) loodust ja majandust hõlmavate ülevaadete koostamine.

ANTO RAUKAS, «Eesti Geograafia» toimetusekolleegiumi esimees

ANOMAALIAD ALLINNAS

Detail Satu Aaltoneni objektist «Kasvatus»

tes oli esitletu aga üpris omapärane aistingute ja mõttenihestuste kogum.

«Performance»i üks mõte on selles, et kõigesse, ka asjades-

se, mida inimene ja tema kultuur puudutavad, vormivad, jääb kestma sinna peidetuna inimese draama, tema olemus, tema hing,» ütles Maret Kris-

tal. Ja tõesti, praegu kasutusele, tühja lossi hämarais ruumides oli tunne, et lõhnad ja kajad, varjud ja heistused on maha jätnud siit kunagi lahkunud inimesed, ning kõik on täis nende puudutusi ja jälgi. Siin-seal said valguskehade mängus nähtavaks veest, jääst, klaasist, liivast, kividest, puust, lehtedest ja metallist objektid. Läbi eri ruumide projitseeritavad diapositiivid ja inimkeha liikumine muusikas ning nähtamatute objektidega suhtlemine löid ruumitunnet omal moel. Ruumikunstiks esinejad ise esitletavat nimetasidki. Seejuures tavaolukorrad ja ruum esemetega olid esitatud nõnda, et kultuuri harjumuspärased tähendused kaotasid sisu ning võis osa saada äratundmisest, et vorm laguneb, kuid selles protsessis saavad nähtavaks olemise algjoud ja kätkeb võimalus teistmoodi olemiseks.

«Anomaaliad» ei olnud ainult puhtestestilise esinemine, vaid kindlasti ka omapärane sotsiaalne väljaastumine. Ta

osutas ühelt poolt sellele, et kultuur kui tähenduste süsteem korrastab oletusi, mis maailma jälgivas inimeses sünnivad. Aga teisalt sünnib juurde pidevalt ka süsteemivälist, anomaaliad. Kultuur kui korrastav ja kasvav süsteem ei suuda sugugi alati avada inimese olemust, tema sisemist kordumatut mina. Ta võib suruda selle raamidesse, mis välistavad inimestevahelise sideme, moonutavad seda. «Mõne inimese sisemil on nagu veealune maailm. Akvaariumis laps ei suuda öelda meile midagi, kuigi ta elab, on olemas ning tal on oma sisemine,» selgitas oma objekti «Kasvatus» Satu Aaltonen.

Ajalehtedes oli märgitud, et ängi tekitavat performance'it ei soovitata lastele. Vaatajaid aga jätkuks kogu kuuks, mil «Anomaaliad» esitleti. Kas Allinna fenomen võiks saada ka Tallinna fenomeniks, näitab tulevik. Aga huvitav oleks see ühistöö küllap eestigi vaatajale.

KALLE ARVO

Baltisaksa Kultuuri Seltsis

kuulati ülevaateid baltisakslaste ajaloo- ja kunstiajaloo organisatsioonidest Lääne-Saksamaal ning sidemetest nendega. S. Kivimäe rääkis 1951. a. asutatud Balti Ajaloo Komisjonist. Komisjoni eesmärgid on teaduslikud, tema korraldatud interdisciplinaarsetest konverentsidest Marburgis on ettekannetega osa võtnud ka eestlasi (K. Siilivask, T. Karja-härm, S. Kivimäe). 1988. a. balti ajaloolaste kokkutulekul Göttingenis pidas ettekande J. Kivimäe. Komisjoni esimees 1979. aastast Gert v. Pistohlkors esines aga möödunud aasta lõpul Tallinnas, TA Presidiumi saalis peetud ettekandekoosolekul, mis on lühese esimehe baltlaste avalik esinemine Eestis ja küllap pöördepunktiks edasises koostöös. Nimetatist väärivad komisjoni koostatud väljaanded. Baltimaade ajaloo tegeleb samuti Carl-Schirren-Gesellschaft Lüneburgis, mis annab välja oma aastaraamatut, memuaaride sarja ja korraldab konverentse. Kontakt selle seltsiga on loodud. Kunstiajaloolane K. Kodres kõneles Martin-Carl-Adolf-Böckler-Stiftung'ist, mille eesmärgiks on tegelda baltisaksa kultuuri- ja kunstiajalooaga. Selle on asutanud 1904. a. Tallinnas sündinud arhitekt Erich Böckler. Nende põhiliseks töövormiks on nn. Homburgi kõnelused (Bad Homburgi linnale asub Maini-äärse Frankfurdi lähedal). Osalejad on balti liiduvabariikidest ja ka Soomest, Rootsi, Poolast. Eestist oli esmakordne esineja Villem Raam kes on saanud ka ühingu kõrgeima autasu, medali «Mare Balticum». Nüüdseks on esinenud J. Maiste, A. Hein, R. Raidna ja K. Kodres. Teemasid ei piiritleta, räägitud on B. Notkest, M. Sittowist, kaasaegsest eesti maalikunstist; mõistagi ettekandeid avaldatakse. A. Hein nimetas veel Georg-Dehio-Gesellschaft'i töstes eriti esile selle koostatud baltisaksa kunstnike leksikoni. Baltisaksa Kultuuri Seltsile on saabunud juba esimesed annetused, sh. C. Aschenbrenneri magistritöö Saksamaa LV-st, mis käsitleb okupatsiooni-aega Eestis. Kunstnik Vaiksoo kevandite hulgas valis selts endale emblemi, mille motiiviks on kadakas sümboliseerimas viisadust, elujõudu ja püsijäämist.

Järgmine koosolek toimub 23. märtsil TA raamatukogu ruumides. Siis räägib Toomas Help keelekõnnetest.

AGNES VILJUS

REPLIK

Tutvunud ajakirjas «Ekraan» nr. 2, 1989 (lk. 6–7) minu intervjuuna väljapakutud materjaliga filmi «Varastatud kohtumine» kohta, tundsin sügavat nõrdimust ja häbi.

Palun mind rehabiliteerida: Rene Rekand pole mind intervjuerinud. «Tallinnfilm» reklaamitoimetajana kasutas ta minu poolt Üleliidulisele Kinematograafia Komiteele ettevalmistatud filmi ja autorite taotlusi tutvustavaid venekeelseid materjale. Kuid R. Rekand oskamatult neid adekvaatselt eesti keelde ümber panna on kaasa toonud väljendite kohmakuse, mõtete ebapärsuse, kohati aga mõjub tekst täieliku absurdsina, mille mõtet on võimatu taibata. R. Rekand enda lisatud väljendid («magavale kassile jooksis hiir suhu», «film... jälgis aeglus-bus (!) noorukite iseloomude kujunemist» ja paljud muud) mõjuvad pehmetel delid kohutult. Lisaks eelõeldule tekitab nõrdimust oskamatust vaataja filmi kohtumiseks ette valmistada. Miks peab vaataja röövima avastusroõmu ja kogu sisu reklaamiajakirjas ette ära jutustama? Ka paneb imestama, et R. Rekand reklaamib filmi ikka veel kaheserialisena, kuigi juba pool aastat tagasi oli teada, et autori te soovi kohaselt valmib film ühes seerias.

LEIDA LAIUS, mänqufilm
«Varastatud kohtumine», režissöör-lavastaja

10. märtsil 1989. a.

ESTICA

Valimiku Jaan Kaplinski viimastest luuleraamatutest avaldas Rootsi kirjastus «Fripres». Kogu-miku on tõlkinud rootsi keelde Ivo Iiste ja Birnitta Göransson ja kannab pealkirja «See-same meri meis kõigis».

6. märtsil anti Kinomajas kätte auhinnad filmikirjutiste võistluse laureaatidele. Au-hinnad andis üle žürii liik-med, Kinoliidu loominguise töö sekretär Jaan Ruus ja T.M.K filmiosakonna toimetaja Sulev Teinmaa.

Pildil auhinnotööde au-torid (vasakult): Aivar Kull, Rein Kruus, Herbert Selg-laid, Aare Ermel, Jüri Kald-maa ja Paavo Põldmäe. Fotolt puuduvad Hans H. Luik ja Peeter Torop.

ARNOLD RAMMO foto

Raamatukogud ja IME

Eesti Raamatukoguhooldajate Ühingu korraldab 1989. a. seminari teemaks «Raamatukogud ja IME», millest palutakse kõigil huvilistel, sõltumata töökohast või kuulumisest ühingu, aktiivselt osa võtta.

Seminaride eesmärk on teoreetiliselt läbi töötada meie raamatukogu- ja infoteaduse arendamise suuna ja vahendid käesoleval etapil, luua alus Eesti raamatukogu- ja infoteaduse arengukontseptsiooni ja raamatukoguseaduse koostamiseks.

Tsükkel on kavandatud järgmiselt: märtsist kuni maini kolm ühepäevast seminari, mis toimuksid Tallinnas ja Tartus, augustis üks kolmepäevane seminar Lahemaal. Kevadseminaride teemad:

märtsis — «Raamatukogud ja infoorganid tänapäeva Eestis ning IME kontseptsioon» (s. o. olukord täna; meie rahvamajanduse kui terviku arendamise põhimõtted, raamatukogude ja infoorganite koost ja roll selles),

aprillis — «Raamatukogude ja infoorganite arendamise mehhanismid» (kultuuri- ja info-politika, majanduslikud, õiguslikud, tehnilised j.m. vahendid),

mais — «Eesti raamatukogude ja infoorganite ideaal-mudelid» (vaba unistamine).

Augustiseminar teeb kokkuvõtte kevadest räägitust, arendab seda edasi, visandab realistliku arengute. Pärast seda lõpetavad oma töö seminaride kontseptsiooni- ja seadustööruhmad.

Huvilisi palutakse aktiivselt osaleda ka seminaride ettevalmistamises: esitada oma ettepanekud kogu tsükli ülesehituse kohta, käsitletavate teemade ja esinejate suhtes, sh. oma ettekan-de pealkiri, sisukokkuvõtte, kestus ja aeg allpoolmärgitud telefonidel või aadressil.

Kõigi seminaride ettekannete teesid publitseeritakse (honorarita) kogumikus, mis ilmub Lahemaal seminaride alguseks. Seepärast palutakse esitada teesid, mitte üle 1,5–2 lk., kahes eksemplaris, trükitud rea-vahega 2, hiljemalt 1. maiks 1989. a. allpoolmärgitud aadressil. Võimaluse piires tuleks kevadseminaride asinajatel valmistada ka ise oma ettekannete teese vähemalt paarikümnes eksemplaris kuulajatele jagamiseks, valmistada kiled oma ettekannete illustreerimiseks valgustatavil ja muul moel hoolitseda kuulajate eest.

Toimkond: Toomas Etker, Eesti Informatsiooni Instituudi teadusdirektor, telefon 43 81 02, Oove Korjus, Eesti Rahvusraamatukogu teadusdirektor, telefon 44 54 21, Lauri Lepik, Eesti Raamatukoguhooldajate Ühingu aseesimees, telefon 44 05 21.

Postiaadress: 200 001 Tallinn, Hobujäama 8, III, T. Etker.

Märtsiseminar toimub 29. 03. 1989. a. algusega kell 11 TPedl Raamatukogu konverentsisaalis Tallinnas, Narva mnt 29.

Uus

raamatuksjon

Raamatuhuvilised, kas te soovite täiendada oma kogust «Noor-Eesti» albumite, Andres Saali põnevate ajalooliste romaaniide (valitud kirjatööde kogu kuues raamatus 1926–1929), «Eesti biograafilise leksikoni» (1926–1929), Fr. Tuulase ja M. Metsanurga autogrammidega raamatute, vanade kalendrite ja õpikutega?

Kõik need tulevad enampakumisele suurel raamatukogus, mis toimub 28. mail kell 12 «Eesti Projekti» saalis, Lenini pst. 8.

Veel võetakse oksjonile vanu ja huvitavaid raamatuid aadressil Tallinn, Narva mnt. 5 II korrus, Eesti NSV Raamatuhin-gu Tallinna organisatsioon, Helmi Kurba või Ülle Villo (info telefonidel 43 37 78 ja 43 76 46) kuni 1. aprillini 1989. a. KASU-TAGE VOIMALUST! TINGIMUSED ERAKORDELT SOODSAD. Oma-nik saab oksjonil pakutava sum-ma, millest arvestatakse maha ainult 15%. Alghinna määrami-seks on aga moodustatud auto-riteetne žürii.

Kiirustage, sest oksjonile võet-akse ainult 120 huvitavat kuni 1940. aastani või vältimaal trükitud eestikeelset raamatut.

ERU TALLINNA ORGANISATSIOONI JUHATUS

KAJA

olid enamuses meie maale ja rahvale võõrad mehed, siis tsiviil-volinikud olid mehed meie endi hulgast. Usun, et «Sirp ja Vasar» seda ka teeb.

Ma ei sea kahtluse alla ühtegi E. Laasi toodud arvu. Selleks pole mul alust. Kuid mind häirib mõnevõrra autori enesekindlus Boris Kumi ettekande tõuses osas. Seni, kui tema esitatud andmeid pole kontrollitud teiste usaldusväärsuse allikate kaudu (NSVL Julgeolekukomitee arhiiv, NLKP Keskkomitee arhiiv, Kaitse-ministeeriumi arhiiv, Teedemi-nisteeriumi arhiiv, kohalike par-tei- ja nõukogude organite dok-umendid), ei saa autori toodud andmeid võtta lõpliku tõena. On objektiivne reaalsus, et stalinlik hävitusmasin oli ülimalt salakaval ka oma töö tulemuste arves-tamisel ja hindamisel. Tahaks loota, et meie ajaloolased üldsu-se ja vabariigi juhtorganite tuet-susel juba lähitulevikus toovad lõpliku selguse selle eesti rah-va ajaloo traagilises perioodis.

Evald Laasile pakub arvulisi täpsustusi Arno Susi, kes kirjutab: «Olen huvi ja lugupidami-sega lugenud Teie kirjutisi nii eesti ohvitseride saatusest 1940. —41. aastal ja ka artiklit «Veel lünkadest», mis ilmus 17. veebruari «Sirbis ja Vasaras». Artik-lis käsitletuga seotult on kirju-ajal isiklike tähelepanekute põhjal kaalutlusi, mis seavad kahtluse alla Boris Kumi aru-ande arvude õigsuse. Selle aru-ande järgi küüditati Tallinnast ja Harjumaalt ühtekokku 2882 inimest.» Kirjutaja märgib, et Tallinnast küüditatuid pidi ole-ma märksa rohkem ja esitab selle kohta oma arvestused. Kir-ja andsime edasisteks täpsustus-teks Evald Laasile edasi, samu-li täpsustused artiklis nimetatud Patraki kohta, mida pakub luge-ja L. B. Tallinnast.

Tööveteran Vassili Kompus (ja nagu ta kirjutab, väljendab kiri tema seltsimeestegi arvamust) räägib hämmastusest, mida põh-justas Boriss Moronovi interv-juu Kalinini-nimelise tehase aja-lehes (peatus sellel oma «Hei-keseisudes» Teet Kallas — SV nr. 8). Vassili Kompus teeb kokku-võtte: «Kaua aega rakendasime majanduses ja selle juhtimises rohkem jõudu kui mõistust. Kuid mõistus peab võitma, teist teed ei ole. Peab arvestama, et usal-duse tagasivõitmiseks on hil-jem tööd ja tegemist süle ja seljaga. Perestroika ei saa pea-tuma jääda, see oleks katastroo-f. Selle vastaste eesmärk on võtta inimestelt jälle mõlemis-voime ja tegutsesimata. Nend-dega ei saa ühes liivakassis mändida, mängureeglid on sta-linistide ja Brežnevi aja stag-nantide aegsed. Kas tõesti se-da ei nähta või ei saada aru? Lollust on olnud niigi liialt palju! Kõike seda näha, mida-

Näitusmüük Eesti Rahva Muuseumis

materiaalsest toetusest. Korda-lainuks võib lugeda eelmisel aastal korraldatud kahte oksjonit ja jõulumüüki.

Seoses Evald Laasi artikliga «Veel lünkadest» (SV nr. 7 1988. a.) kirjutatakse toimetusele ajaliku kirja erualampolkovnik V. K. Ta tunnistas, et selleks ajendasid teda isiklikud kogemu-sed töös julgeolekuohvitserina 1962–1986. Ta märgib, et tema teenistus moodus kaugel Eestist, kus veedab nüüd pensionipõlve. Polnud tema ajal ka küüditamisi, kuid: «On jäänud isiklik kogemu-s ja vanemate teenistuskas-laste mälestused.» (Honorari palub autor kanda Eesti Rahva Muuseumi fondi.)

Loeme:

««Sirp ja Vasar» on tänuvää-r-selt valgustanud küüditamise te-gelikkust Eestis. See töö tuleks aga lõpule viia. Nüüd, mil küü-ditamine on hukka mõistetud üldriiklikul tasandil, peaks see olema võimalik. «Sirbi ja Vasa-ra» toimetuse initsiatiivil peaks taotsema, et EKP Keskkomitee teeks neis küsimustes ametliku järelepärimise NSV Liidu Riikli-kule Julgeolekukomiteele. Viima-se arhiivides säilivad kõik Boris Kumi ettekanded oma otseste-le ülemustele, sealhulgas ka deta-ilised arvamused küüditatute kohta. Tean oma kogemustest, et need ettekanded ei pea sugugi ühtima EKP tollaegsetele juhti-dele esitatutega. Põhuseks voi-vad olla hilisemad täpsustused, samuti sihilik pettus. Viimast ka-sutasiid julgeolekuorganid oma ettekannetes parteiorganitele kohtadel isegi stagnaategadel, miks siis mitte stalinlikul perioo-dil. Võimalik, et üleliidulises ar-hiivis peitub ka kohalikul Moskva emissaride raportidel, mis aitaksid detaile täpsustada. Ei usaldanud ju Moskva sugugi kohapealseid julgeolekumehi, neid ja nende esitatud ettekan-deid kontrolliti reeglina mitme eri kanali kaudu. Liialtigi nii «tähtsas» küsimuses nagu küüdi-tamine. Usun, et praegu peaks ole-ma võimalik kas või NLKP Keskkomitee kaudu taotleda to-leaegse vabariigi julgeolekumi-nistri ettekannete avalikustamist või siis vähemalt arvude võrdle-mist selles eesti rahvale nii täht-sas küsimuses.

Mõni sõna ka küüditatute ni-mekirjadest. Nii palju kui mulle teada, olid julgeolekuorganite käsutuses küllalt detailised nime-kirjad. Olen veendunud, et need on vastavas ametikondlikus ar-hiivis säilinud. Kas Tallinnas või Moskva keskarhiivis, ei oska öelda. Pigem siiski Tallinnas. Usun, et valitsuse tasandil saaks taotleda küüditatute nimekirjade koostamist ja avaldamist julge-olekuorganite endi poolt. Arvan ka, et see võiks olla tänaste tše-kestide moraalne kohus oma eel-käijate saatustlike eksimuste ja kuritegude heastamisel. Usun, et ENSV Riiklikul Julgeolekukomi-teele on selleks piisavalt kvalifit-seeritud kaadrit. Selliste dok-u-mentide koostamine ei ole ala-loolaste ega rahva ülesanne. Ru-vitav oleks teada, kuidas suhtub minu ettepanekusse vabariigi julgeolekukomitee parteiorgani-satsioon.

Ja veel. Evald Laasi oma väga kõrgele erialasel tasemel kirjutatud artiklis väidab, et nn. tsiviil-volinikest on teada ainult Arnold Meri ja Aleksei Müürisepp. See väide võiks olla tõsine vaid siis, kui väita, et rohkemalt pole liht-salt veel aega olnud välja selgi-tada. On ju päris selge, et kõigi nn. tsiviilvolinike nimes peitu-vad EKP arhiivis nii Keskkomi-tee dokumentides kui ka ilmselt leidub neile viited EK(b)P lin-na- ja rajoonikomiteede büroode istungite protokollides. Need ni-med oleks vaja avaldada. Seda enam, et kui julgeolekuvolinikud

14. aprillil saab Eesti Rahva Muuseum kaheksakümneaasta-seks. Selle aja jooksul on olnud nii halvemaid kui paremaid aegu. Nende aastakümnete sisse mahuvad muuseumi entusiastlik loomine ja Raadi-aastad, mil muuseum sai tuntuks mitte ainult Eestis, vaid ka kaugel väl-jaspool kodumaa piire. Üle poole oma eksisteerimisajast on aga muuseum asunud kitsastes ruu-mides Veski tänavas Tartus ning alles viimastel aastatel on tekki-nud lootus taastada loss Tartu-Raadi ja seal püsiekspositsioon avada.

Suur abi on muuseumile ol-nud rahva nii moraalsete kui ka

Nüüd korraldab muuseum en-ne oma sünnipäeva 12. aprillil samuti näitusmüügi. Ootame sa-masugust mõistmist ja toetust nagu eelmistelgi üritustel. Ees-ti Rahva Muuseumi heaks müü-gile toodavad käsitöösmeid ootame Tartus. Veski t. 32, tuba nr. 79 (tel. 342 79). Nädal aega enne müügipäeva on võimalik vaadata näitust annetest.

Oma juubelit tähistab muuseum teaduskonverentsiga 13.–14. ap-rillil. 12. aprillil toimub ka muu-seumi lipu õnnistamine, mille kohta tulevikus ka lähemat in-formatsiooni anname.

EESTI RAHVA MUUSEUM

ÕNNITLEME!

EINO PILLIKSE,
teenekas kodu-uurija.
Saab 20. märtsil
75-aastaseks.

GEORG VETING,
RAM-1 asutajaliige ning
kauaaegne laulja, Eesti
NSV teeneline kultuuri-
tegelane. Saab
22. märtsil 70-aastaseks.

OLGA BRUNS,
arhitekt.
Saab 19. märtsil
60-aastaseks.

PEETER JORGENS,
«Ugala» näitleja,
Eesti NSV teeneline
kunstnik. Sai 10. märtsil
50-aastaseks.

HELVE KELLER,
TRA Draamateatri
jumestusala juhataja.
Sai 15. märtsil
50-aastaseks.

ELLE PASS,
Paide Keskraamatu-
kogu vanemraamatu-
kohuhooldaja.
Sai 15. märtsil
50-aastaseks.

MILVI KÕNNUSAAR,
RAT «Estonia» oma-
aegne balletitantsija.
Saab 18. märtsil
50-aastaseks.

KIRJANIKE MAJA, Harju 1

Laup., 18. III kl. 18 Ukraina
Kultuuri Seitsi korraldusel «Ta-
rass Sevtsenko 175», õhtu ukrai-
na ja eesti keeles; neljap., 30. III
kl. 19 Kohtumissohtu väliseesti
kirjanike Helga ja Enn Nõuga
(Uppsala).

RAT «ESTONIA»

Reedel, 17. III kl. 19 «Figaro
palm»; laup., 18. III kl. 19 «Rai-
monda»; pühap., 19. III kl. 12
«Pipi Pikksukk»; esmasp., 20. III
kl. 19 «Pähklipureja»; kolmap.,
22. III kl. 19 «Maskiball»; neljap.,
23. III kl. 19 «Giselle»; laup., 25.
III kl. 19 planeeritud esietendus
«Viitludaja katusel»; pühap., 26.
III kl. 12 «Giselle»; kl. 19 «Viit-
ludaja katusel».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAMATEATER

Reedel, 17. III kl. 19 «Teekond
Mekasse» (reserveeritud), kl. 19
«Haigete laste vanemad» (välke-
ses saalis, reserveeritud); reedel,
18. III kl. 19 «Teekond Mekasse»;
pühap., 19. III kl. 12 «Pilvede
värvid»; kl. 19 «Rita koolitus»;
kolmap., 22. III kl. 19 «Teekond
Mekasse» (reserveeritud), kl. 19
«Duett ühele» (välkese saalis);
kl. 19 «Norman Vallutaja» (Haap-
salu kultuurimajas); neljap., 23.
III kl. 19 «Palkon»; reedel, 24.
III kl. 19 «Palkon»; pühap., 26.
kl. 12 «Mary Poppins»; kl. 17
«Rita koolitus» (Tõnu Aava juu-
belietendus).

ENSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 17. III kl. 19 «Toatüd-
rukud» (välkese saalis), kl. 19
«Skangpoomijad» (Pärnu «End-
las», kl. 19 näitlejatund: «Tumm
teener» (Pärnu «Endla» välke-
ses saalis); laup., 18. III kl. 12
reserveeritud etendus (suures
saalis); kl. 19 «Tango» (välkese
saalis); esmasp., 20. III kl. 19
«Preili Julie» (välkese saalis);
kl. 19 «Skangpoomijad» (Tamsa-
lu km-s, kehtivad 15. veebr. os-
tunud piletid); teisp., 21. III kl. 19
«Tühivaim» (välkese saalis);
kl. 20 «Preili Julie» (Vinni NST
klubis); kolmap., 22. III kl. 19
«Tango» (välkese saalis); kl. 19
«Meistrikläss» (suures saalis);
neljap., 23. III kl. 19 «Päike ja
mina» (välkese saalis); kl. 19
«Kuning Herman Esimene» (suu-
res saalis); reedel, 24. III kl. 19
«Maarjamaa» (välkese saalis).

«VANALINNA STUUDIO»

Reedel, 17. III kl. 19 «Kontra-
bass», kl. 19 «Selge-Sompus-Tuu-
line» (reserveeritud etendus Vene
Draamateatri); laup., 18. III
kl. 12 «Kontrabass»; kl. 19
«Revident»; pühap., 19. III kl. 12
ja 19 «Mäng lossis»; teisp., 21.
III kl. 19 «Emigrandid» (Drama-
teatri välkese saalis); reedel,
24. III kl. 19 «Kena naine lille-
ga»; laup., 25. III kl. 19 «Välke-
nall välkese saalis» (E. Baskini
humorilõhetu); kl. 19 «Kontra-
bass» (Riiklikus Nukuteatris);
pühap., 26. III kl. 12 ja 19 «Sel-
ge-Sompus-Tuuline»; esmasp.,
27. III kl. 19 «Revident» (J.
Tombi nim. Kultuuripalees);
kl. 19 «Emigrandid» (Pärnu

PARANDAME VIGU

Eelmises SV-s 13. lk-l ilmunud
sonumi õige pealkiri peab ole-
ma: «Asutatud EÜS «Valjesto»
Taastav Kogu».

«Endias»; teisp., 28. III kl. 19
«Hapu vein ja sinihape» (J. Tom-
bi nim. Kultuuripalees); kol-
map., 29. III kl. 19 «Emigran-
did» (Riiklikus Nukuteatris).

ENSV RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 18. III kl. 12 «Lumehel-
bekese kool»; kl. 19 «Ninasar-
vik» (esietendus täiskasvanuile);
pühap., 19. III kl. 12 «Meie ma-
jas»; kl. 17 «Okasroosike»; es-
masp., 20. III kl. 19 «Toome hel-
bed» (täiskasvanuile); neljap.,
23. III kl. 11 «Päikesejänku»;
reedel, 24. III kl. 11 «Tuhkatrui-
nu».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 17. III
kl. 19 «Sugar» ehk «Džässis ai-
nult tüdrukud»; laup., 18. III kl.
12 «Bambi»; kl. 19 «Tagahoovis»;
pühap., 19. III kl. 12 «Hansuke
ja Greteke»; kl. 19 «Sugar» ehk
«Džässis ainult tüdrukud»; es-
masp., 20. III kl. 19 «Maria
Stuart»; teisp., 21. III kl. 18
«Bambi»; kolmap., 22. III kl. 19
«Aeg tulla, aeg minna»; neljap.,
23. III kl. 19 «Giselle»; reedel,
24. III kl. 19 «Sugar» ehk «Džäs-
sis ainult tüdrukud»; laup.,
25. III kl. 19 «Väikese vallama-
ja»; pühap., 26. III kl. 12 «Miki-
Hiir tondilossis», kl. 19 «Tormi-
de rand».

KONTSERDISAALIS: pühap.,
19. III kl. 1930 «Tõeline Lääs»,
kl. 2030 «Kas teda hoida saab»
(keldrisaalis); reedel, 24. III kl.
1930 «Lõks».

KOLALISETENDUSED: esmasp.,
20. III kl. 19 «Mälu» (Eesti
Draamateatri); teisp., 21. III
kl. 20 «Lõks» (Läsa km-s); ree-
del, 24. III kl. 19 «Mõrased»
(Pärnu «Endlas»).

TEATER «ENDLA»

Laup., 18. III kl. 19 «Vaheli-
ku vapustused»; pühap., 19. III
kl. 18 «Saturnuse lapsed» (Võru
«Kandles»); esmasp., 20. III kl.
19 «Saturnuse lapsed»; teisp.,
21. III kl. 19 «Aed»; kolmap.,
22. III kl. 19 «Vaheliku vapus-
tused»; neljap., 23. III kl. 19
«Uiguvi mõlder».

VILJANDI DRAMATEATER «UGALA»

Laup., 18. III kl. 19 «Becket
ehk Jumala au» (plan. esiet.);
pühap., 19. III kl. 19 «Becket
ehk Jumala au»; esmasp., 20. III
kl. 19 «Seitse venda», kl. 15 ja
18 «Sinder-Vinder» (RAT «Vane-
muise» ks-s); teisp., 21. III kl.
19 «Becket ehk Jumala au»; kol-
map., 22. III kl. 19 «Iha jalakate
all»; neljap., 23. III kl. 19
«Röövlitütar Ronja»; kl. 17
«Greenfingersi saladus» (Türi
km-s).

RAKVERE TEATER

Pühap., 19. III kl. 12 «Enese-
tapja», kl. 12 «Üks lugu armas-
tusest» (Rakvere kfn. välkese
saalis); esmasp., 20. III kl. 14
«Kunksmoor»; kl. 19 «Koduvõ-
rad» (Vene Draamateatri); tei-
sip., 21. III kl. 19 «Enesetapja».

ESTICA

■ Viiniuses ilmus möödu-
nud aasta lõpus kirjastuse «Pe-
riodika» väljaandes esmakord-
selt tõlkealmanahh «Atodangos»
(«Lademed»). Trükiarv on 20 000.
«Atodangos» veergudel kavat-
setakse välja anda maailma eri
rahvaste kirjanike loomingut:
klassikalistest kuni uusimani.
Siin näevad päevavalgust teosed,
mis mahu pärast jäävad välja
nii kirjastuste plaanidest kui ka
ajakirjandusest: jutustused, no-
vellid, esseed, luule, ilukirjan-
dusliku tööle aktuaalsuste aru-
telu. Esimeses numbris ilmus M.
Bulgakovi, A. Ahmetova, J. Bart-
hi, T. S. Elioti, F. Kafka jt. au-
torite kõrval Rein Saluri novell
«5.3.53», mille leedundus Danu-

té Sirijos Giraitė. 1988. a. lee-
dundus D. Sirijos-Giraitė veel R.
Saluri «Mineku» (leedu) k. «Kaks
viimast tundi», lavastati edu-
kalt Šiauliai draamateatri laval.
Rein Raua «Mintzauruse» ning
Enn Vetemaa «Nukumängu». Vi-
imaste peatset ilumist vaataja
ette on oodata Kaunase ja Šiau-
liai teatrites.

■ Mullu Jerevani ülikooli kir-
jastusel ilmunud venekeelne ko-
gumik «Tšernõševski ja Nõukogu-
de Liidu rahvaste kirjandus»
sisaldab ka Sergei Issakovi arti-
klist «Vene revolutsiooniliste de-
mokraatide pärandi retseptioon
Eestis XIX sajandi lõpul ja XX
sajandi algul».

(«Estonias»); kolmap., 22. III kl.
1930 «Üks lugu armastusest»
(Jõhvi «Oktoobris»); neljap., 23.
III kl. 15 «Kunksmoor» (Kiviõli
kombinaadi klubis).

TALLINNA LINNAHALL

KONTSERDISAALIS: reedel,
17. III kl. 1930, laup., 18. III
kl. 1930, pühap., 19. III kl. 1930
esineb ansambel «Elektrokliib»
(Moskva).

VÄIKESES SAALIS: pühap.,
19. III kl. 19, esmasp., 20. III kl.
19 ajaviitekava «Retrospekt kanka-
nini»; kolmap., 22. III kl. 18,
neljap., 23. III kl. 18 Tarmo Pih-
lapi õhtu «Laulud ja aastad». Kaas-
tegevad Angela Kaasik, Kadri
Kask, Alia Kõrge, Terje Lillimägi,
Vladimir Krieger, Priit Pihlap,
Riho Lilje, Paul Kikerpuu.

ENSV RIIKLIK FILHARMONIA

«ESTONIA» KONTSERDISAAL,
pühap., 19. III kl. 1930 esineb
Vancouveri kammerkoor (Kana-
da), dirigent John Washburn, ka-
vas Bach, Brahms, Debussy, Bern-
stein, Lauro jt.; esmasp., 20. III
kl. 1930 esineb kammerorkester
«Vox Artis» (Soomes), solist Er-
ki Rautio (tsello), dirigent Heik-
ki Rautosalo; neljap., 23. III kl.
1930 klaverimuusika õhtu, esi-
neb Toivo Nahkur, kavas Schu-
bert, Chopin.

RAEKOJA SAAL: reedel, 17. III
kl. 1930 esinevad Laine Musta-
saar (metosopran) ja Taisto
Noor (bariton), kavas Schuman-
ni vokaalsüklid «Naise elu ja
armastus» ja «Poedi armastus»;
reedel, 24. III kl. 1930 esineb
Tallinna Saksofonikvintett, solist
Tiit Levald (sopran).

MATKAMAJA: laup., 18. III kl.
16 Eesti XIX saj. kunstimuusi-
kaharrastustest, kaasstegev
Tiit Levald (sopran), Tiit
Heinsalu (viul), Jaan Oun (flööt),
Toivo Peaske (klaver), ansambel
«Üks Lust», puhkoilukvintett
«Estobras», Andres Ots, vestleb
Ülle Himma.

NIGULISTE: laup., 18. III kl.
1130 muuseumi muusikatund,
esineb Tiit Kiik (orel), kaasstegev
Avo Ots (trompet) (reserveerit-
ud); kolmap., 22. III kl. 19
esinevad Virgilijus Noreika (te-
nor) ja Leonidas Melnikas (orel)
(Vilnius).

TRÜ AULA: esmasp., 20. III kl.
19 esineb Vancouveri kammer-
koor (Kanada); neljap., 23. III kl.
19 esinevad Urve Tauts (metso-
sopran), Samuel Saulus (flööt) ja
ansambel «Barocco Rieveliensens».

RAT «VANEMUISE» KONTSER-
DISAAL: teisp., 21. III kl. 1930
esinevad Virgilijus Noreika (te-
nor) ja Leonidas Melnikas (orel)
(Vilnius).

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

TEATRI- JA MUUSIKAMUU-
SEUMIS: laup., 18. III kl. 17 V
konserv. sarjast «Eesti muusika».
Esinevad Tõnu Jõesaar (tsello),
Liljan Jõesaar (klaver) ja TRK
keelpillikvartett koosseisus Ur-
mas Vulp, Toomas Nestor, And-
rus Järvi, Teet Järvi, Kavas Jü-
ri Tamverk.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS:
pühap., 19. III kl. 12 Konservato-
oriumi üliõpilaskontsert. Esi-
neb Valdo Subi (viul), klaveril
Tiina Kärblane, Kavas Bach,
Beethoven, Kreisler, Ravel.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

TEATRI- JA MUUSIKAMUU-
SEUMIS: pühap., 19. III kl. 1630

esinevad TMKK klaveriansamb-
lid.

HUUMORIOHENDUS «AARA»

Reedel, 17. III kl. 19 kuplee-
ansambli «Talong» show-prog-
ramm «Hall-buli-lei» (Sütiste tee
21); laup., 18. III kl. 12 laste-
programm «Tädi Lia jutud» (Sü-
tiste tee 21), kl. 15 ja 18 ans.
«Ukulele» lorilaulude ja anek-
dootide parlevu (Elva EPT klubi-
s), kl. 16 Moskva humoristide
venekeelne kava «Naer pole pa-
tuasi» (Narva Oktoobri-nim.
km-s), kl. 2030 (Kiviõli km-s);
pühap., 19. III kl. 17 ja 20 «Uku-
lele» (Märjamaa km-s), kl. 17
«Talong» (Jõgeva km-s) ja kl. 21
(Sadala km-s), kl. 12 «Naer pole
patuasi» (Paide km-s), kl. 16
(Kehra Tseelloosikombinaadi
klubis) ja kl. 20 (Tapa km-s);
esmasp., 20. III kl. 19 «Naer po-
le patuasi» (Rakvere Teatris), kl.
20 «Talong» («Edasi» kolh. klubi-
s, kehtivad ka 5. märtsi pääs-
med); teisp., 21. III kl. 18 ja 21
«Talong» (Vändra km-s, kehti-
vad ka 31. jaan. pääsmed); kol-
map., 22. III kl. 1930 «Ukulele»
(Sütiste tee 21), kl. 20 «Talong»
(Sütiste kolh. klubis); neljap.,
23. III kl. 18 ja 21 «Uku-
lele» («Vanemuise» kontserdi-
saalis).

Piletid Tallinna etendustele
müügil vanalinna kassas ja tund
enne etenduste algust Sütiste
tee 21.

Info telefonidel 68 24 78 ja
52 19 12.

TALLINNA LOOMAAED
Avatud iga päev kella 10–17.
Loomaaed asub Paldiski mnt.
145 (trollid nr-d 6, 7 ja 8, Zoo
peatas). Eksamiskoonide tellimine
tel. 59 98 55.

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS
(Weizenbergi tn. 37) on vaadata
püsiekspositsioon «Eesti kunst»
ja näitus «100 aastat Jaan Grün-
bergi sünnist».

KUNSTIHOONES (Võidu väljak
8) Tallinna kunstnike tööde ke-
vadnäitus (skulptuur, graafika,
akvarell).

KUNSTISALONGIS (Võidu väl-
jak 6) Matti Variku juubelinäi-
tus ja Kersti Rattuse tööde näi-
tus 19. märtsil viimast päeva;
23. skp. avatakse Paul Luhteni
juubelinäitus.

DRAAKONI GALERIIIS (Pikk tn.
18) Karl Burmani tööde näitus-
müük.

TEATRI- JA MUUSIKAMUU-
SEUMIS (Müürijahe tn. 12) on
näitus «Erna Villmer 100».

TARBEEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai
tn. 17) näitus «Tool on tool».

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn.
17) on vaadata püsiekspositsioon
«Tallinn XVIII ja XIX sajandil»
ja näitus «Etnograafilised
mänguasjad» ning «Fajanss ja
portselan» (Linnamuuseumi ko-
gudest).

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn.
4/6) püsinäitus «Kaamera ees ja
taga» ja Lahti Kunsttööstuskooli
fotoeriala üliõpilaste tööde näi-
tus.

KIEK IN DE KOKIS (Nõukogu-
de tn. 1) «Rahvafotostudio TFK
'88»; Clas-Olav Slotte ja Esa Me-
lämetä (Soomes) fotode näitus
ja Margus Lindmetä fotorepor-
taaz «Me pole süüdi».

ENSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee Segakoor

kuulub välja

KONKURSI

uute lauljate vastuvõtmiseks kõikidesse häälerühmadesse.

Konkurss toimub 28. aprillil kell 15

vanas raadiomajas, Kreutzwaldi 14.

Avaldused esitada 15. aprilliks koori peadirigendile

aadressil

Tallinn 200 100, Lomonosovi 21.

OLLE SISA,

Tallinna Muusikakesk-
kooli klaveriosakonna
juhataja, vanemõpetaja.
Saab 20. märtsil
50-aastaseks.

ENSV Teraviljasaaduste Mi-
nisteerium kuulutab välja
konkursi ministriummi em-
leemi kavandi saamiseks.

Preemiad:

I koht — 400 rbl.

II koht — 200 rbl.

III koht — 100 rbl.

Tööd palume esitada Konst-
ruerimise ja Tehnoloogia
Büroo reklaamisektoris Tall-
inn 200 100, Pioneeri t. 20,
17. aprilliks k. a.
Info telefonidel 45 36 73;
45 14 43.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Ku-
ninga tn. 6) Tallinna Linna EEV
loominguliste ringide tööde näi-
tus.

TARTU RIIKLIKUS KUNSTI-
MUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14)
Karin Lutsu personaalnäitus;
täna avatakse Jüri Kase joonis-
tuste näitus.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS
(Vanemuise tn. 25) rahvusvahe-
line näitus «Naine fotokunstis».

KIVISILLA PILDIGALERIIS
(Tartu, Raekoja pl. 18) püsiek-
spositsioon «Tartu maal».

EESTI RAHA MUUSEUMIS
(Tartu, Veski tn. 32) näitus
«Mänguasjad» (Borzoide erako-
gust Leningradist) ja Ljubov Mi-
ti pitsid.

SPORDIMUUSEUMIS (Tartu,
Ria tn. 27a) «Spordimehe hobi».
Suletud esmaspäeval ja teisi-
päeval. Ekskursioonid tel.
3 46 02.

E. VILDE MEMORIAALMUU-
SEUMIS (Kadrilorus, Roheline aas
3) on eksponeeritud kirjaniku
vilmane korter ühes püsinäi-
tusega tema elust ja loomingust.

A. H. TAMMSAARE MEMO-
RIAALMUUSEUMIS (Kadrilorus,
Koidula tn. 12a) avatakse 23.
märtsil näitus «Vana lius rahva-
kunst «Uku» kogudest».

NIGULISTE MUUSEUM-KONT-
SERDISAAL (Niguliste tn. 13) on
lahti kl. 11–18, kolmapäeval kl.
14–21 (kontserdipäevadel kl.
14–18). Suletud esmaspäeval ja
teisipäeval. Ekskursioonid tel.
44 99 03.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS
(Lühike jalg 3) on taas avatud
püsiekspositsioon — läbilõike
kunstniku loomingust ja välja-
panek «Õhe teose näitus. Eduard
Viiralt «Eesti neiu» 1942». Eks-
kursioonid tel. 44 58 38.

A. SÄREVI KORTERMUUSEU-
MIS (Tina 23–13) on näitused
«Eesti tüüliisteatrid 1926–1944»
ja «Eesti teater 1944–1980».
Tel. 42 19 37.

KRISTJAN RAUA MAJAMUU-
SEUMIS (Raua tn. 6) saab va-
adata ekspositsiooni «Kristjan
Raua elust ja loomingust» ja näi-
tust «Setu juulaul «Kalmuneid»
Kr. Raua loomingus». Ekskur-
sioonid tel. 51 18 81.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) Tõnu
Tallvee fotod «Rock Summer».

RIIKLIKU KUNSTIMUUSEUMI
KOHTLA-JARVE FILIAALIS (Kui-
turipalees «Oktoober») on foto-
näitus fotokubliit «Viru» «Need
naised, need naised...» ja Kul-
tuuripalee «Oktoober» lasterin-
gide tööde näitus.

TRÜ TEADUSRAAMATUKOGUS
on avatud Peeter Mudisti tööde
näitus.

AUTASUSTAMISI

● Eesti NSV Riikliku Kultuurikomitee aukirja pälvistid:

- kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus ja seoses viiekümneenda sünnipäevaga Paide Keskraamatukogu raamatubussi laenuaja Elle Pass;
- pikaajalise tulemusliku kodu-uurimise organiseerimise eest ja seoses ENSV TA Kodu-uurimise Komisjoni 30. aastapäevaga komisjoni esimees, ENSV TA korrespondentliige Vello Tarmisto;
- tulemusliku kodu-uurimise organiseerimise eest ning seoses ENSV TA Kodu-uurimise Komisjoni 30. aastapäevaga komisjoni liikmed: Tallinna Linna muuseumi kodu-uurimisringi esimees Voldemar Miller, Opilaste Teadusliku Ohingu kodu-uurimisringi juhendaja Laine Linnus, Tartu linna kodu-uurimisnõukogu aseesimees Heivi Pullerits, Paide rajooni kodu-uurimisnõukogu esimees Tiit Saarist ja Haapsalu rajooni kodu-uurimisnõukogu esimees Örne-Eha Kabrits;

— pikaajalise viljaka loomingulise ja pedagoogilise tegevuse eest ja viiekümneenda sünnipäeva puhul ENSV Riikliku Filharmoonia kabaree «Tallinn» balletmeister-lavastaja Elonna Spritt;

— seoses viiekümneenda sünnipäevaga ja kauaaegse viljaka loomingulise töö eest ENSV Riikliku Filharmoonia RAM-i stuudio kontsertmeister, Eesti NSV teeneline kunstnik Reel Lau.

● Eesti NSV Riikliku Televisiooni- ja Raadiokomitee aukirja said:

- pikaajalise kohusetruu töö eest ja kuuekümnenda sünnipäeva puhul Eesti Televisiooni peaooperaator Inno-Valdeko Varandi;
- viiekümneenda sünnipäeva puhul ja kohusetruu töö eest Eesti Radio kunstiliste saadete peatoimetuse lavastusosakonna juhataja Härmo Saarm;
- kohusetruu töö eest ja seoses viiekümneenda sünnipäevaga komitee Informatsiooni- ja Arvutuskese direktor Rein Harjo.

OLI JA ON

● 13. märtsil arutati EKP Keskkomitee sekretariaadis mitut küsimust, sealhulgas EKP Haapsalu Rajoonikomitee looduskaitsealast propaganda-, kasvatus- ja organiseerimistööd ökolooilise olukorra parandamisel rajoonis. Sekretariaadi istungil rõhutati, et erilist tähelepanu ja kaitset vajavad rahvusvahelise tähtsusega märgalade hulka kuuluvad Matsalu laht ja Matsalu Riiklik Looduskaitseala. Samuti rõhutati, et tuleb kiirendada Haapsalu linna heitvete puhastamise seadmete teise ja kolmanda järgu projekterimist ja ehitamist ning päästa sellega kalade kudemispaigad lõplikult hävingust. Eriti väärib tähelepanu ravimuda, mis on Haapsalu rajooni suurimaid rikkusi ja üks vähesed vallaalalikkad. Vastuvõetud otsuses toetati Haapsalu rajooni taotlust vabariigi valitsusele anda ravimuda ressursside valdamine, hoolidamine ja kasutamine rajooni alluvuses. Sekretariaadi istungil toetati mõtet, et ametkondade tegevus, mis on seotud ökolooiliste probleemidega, tuleb võtta rangema ja tõhusama kontrolli alla. Ajast ja arust materiaalt- ja tehniline baas on põhjustanud looduskaitsealade märgatava reostamise. Otsustati, et ökolooilise olukorra edasiseks parandamiseks tuleb koos teadlastega välja töötada Haapsalu rajooni sotsiaalmajandusliku arengu perspektiivplaan, kus on ette nähtud keskkonna seisundit tervendav abinõud. Sekretariaat hindas partei rajoonikomitee ja täitevkomitee tegevust keskkonnakaitse probleemide lahendamisel positiivselt.

● EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi teadusnõukogu koosolekudel olid arutuses mitmed küsimused, mis pakuvad huvi ka laiemale üldsusele. 23. veebruaril arutas instituudi teadusnõukogu küsimust «23. augustil 1939 sõlmitud Nõukogude-Saksa mittedallatungilepingust ehk nn. Molotovi-Ribbentropi pakist». Mõttevahetuse tulemusena sõnastati nõukogu põhimõtteline seisukoht: pidada vajalikuks, et antaks igakülgne, üldinimlik printsiipidest lähtuv objektiivne hinnang Nõukogude valitsuse 1930. aastate teise poole ja 1940. aastate alguse välispoliitilisele ja diplomaatilisele tegevusele. Kuni tänaseni puudub meil põhjendatud ja ammendav hinnang EK(b)P Keskkomitee VIII pleenumile (märts 1950) ning selle tagajärjeks. Nii ajalookäsitlustes kui ka teistes publikatsioonides on räägitud vaid viigadest ja liialdustest pleenumi otsuste eluviisil, millega sisuliselt tunnustatakse õigeks sõjastuseid EK(b)P toetava juhtkonna, eriti N. Karotamme vastu, kelle nimetamistki on pikki aastaid püütud vältida. Seda arutati teadusnõukogu laenuatud istungil 28. veebruaril. Osa võtsid küsimuse läbivõtmiseks osalenud instituudi ajaloolaste J. Jakobsoni, E. Kaubi, A. Kubja, L. Liebmani, H.-A. Lebbini, K. Tammistu, J. Tamm, J. Kõrval ja J. Ant ja L. Raid. TRU-st ning O. Elango, K. Kala ja E. Truuväli. TA Ajaloo Instituutis. Mõttevahetus oli elav ja probleemidega. Teadusnõukogu otsustas teha EKP Keskkomitee ettepaneku tunnustada EK(b)P Keskkomitee VIII pleenumi otsused poliitiliselt väärtaks ja kehtetuks ning karmilt hukka mõista nendega seoses toimunud alusetud repressioonid. Nõukogu asus seiskokohale, et on vaja taastada EK(b)P Keskkomitee esimese sekretäri N. Karotamme koht meie vabariigi ajaloo ning astuda samme tema mälestuse jäädvustamiseks.

● 10. märtsil saatis Eesti üldsus viimse teekonnale koorijuhil ja pedagoogi, Eesti NSV rahvakunstniku professor Jüri Variste. «Estonia» kontserdisaali olid tulnud lahkunuga hüvasti jätta partei- ja nõukogude töötajad, vabariigi kultuuritegelased, üldsuse esindajad. Auvalves seisjate hulgas olid seltsimehed I. Toome ja A. Solda. Matusealal olid kõnelejad Eesti NSV Kultuurikomitee esimees J. Kaarma, Tallinna Riikliku Konservatooriumi rektor E. Lippus ja professor L. Verlin. J. Variste sängitati mulla Metsakalmistul.

● Eestimaa Rahvarinne korraldab Tallinna linnahallis teisipäeval, 21. märtsil algusega kell 19 poliitilise rahvakokkoleku, mälestustõhtu — 1949. Kõnelejad Evald Laasi, Herbert Ligi ja Edgar Savisaar. Näidatakse filme

stalinismiajast, mälestatakse Siberis hukkunuid ning austatakse tagasiõud. Mälestussõnad ütleb Pühavaimu kiriku õpetaja Jaan Kiivit.

● 29. veebruaril 1992 mõeldud 200 aastat XIX sajandi silmapaistva loodusteadlase, Tartu Ülikooli kasvandi-ku Karl Ernst von Baeri sünnist. Baeri 197. sünniaastapäeval Baeri majas esimest korda kokku Tartu juubelikomisjon. Juubelürituste keskseks sündmuseks kujuneb Tartus korraldatav rahvusvaheline sümposium. Kavas on avaldada hulk publikatsioone, taotletakse Baeri juubeli ilutamisest UNESCO tähtsustatud kalendrisse. Baeri kabineti andis A. Raukas TA Presiidiumi nimel pidulikult üle Baeri mälestusmedalid järgmistele isikutele: E. Ambrurger (Saksamaa LV), I. Etervik, T. Frey, V. Jaaska, A. Jansin (NSV Liit), R. Karukäpp, R. Kivi, O. Kool, E. Laas, A. Laisk, M. Lemešev (NSV Liit), E. Lippmaa, H. Luik, V. Maavara, U. Margna, J. Martin, L. Meri, L. Merikalju, O. Niisuke, A. Paabut, A. Paju, E. Pihu, J.-M. Punning, V. Puura, R. Raudsepp, L. Reintam, O. Saveli, J. Tehver, M. Veiderma, H. Vellner.

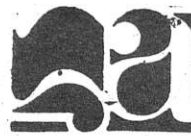
● 15. märtsil ilmus Eestimaa Rahvarinde ajalehe «Vaba Maa» esimene number. Peatoimetaja on Mart Tarmak, tegevtoimetaja Jüri Nõmm. Toimetuse kolleegiumi kuuluvad Külle Arjakas, Ignar Jukk, Arvo Junti, Olo Kaevats, Siim Kallas, Tõnu Karu, Marju Lauristin, Rein Raud, Edgar Savisaar, Mart Tarmak ja Rein Veidemann. Toimetuse ajutine aadress on 200001 Tallinn, Uus 28. Kaheksaleheküljelise ajalehe tiraaž on 15 000, üksiknumbri hind 40 kop.

● Eesti Rahvusraamatukogu 2. keelepäev on 24. märtsil kell 9 Raamatukogu plats 1 lugemissaalis. Avasõna ütlevad terminoloogikomisjoni esimees Helgi Vihma, teemal «Teel poolkeelsele» kõneleb Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlkesektsiooni esimees Uno Liivaku, raamatukogu trükiste keelest räägivad KKI teadustöötajad Maire Raadik ja Tiina Leemets, kirjeldendil peatuvad Helgi Vihma ja TRÜ Üliõpilane Ivi Piibeleht.

● Hiljuti sai Eesti Raamatukoguhoidjate Ohing Haagist IFLA — Rahvusvahelise Raamatukoguhoidjate Föderatsiooni — peasekretäri Paul Nauta allkirjaga teate ERO taastamisest selle rahvusvahelise organisatsiooni liikmeks. Eesti Raamatukoguhoidjate Ohing astus IFLA liikmeks 1929. a. ja osales rahvusvahelises koostöös aktiivselt kuni 1940. a. ERO taastamine 1988. a. juunis andis ka võimaluse taastada sidemed. Kõneleval aasta augustis toimub Pariisis IFLA kongress. Kutse osavõtuks said ka ERO juhatuses esinena, TPedi raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri dotsent Evi Rannap ja Eesti Rahvusraamatukogu direktor Ivi Eenmaa.

● Eesti Pimedate Ohing viib Tartus läbi 3. muuseumipäeva. Reedel, 24. märtsil kell 19 on EPÜ muuseumiaktiivl puhkeõhtu. Tartu Õppe-Tootmis-Kombinaadi sööklas (Ringtee 11). Vestleavad Eesti Ajaloomuuseumi sektorijuhataja Mati Mandel («Eesti Ajaloomuuseum 150»), Kultuurikomitee peaspetsialist Mart Laar («Jakob Hurt ühiskonnategelaseks»), folkloorist Ingrid Sarv («Jakob Hurt rahvaluuletadlaseks») jt. 25. märtsil on õppekursioon TRÜ raamatukokku, kell 13.45 on ajalookongress. Eesti Pimedate Muuseumis (Era t. 2). Kavas on kümnemünd ettekannet, nagu Vilniuse ülikooli vanemteaduri Josas Karliakuskase «Leedu Pimedate Ohing 45». Rakvere kodu-uurija Helmut Joonuks «125 aastat Eesti pimedade helilooja Ferdinand Mühlhauseni (1864—1944) sünnist» jne. Kell 19 on ette nähtud «Vanemuise» teatri ühiskülastus.

● Neil päevil tuli trükist Eesti NSV Tervishoiu-ministeeriumi ja Eesti Arstide Liidu ajakiri «Eesti Arst» tänavune esimene number. Sellega on taastatud väljaande esialgne nimetus. Eesti Arstideseltsi Liidu häälekandja «Eesti Arst» esiknumber ilmus 2. detsembril 1921. Ajakirja anti välja 23 aastakäiku. Alates 1958. a. kuni 1988. aasta lõpuni ilmus ajakiri nimetusel «Nõukogude Eesti Tervishoid».

UUSI RAAMATUID

MERI, MU MERI.
MOPE, MOE MOPE.
SEA, MY SEA.

Meri on eestlaste meele ja loomingus kõigiga, mis ta meile annab ja kannab. Meri on eestlaste austus ja hirm, mure ja rõõm, armastus ja igatsus. «Kõik inimesed on sündinud sinise mere ääres», kirjutab Jaan Kross. Geograafiline paikond määrab inimese elutavad, inimese omakorda kujundab järelejätmata ümbrust, milles ta elab, mainitakse albumi avalehekülgedel. Enam kui kolmesaja värvifotoga album jutustab inimese ja mere kehtvatest suhetest — siin, Läänemere kaldal. Tekst eesti, vene ja inglise keeles. Saksa DV-s trükitud albumi on koostanud Heiti Raid, teksti kirjutanud Olo Tuul, lk ja Fred Jüssi. Fotode autoreid loetleda ei jõua — neid on üle kolmekümne. Kirjastus «Eesti Raamat», 1988. Trükitud 40 000 eks. 180 lk. Hind 10.60 rbl.

KOMMUNISTLIKUD JA TÖÖLISPARTEID.
Lühiteatmik eesti ja vene keeles.

КОММУНИСТИЧЕСКИЕ И РАБОЧИЕ ПАРТИИ. Краткий справочник на эстонском и русском языках.

95 maailma riigis on üle 85 miljoni organiseeritud kommunisti-102 kommunistlikus ja töölisparteis. Seitsmes riigis (Austraalias, Indias, Costa Ricas, Uus-Meremaal, Soomes, Rootsis, Jamaikal) on paralleelsed parteid. Lühiteatmik on maailmaajaleude kaup eesti keele tähestikulisel järjekorras toodud olulised andmed maailma kommunistlike ja töölisparteide kohta (nimetus, asutamine, aeg, liikmete arv, juhtivorganid, häälekandjad). Andmed on antud kuni 1989. a. veebruarini. Koostanud ajal.-kand. L. Roots, kaane kujundanud A. Salmin. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükitud 5000 eks. 128 lk. Hind 15 kop.

Raamat, 1989. Trükitud 5000 eks. 128 lk. Hind 15 kop.

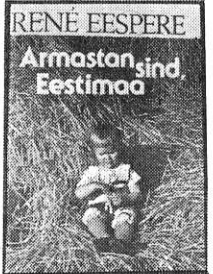
B. Pokrovski. VESTLUSI OOPERIST.

Keskkooli vanemate klasse õpilastele mõeldud raamatust jutustab silmapaistev ooperilavastaja, kauaaegne Suure Teatri peanäitejuht, NSV Liidu rahvakunstnik, Lenini ja riikliku preemia mitmekordne laureaat Boris Pokrovski sellest, mis on ooper, kuidas ta tekis ja arenes, ning maailma ooperikunsti tähtsustest ja nende lavastustest. Illustreeritud fotodega. Trükitud V. Rummel, kunstiliselt kujundanud A. Aarma, illustreerinud G. Filatov. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükitud 8000 eks. 192 lk. Hind 1 rbl.

Raamat, 1989. Trükitud 8000 eks. 192 lk. Hind 1 rbl.

René Eespere. ARMATAN SIND, EESTIMAA!

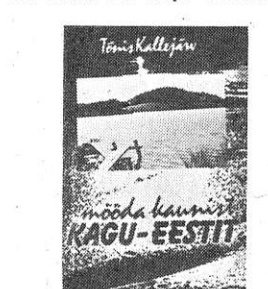

Peale nimilaulu on vihikus toodud veel «Kodu on püha», «Oksaroosike», «Põlvest põlve», «Kodumaine viis» ja «Ärkamise aeg». Autori tekstid, kaas: Ants Sade. Koostanud Ly Kuresoo. Eesti Muusikaühingu väljaanne, 1988. Trükitud 20 000 eks. 32 lk. Hind 2 rbl. Lisaks raamatukauplustele on laulik saadaval ka Eesti Muusikaühingus.

ne. Trükitud 1000 eks. 36 lk. Hind 20 kop.

LITTERARIA. Eesti kirjandusloo üldmateriaale. Vihik 5. FR. R. FAELMANNI KAKS AVALIKKU ESINEMIST (AASTAIL 1842 JA 1849).

Õpetatud Eesti Seltsi asutamise 150. aastapäeva tähistamiseks on vihikus avaldatud seltsi asutajaliikme ja presidendi Fr. R. Faehlmanni kaks seni trükist ilmunuta saksakeelset autograafi ning nende tõlkeid — eesti keele lektorikursuse avaloengu sisestuhatav osa 1842. aastast ja kõne OES-i kümnendal aastapäeval 19. jaanuaril 1849. Koostanud, saatesõna ja sissejuhataja artikli «Faehlmann ja Õpetatud Eesti Selts» kirjutanud E. Aaver ja H. Laanekask, kaas: J. Sonn. Illustreeritud fotodega, vene- ja saksakeelse resümee. Eesti NSV TA Fr. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi väljaanne. Kirjastus «Eesti Raamat», 1988. 76 lk. Hind 25 kop. Tellitud.

Tõnis Kallejää. MÖÖDA KAUNIST KAGU-EESTIT. 15 matkamarsruuti Tartu lähistel.

Autor, geograaf ja meistersportlane matkaspoordis viib lugeja Tartu-maale. Kirjeldatakse jalgsi- ja jalgrattamatkajale marsruute, mis läbivad Kagu-Eesti lavamaad, Võrtsjärve madalikku ja Otepää kõrgustikku. Teksti täiendab rohke pildimaterjal. Kujundanud Kersti Haarde. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükitud 10 000 eks. 160 lk. Hind 55 kop.

Jakob Kõrv. WATER DWELLERS.

Muinasjutu «Veealused» on inglise keelde tõlkinud Epp Veiher, illustreerinud Edgar

Valter. Kirjastus «Perioodika», 1988. Trükitud 14 000 eks. 32 lk. Hind 45 kop.

«VIKERKAAR» nr. 2.

Ilukirjanduse veergudel loome juttu Priit Uringu, Lauri Leesi ja Holger Kaintsi sulest, Artur Alliksaare, Peep Ilmeti, Tõnu Onnepalu ja Carl Reeni värsse ning Bertolt Brechti luulet Mati Sirke-lli ja Aadu Hurda vahendusel. Numbrit illustreerib seekord Anu Juuraku graafika, pilgu kunstniku loomingule heidab Vappu Vabar. Artur Adsoni tähtpäeva märgib ajakiri Kauksi Olla («Savikruus lätiviigiga») ja Tiit Pruuli («Kojul») kirjapanekutega.

Edasi on toodud Henrik Visnapuu mälestusteraamatu «Päike ja jõgi» kolmas osa «Siuru». Saksa okupatsioon, Mart Soidro «Lisandusi mõtete ja uudiste vabale levikule Eestis». Kümme aastat hiljem, Tarmo Kulmaril märkmeid totalitaarsest riigist, Kõllo Arjakase artikliseeria «Eesti Vabariigi välispoliitika 1939. aastal» viimane osa ja Jüri Talveti mõtisklus ülikooli viimastest tõlkevõistlustest. 96 lk. Hind 45 kop.

НАША НАРВА. Штрихи к портрету.

Narva linnale pühendatud värsivihik sisaldab luuletusi enam kui veerandsajalt vene ja nõukogude poeedilt, samuti ka Narva noortelt luuletajatelt. Eesti luuletajaid esindavad Mart Raud ja Vladimir Beekman. Koostanud T. Zrjanina, kaane kujundanud E. Palmiste. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükitud 8000 eks. 56 lk. Hind 20 kop.

Борис Крячко. Битые собаки. Повесть и рассказы.

Tallinnlase Boriss Krjatsko (sünd. 1930) esimene proosaraamat, milles on toodud kuusteist novelli ja jutustust. Nende kangelas on autor näinud Nõukogudemaad kõige erinevamate paikades, nii harilikke kui ka küllaltki eksotiliste elukutsete esindajana. Kaane kujundanud V. Kullarand. Kirjastus «Eesti Raamat», 1989. Trükitud 10 000 eks. 224 lk. Hind 95 kop.

PELGULINNA KOOL 1912—1987.

Raamat Pelgulinna kooli (endise Tallinna 17. Algkooli, 17. Keskkooli ja praeguse 46. Keskkooli) tegevusest aastail 1912—1987 nii endiste kui praeguste õpetajate pilgu läbi. Avaldatakse nendel aastatel kooli lõpetanute ja ka õpetajate nimekirjad. Illustreeritud fotodega. Koostanud Leonhard Kukat, kaane kujundanud Ivi Pääsuke. Tallinna Linna Kalinini Rajooni RSN Täitevkomitee haridusosakonna ja Tallinna 46. keskkooli väljaanne. Kirjastus «Valgus», 1988. Trükitud 5000 eks. 104 lk. Hind 35 kop. Tellitud.

Kuulo Kutsar, Inge Freiberg, Raul Mardi. ESMAABI KIRURGILISTE JA TERAPEUTILISTE HAIGUSTE KORRAL. Õppematerjal. Kaane kujundanud L. Krusta. E. Viide nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne, 1989. Trükitud 1000 eks. 130 lk. Hind 50 kop.

Endel Viisur. TEENINDAJA ON TARBIDA JAOKS.

Brošüür annab ülevaate tootmiskondide «Lembitu» struktuurist ja tootmise korraldusest. Sarjast «Ettevõtte iseseisvus ja vastutus». Kaane kujundanud Alar Ilo. Kirjastus «Valgus», 1989. Trükitud 2000 eks. 88 lk. Hind 25 kop.

LOOMAKASVATUSTERMINID EESTI, SAKSA, INGLISE JA VENE KEELDES. V. Põhimaajanduslooma geneetika.

Sõnastik sisaldab 418 oskussõna seletustega ning nende saksa-, inglise- ja venekeelsed vasted. Autor: R. Teinberg. Tõõpunalipu ordeniga A. Möldri nimelise Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teadusliku Uurimise Instituudi ning Eesti Põllumajanduse Akadeemia väljaanne. Kirjastus «Valgus», 1988. Trükitud 100 eks. 88 lk. Hind 30 kop. Tellitud.

Guido Paomes. «HIJU KALUR». Tõõ, inimesed, aastad.

Kalurikohtu «Hiiju Kalur» 40. aastapäevaks väljaantud brošüür annab lühilüüvaate Hiiumaa kalanduse minevikust ja tänapäevast. Teksti täiendab rohke pildimaterjal. Kujundanud Endel Palmiste, joonis: Jutta Bellmann. Kalurikohtu «Hiiju Kalur» väljaanne. Kirjastus «Eesti Raamat», 1988. Trükitud 3000 eks. 88 lk. Hind 40 kop. Tellitud.

«HORISONT» nr. 3.

Märtsinumbri on ajal.-kand. Evald Laasilt kirjutatud «Kalevite kants pommirahes all», psühhol.-kand. Kaarel Haavalt artikkel «Eestlaste ja muulaste rahvasteadus», teemal «Oht õhus» võtavad sõna tehnikadoktor Kustav Ollmar Laijona ja Elmar Joosed. Jaanuarinumbri nägi trüki-vaigust peatikk J. Sklovski seni veel ilmunuta raamatust «Rsa'on». Eesti NSV TA akadeemik Erast Parmasto ühleb selles kirjutisest lähtudes kirjastada eesriist Eestima akadeemilise eli telgitagustelt. 38 lk. Hind 50 kop.

«KEHAKULTUUR» nr. 5.

Koondise «Eesti Sport» peadirektor Sven Kolga kirjutab meie spordikorraldusest «Detsentraliseerimise eesmärgid». Ka Jaan Jürisa ja Mait Arvisto dialoog «Totalitaarsusest ja kriisist» vabaleh sama teemal. Rubriik «Sõna on» avaldab kahtlusi alampäe maajamajajate ja Vääbega. 32 lk. Hind 40 kop.

TÖESTISÜNDINUD LOOD EHK ANEKDODID

SELLE LOO JUTUSTAS mulle üks Ülemnõukogu saadik. Ta oli ka mingi komisjoni liige ja selles komisjonis arutati maakodeksit. Üleliiduline projekt oli ka Eestis arutlusel olnud, nagu tavaliselt õigete soovustega arvestada kohalikke olusid ja rahvuslikke iseärasusi. Nagu tavaliselt oli aega arutluseks vähe, erilist indu seadusemeeste hulgas ka polnud — mine tea, süüdistavad veel kolkluses, natsionalismis, separatismis. Siiski jäeti Eesti maakodeksist niisugused mõisted nagu igikelts ja alpi aasad välja.

Kui siis Moskvast vastavas komisjonis Eesti projekt arutusele tuli, nõudnud üks üleliidulise tähtsusega palgaline seletust, miks igikelts ja alpi aasad on välja jäänud. Vabariikliku tähtsusega palgalised seletanud, et Eestis ei ole igikeltsa alasid ja alpi aasu. Seepeale öelnud üleliiduline, et ega me kodeksit kaheks nädalaks vastu võta, me võtame kodeksi vastu väga pikaks ajaks ja selle ajaga võib kliima ju teil Eestis muutuda.

Igikelts ja alpi aasad Eesti maakodeksisse siiski ei jäänud. Aga kivikõrbed oleksid võinud jääda küll.

HILJUTI VOIS AJALEHTEDEST LUGEDA, et kirjaniike juhtkond istunud koos Väljase ja Tiitma juures, ajanud murelikku juttu, kurdetud Glavlitile üle, kellega vahekorrad vähemalt 40 aastat sassis.

Minul aga on 40 aastat vana positiivne kogemus Glavlitiga. Töötasin «Rahva Hääle» toimetuses ja pidin iga nädal toimetama nn. asenduslehekülje välismaal viibivate eestlaste jaoks. Siis ei tohtinud kirjutada «väliseestlased» või «emigrandid». Asendusleheküljel tuli repatrieerimiskomisjoni soovitusel kirjutada tagasitulnud eestlastest ja sellest, kui hästi nad siin elavad. Töö oli raske, tihtilugu tormas uksest sisse mõni repatrieerimiskomisjoni ametnik ja käskis ühe või teise kirjutise välja visata — inime juba vangi pandud. Kord oli leheküljel lugu ühest Võru linna noormehest, kes repatrieerimiskomisjoni abiga Tallinnas korteri ning tulusa treialiameti saanud. Autor lõpetas loo lausega: «Ja nii sai Tallinn noormehe uueks kodulinnaks.»

Äkki kutsus Glavlit volinik ehk tsensor mu kohkunud näoga oma tuppa ja ütles, et Glavlit määruste kohaselt ei tohi uutest linnadest (nagu olid Kohtla-Nõmme, Kukuruse jt.) kirjutada. Tegime siis viimase lause ümber, et Tallinn sai noormehele Võru asemel kodulinnaks. Näete siis, mis tähendab ettekirjutisi täpselt tunda ja täpselt täita. Ei mingit tüli ega pahandust.

MÄÄRUSTEL, ETTEKIRJUTUSTEL, KIRJATÄHEL on

Berry's World

ONCE OUT, IT'S HARD TO PUT BACK.

MIS KORD JUBA VÄLJA LASTUD, SEDA TAGASI EI SAA. JIM BERRY (USA) ajakirjast «Krokodil»

üleüldse kole tähtsus ja suur jõud. Eespool Glavlit ettekirjutusi meenutades tuli meelde koolipoisipõlv enne sõda ja kevadised sõjalised õppused ehtsate allohvitseride ehk nahkade ja veltveebide käsu all. Veltveebel on igipõlistest aegadest nõmeduse, arulageduse, söimaja, tähenärija sümbol. Vaimukas Juhan Smuul nimetas iseäranis pärast VIII pleenumit levinud ždanovlikku kriitikat väga tabavalt veltveebli kullikisaks. Meil õppustel oli erandlikult päris lahtise huumorisoonega veltveebel ja tema rääkiski suitsutunni ajal järgmise loo:

Õpetanud veltveebel noorsõduritele kuulipildujat. Järgmisel õppusel hakanud noorsõdurite teadmisi kontrollima ja küsinud: «Missuguse kilbiga on kaitstud kuulipildur?» Noorsõdur vastab: «Teraskilbiga.» Järgneb ropp söim, küsib teiselt. Teine vastab: «Raudkilbiga.» Samasugune söim, küsib kolmandalt. Kolmas vastab: «Rohelise kilbiga.» Neljas arvab: «Kaitsevärvi kilbiga.» Kui keegi ei

tea täpset vastust, võtab veltveebel määrustiku ja ütleb: «Lugege siit, tainapead, siin on täht-täheleht öeldud, et kuulipildur on kaitstud eespool nimetatud kilbiga.»

MUL OLI ROOTSIST KÜLAS üks sugulane. Käisime temaga ka Tallinna poodides. Müüjad muidugi närvilised, tigidad, ostjad rikuivad viimsegi tervise ära.

«Ega meil Rootsis see asi parem ole,» lohutab sugulane. «Olin hiljuti ühes poes, sisse astus daam ja palus tualett-paberit. Küsis: «Kas teil roosat pole?» Vastati: «On küll.» — «Aga kas teil ka rohelist on?» Vastati, et ka rohelist on. «Ma võtaksin siiski kollase,» otsustas daam, kuid muutis kohe meelt: «See punane on ka sümpaatne, võib-olla ma võtaksin selle?» Siis juba muutus müüja pahaseks, kuid vastas viisakalt: «Proua, ehk võtaksite juba kohe pruuni.»

LEMBIT REMMELGAS

SEDA LAUAKOORMAT, MILLE KALEVIPOEG KORD PEIPSI TAGANT TÕI, EI SUUDA ME VIST KÜLL KUNAGI KINNI MAKSTA.

*

Rahvast tulistada on kergem, kui rahvast õnnelikuks teha. Neist viimane on siiski ilusam tegu.

SIIM KÄRNER

soovi sigadele pikka iga ja et nad lendaks kus kured

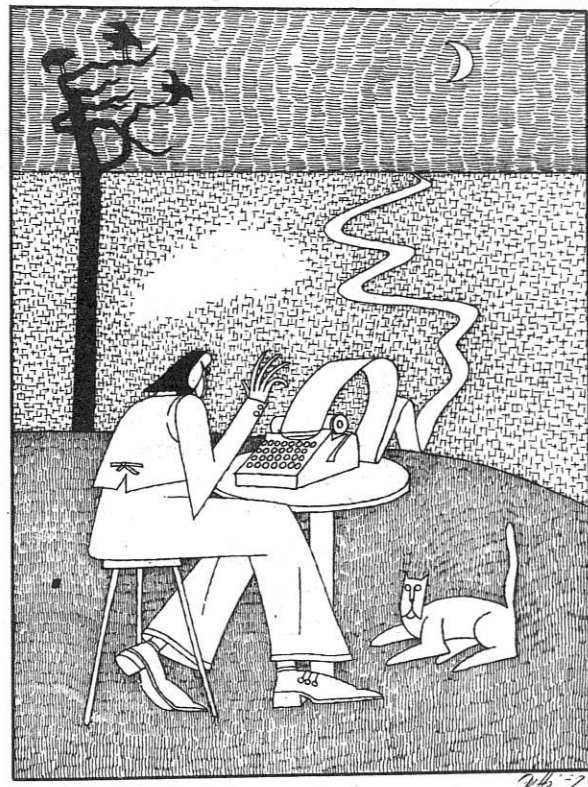
TÖNU TOOMIK

GYULA JUHÁSZ

ANEKDODIRÄÄKIJATE KONKURSS

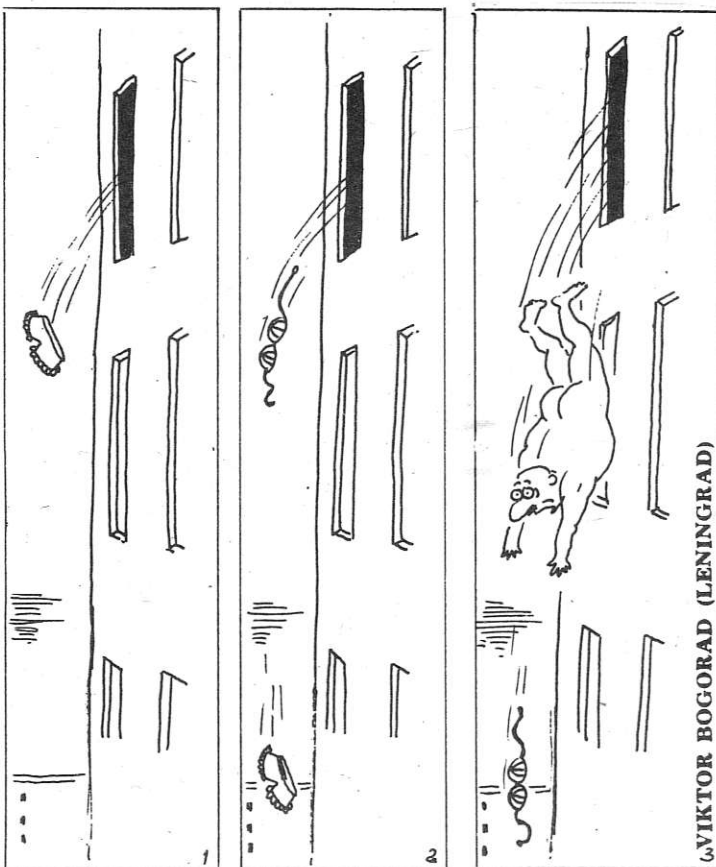
Kõik, kel on lusti rahvale anekdootide rääkida, on kutsutud 8. aprillil kell 19 Tallinna Kvalifikatsioonitööstuse Instituudi saali (Sütiste tee 21) anekdoodirääkijate konkursile.

Iga naljavestija peaks eelnevaltama ning paberile panema valt 10–15 anekdooti meelde (kolmes eksemplaris) ja 27. märtsil kell 17 instituudi fuajeesse (Sütiste tee 21) eelregistreerimisele ning hääle- ja naljaproovile ilmuma. Konkursi võitjale on hinnalised üllatusauhinnad ja võimalus sõlmida esinemisleping hästi tasustavaks õhtuks lisatõõks. Sajad ja tuhanded ootavad! Lisateavet saab telefonidel 68 24 78, 52 19 12, 45 08 07.

JUSS PIHO

PUHAKEM POLIITIKAST

VIKTOR BOGORAD (LENINGRAD)

ZBIGNIEW JUJKA (POOLA)

TOIMETAJA ILMAR RATTUS
TOIMETUSE KOLLEGIUM: J. JAAMA, J. KANGILASKI, K. KIISE, M. MIKIVER, T. MATTISEN, Ü. POOTS (toimetaja asetäitja), E. PÖLDROOS, K. RANDALU, I. RAUD, L. REMMELGAS, J. RÄÄT, A. TAMM, J. TREI, D. VAARANDI, H. VALK.

Toimetuse kätikirja ei retseptsiooni ega tagasta.

Toimetuse aadress: 200 031 Tallinn, Gagarini pst. 30, postiaadress: 200 030 Tallinn, Peapostkassa postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, puhlitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunst ja huumori osakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 53, muusikaosakond — 60 18 22, teatri osakond — 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kotimaks kuus 1 rubla ja 29 kop. Oskaksmakshi hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika».

«Sirp ja Vasar» («Серп и молот») орган Государственного Комитета по культуре и творческим союзам Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, Нарвское шоссе, 8. EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükkkoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 91 000.

Tellimise nr. 1217
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

«СРП И ВАШАР»
(«Серп и молот»)
Кв. № 39786